

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra ústavního práva

Martin Gřešák

**Hlava státu v ústavním systému České
republiky: de iure a de facto**

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: **Martin Gřešák**

Vedoucí práce: **Doc. Dr. Ing. Ján Gronský, CSc.**

Datum obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

GŘEŠÁK, Martin. *Hlava státu v ústavním systému České republiky: de iure a de facto*. Praha: Karlova univerzita, Právnická fakulta, Katedra ústavního práva, 2011. 88 s. Vedoucí diplomové práce Doc. Dr. Ing. Ján Gronský, CSc.

Anotace

Diplomová práce „*Hlava státu v ústavním systému České republiky: de iure a de facto*“ pojednává jak o ustanoveních, která zakotvují instituci prezidenta republiky v Ústavě, tak o faktické realizaci této nejvyšší pozice v zemi. Na začátku se práce zabývá historickou dimenzí problematiky. Zmiňuje obecný vývoj i dějiny úřadu v Českých zemích. Poté následuje popis jeho teoretického rozměru. Široký prostor je věnován postavení a pravomocem prezidenta republiky v Ústavě. Praktická část práce se skládá ze dvou případových studií. Jedna se zabývá prezidentstvím Václava Havla. Druhá uskutečňováním funkce prezidenta republiky Václavem Klausem. Zvláštní zřetel je věnován analýze souladu mezi teoretickým a praktickým výkonem funkce prezidenta republiky.

Annotation

Diploma thesis „*The Head of State in the constitutional system of the Czech Republic: de iure and de facto*“ discourses both provisions, which integrate the institution of the president of the republic in constitution, and the virtual implementation of this uppermost authority in the state. At the beginning, the thesis deals with the historical dimension of the issue. It speaks of the general development and history of the office in Czech lands. Hereupon a depiction of the theoretical extent of this office follows. A large verge is devoted to the placement and the powers of the president in the constitution. The pragmatic part of the thesis consists of two case studies. The first one deals with the presidency of Václav Havel. The second one deals with the execution of the office by Václav Klaus. An extra attention is paid to the analysis of the accordance between the theoretical and pragmatic pursuance of the office of president of the Czech Republic.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 26. srpna 2011

Martin Gřešák

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval konzultantovi mé diplomové práce Doc. Dr. Ing. Jánů Gronsému, CSc., PhDr. Petru Justovi a Mgr. Aleši Komárkovi za vynikající pomoc, jíž se mi od nich dostalo. Dále bych chtěl vyjádřit dík členům celé mé rodiny za mnohé rady, jež mi poskytli.

Obsah

ÚVOD.....	8
1. HISTORICKÁ DIMENZE PROBLEMATIKY HLAVY STÁTU SE ZVLÁŠTNÍM ZŘEATELEM K INSTITUTU PREZIDENTA REPUBLIKY.....	11
1.1 HISTORIE ÚŘADU HLAVY STÁTU SE ZVLÁŠTNÍM ZŘEATELEM K INSTITUTU PREZIDENTA REPUBLIKY	11
1.2 HISTORIE ÚŘADU HLAVY STÁTU V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	12
1.3 ODKAZ T. G. MASARYKA	14
2. TEORETICKÁ DIMENZE PROBLEMATIKY HLAVY STÁTU SE ZVLÁŠTNÍM ZŘEATELEM K INSTITUTU PREZIDENTA REPUBLIKY.....	16
2.1 POJEM HLAVY STÁTU	16
2.2 PREZIDENT REPUBLIKY V PARLAMENTNÍM SYSTÉMU VLÁDY....	16
3. PREZIDENT ČESKÉ REPUBLIKY V ÚSTAVNÍ TEORII.....	18
3.1 POSTAVENÍ PREZIDENTA ČESKÉ REPUBLIKY.....	18
3.1.1 <i>Pojetí odpovědnosti</i>	20
3.1.2 <i>Pojetí imunity</i>	21
3.1.3 <i>Velezrada</i>	21
3.1.4 <i>Zastupování hlavy státu</i>	21
3.2 VZNIK, TRVÁNÍ A ZÁNİK FUNKCE PREZIDENTA ČESKÉ REPUBLIKY	22
3.2.1 <i>Vznik funkce a prezidentský slib</i>	22
3.2.2 <i>Volba prezidenta republiky</i>	23
3.2.3 <i>Průběh a zánik funkce prezidenta republiky</i>	24
3.3 PRAVOMOCI A PŮSOBNOST PREZIDENTA ČESKÉ REPUBLIKY	25
3.3.1 <i>Prezident republiky v mezinárodních vztazích</i>	26
3.3.2 <i>Vztah prezidenta republiky k Parlamentu</i>	28
3.3.3 <i>Vztah prezidenta republiky k vládě jakož i k dalším orgánům moci výkonné</i>	31
3.3.4 <i>Vztah prezidenta republiky k moci soudní</i>	34
3.3.5 <i>Další pravomoci prezidenta republiky</i>	36

4. PREZIDENT ČESKÉ REPUBLIKY V ÚSTAVNÍ PRAXI	38
4.1 PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 1: REALIZACE ÚŘADU PREZIDENTA ČESKÉ REPUBLIKY VÁCLAVEM HAVLEM.....	38
4.1.1 <i>Úloha prezidenta republiky dle Václava Havla</i>	38
4.1.2 <i>Havlova idea nepolitické politiky</i>	39
4.1.3 <i>Havlův majestát</i>	40
4.1.4 <i>Prezident Havel v zahraniční politice státu</i>	41
4.1.5 <i>Prezident Havel a výkon práva milosti</i>	43
4.1.6 <i>Prezident Havel a vládní krize v roce 1997</i>	44
4.1.7 <i>Prezident Havel a výkon jeho jmenovacích kompetencí</i>	46
4.2 PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 2: REALIZACE ÚŘADU PREZIDENTA ČESKÉ REPUBLIKY VÁCLAVEM KLAUSEM.....	47
4.2.1 <i>Úloha prezidenta republiky dle Václava Klause</i>	47
4.2.2 <i>Klausova idea morálně tržní</i>	48
4.2.3 <i>Klausův majestát</i>	48
4.2.4 <i>Prezident Klaus v zahraniční politice státu</i>	50
4.2.5 <i>Prezident Klaus a nepodepsaný zákon</i>	52
4.2.6 <i>Prezident Klaus a výkon jeho jmenovacích kompetencí</i>	53
4.2.7 <i>Prezident Klaus a vládní krize v roce 2006 - 2007</i>	65
4.2.8 <i>Prezident Klaus a ratifikace mezinárodních smluv</i>	67
5. PREZIDENT ČESKÉ REPUBLIKY V ÚSTAVNÍ TEORII A PRAXI	71
ZÁVĚR.....	78
POUŽITÁ LITERATURA.....	80
RESUMÉ.....	87
SUMMARY	88

Úvod

Instituce prezidenta České republiky je bezesporu jednou z nejdůležitějších a nejprestižnějších funkcí v zemi. Její váhu můžeme spatřovat jak v rovině občanské, tak i v rovině politické a právní.

Je to častokrát právě hlava státu, jež bývá jediným svorníkem v jinak rozdělené společnosti. Vnímána je rovněž jako symbol společných národních zájmů a zásad. Nejrozličnější průzkumy veřejného mínění nám pravidelně ukazují, jaké vážnosti, úctě a důvěře se prezident dlouhodobě těší.

Relevance v oblasti politické se potom projevuje skutečností, kdy obsazení této pozice svým kandidátem mnohdy bývá klíčovou záležitostí pro hlavní politická uskupení. O tomto jsme se mohli přesvědčit při poslední prezidentské volbě. Politické strany jsou si dozajista vědomy toho, jak významným hráčem může hlava státu býti.

Jakožto představitel jednoho z vrcholných orgánů státní moci je prezident České republiky podstatným ústavně právním činitelem. To, jakým způsobem je instituce právně ukotvena, jaká práva a povinnosti ústava ukládá a jakým způsobem je tento úřad realizován, má leckdy naprosto zásadní konsekvence.

V první kapitole práce se budu zabývat historickým rozměrem úřadu hlavy státu. Zaměřím se jak na obecný vývoj tohoto úřadu, tak na genezi pojmu prezidenta republiky. Abychom pochopili určité skutečnosti týkající se postavení prezidenta České republiky v současnosti, je zapotřebí, abych se v této části pozastavil nad dějinami úřadu hlavy státu v Českých zemích. Jejich neopominutelnou součástí je i dědictví nejvýznamnějšího československého prezidenta T. G. Masaryka.

V druhé části se budu věnovat teoretickému rozměru úřadu hlavy státu. Definuji v ní pojem hlavy státu a hlavně určím podstatné rysy, které charakterizují pozici prezidenta republiky v parlamentním systému vlády. Takový systém je totiž signifikantní i pro Českou republiku.

Třetí kapitola bude poněkud obsáhleji pojednávat o prezidentovi České republiky v ústavní teorii. Nejprve se soustředím na postavení hlavy státu v ústavním systému České republiky se všemi náležitostmi, které s ním souvisí, poté popíši okolnosti vzniku, trvání a zániku této nejvyšší ústavní funkce. Nejširší prostor nakonec věnuji zevrubnému rozboru pravomocí a působnosti prezidenta republiky.

V rámci této podkapitoly především rozeberu jeho úlohu v mezinárodních vztazích, jeho vztah k Parlamentu, k složkám moci výkonné a k judikativě.

Čtvrtá část práce se bude skládat ze dvou případových studií. Jedna se bude zabývat realizací úřadu hlavy státu Václavem Havlem, druhá potom uskutečňováním funkce prezidenta republiky Václavem Klausem. Na začátku těchto studií představím, jakým způsobem si oba tito protagonisté vytyčili vykonávat nejvyšší úřad v zemi. Rovněž stručně načrtnu určité světonázorové ukotvení obou prezidentů. To v několika případech pomůže vysvětlit příčiny chování takové osobnosti. Vysvětlím zde také, jaký vliv měla historie na oba aktéry. Nejhlouběji se v této kapitole budu zabývat podrobnější deskripcí jednotlivých případů, kdy se tito politici ocitnuli na hraně ústavním pořádkem dovoleného jednání.

V poslední kapitole porovnáám soulad mezi teoretickým a praktickým výkonem funkce prezidenta republiky. Opírat se při tom budu o poznatky z předchozích částí stati. Z právně politologického hlediska zde rovněž analyzuji příklady, které jsem popsal v předešlé části práce. Určím, zda se některý ze zmíněných prezidentů ocitnul v rozporu s ústavními zákony České republiky. Dojdou-li k zjištění, že ano, vysvětlím, v čem tento konflikt spočívá. Navrhnu také, jakým způsobem měla hlava státu postupovat, aby její činění mohlo být považováno za ústavně konformní.

Napsáním této práce bych chtěl především najít odpovědi na otázku, zda se u obou polistopadových protagonistů objevily určité diskrepance mezi naplňováním úřadu prezidenta České republiky *de iure* a *de facto*. V rámci tohoto cíle se pokusím i zanalyzovat, nakolik se od skutečnosti odchýlila prohlášení Václava Havla a Václava Klause týkající se toho, jak budou nejvyšší ústavní funkci realizovat. Dalším mým záměrem je zjistit, která z těchto dvou hlav státu se chovala ústavně konformněji. Také bych chtěl přijít na to, zdali a jakým způsobem ovlivnily dějiny tohoto institutu chování prezidenta dnešního.

S vytýčenými cíli koreluje i obsah mé práce. Ambicí této stati tak není poskytnout detailní a vyčerpávající výčet všech kompetencí prezidenta republiky, stejně jako není jejím účelem zmínit úplně všechny případy, kdy se hlava státu ocitla na hranici nebo až za hranicí Ústavy České republiky. Má práce tedy obsahuje skutečnosti, o nichž se domnívám, že jsou pro dané téma a pro nalezení příslušných odpovědí nejrelevantnější.

Ve své práci budu vycházet ze zdrojů primárních, jako jsou například Ústava České republiky a další zákony, které její ustanovení provádějí. Čerpat budu rovněž z naučných ústavně právních, historicko-právních či politologických učebnic a komentářů. Důležitým zdrojem pro mě také budou sborníky článků pojednávajících o nejrůznějších aspektech úřadu hlavy státu či prezidenta republiky. Ze sekundární periodické literatury použiju především články z odborných časopisů a tisku. Určité informace budu získávat i z internetu, převážně z osobních webových stránek Václava Havla a Václava Klause. Tyto údaje budou vycházet hlavně z přepisů různých vystoupení a rozhovorů. V těchto případech jsem si vědom toho, že zde může dojít k určitému tendenčnímu zabarvení.

Jedním z podkladů pro napsání této stati je bakalářská práce „Prezident České republiky v ústavní teorii a praxi“, kterou jsem obhájil na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze dne 17. června 2008.

Tato práce reflektuje stav ke dni 26. srpna 2011.

1. Historická dimenze problematiky hlavy státu se zvláštním zřetelem k institutu prezidenta republiky

1.1. Historie úřadu hlavy státu se zvláštním zřetelem k institutu prezidenta republiky

Soudobé hlavy státu nalézají své historické kořeny v absolutní monarchii. Ta byla v časech formování moderního státu v 16. až 18. století nejrozšířenější formou vlády.¹ Nedotknutelný, neodpovědný a nesesaditelný panovník tu čněl na vrcholu mocenské hierarchie.² V jeho rukou se soustřeďovaly veškeré pravomoci a centralizovaná správa země. Vliv ostatních orgánů byl naopak co nejvíce umenšován.³ Samovládci vystupovali jakožto zákonodárci, stáli v čele soudnictví, veleli armádě a reprezentovali stát v zahraničí. Ingerovali rovněž do poměrů náboženských. Počali měnit státní aparát, zasahovali do věcí, které dříve stály mimo jejich pozornost. Z titulu své suverenity a neomezené moci vydávali zákony, jimiž uskutečňovali své úmysly a vize.⁴

Osvícený absolutismus, pozdní a zároveň závěrečná fáze tohoto období, přinesl určité korekce vládnutí. Panovník byl nazírán jako první služebník státu, nikoliv jako osoba povolána z Boží milosti. V určitých oblastech byl částečně omezován ústavou, významnějšího slova se dostalo i dalším mocenským složkám.^{5,6} Buržoazní revoluce, které se prohnaly Evropou, znamenaly počátek nové historické etapy. Nesnáze spojené s novým uspořádáním státní moci našly postupem času dva způsoby řešení. Tím prvním se stalo popření a likvidace monarchie a její přerod do formy republiky. V jejím čele stanul prezident, jeden z produktů společenských

¹ Jirásková, V.: Hlava státu. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, I. díl, Obecná státověda*, Linde, Praha 1998, str. 266

² Malý, K.: Ústřední orgány habsburského soustátí, proces centralizace. In: Malý, K. a kolektiv: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. přepracované vydání, Linde, Praha 2004, str. 164

³ Císař, J.: Právní dějiny Francie. In: Kolektiv autorů Právnické fakulty UK: *Dějiny evropského kontinentálního práva*, 2. doplněné vydání, Linde, Praha 2004, str. 263

⁴ Vojáček, L.: Charakteristika středověkého a novověkého státního zřízení a pramenů práva. In: Vojáček, L. a kolektiv: *Dějiny veřejného práva v Evropě*, Bratislava 2004, str. 112-113

⁵ Touto složkou byl například parlament, v němž se stalo naprosto nezbytným, aby při vypisování daní dostal panovník souhlas. Další složkou byla oblast soudnictví, kde se začal postupně prosazovat princip nezávislosti. (Jirásková, V.: Hlava státu. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, I. díl, Obecná státověda*, Linde, Praha 1998, str. 267)

⁶ Jirásková, V.: Hlava státu. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, I. díl, Obecná státověda*, Linde, Praha 1998, str. 266

změn. I proto se nezděda můžeme setkávat s názory, že prezident parlamentní republiky je do jisté míry monarchou zbaveným atributů původní neomezené moci.⁷

Kompromisním řešením potom bylo uchování monarchie, kde je vládce omezen konstitucí. Takováto limitace se nakonec ukázala natolik životaschopnou, že i přes další modifikace⁸ zůstala konstituční monarchie jednou z forem státního uspořádání.⁹ V současných evropských zemích disponuje panovník částí exekutivních pravomocí v oblasti zahraniční politiky a obrany, nebo hraje ceremoniální, avšak ne nevýznamnou roli hlavy státu.¹⁰

1.2. Historie úřadu hlavy státu v Českých zemích

V Českých zemích trvala monarchie až do roku 1918. Za toto dlouhé období se na trůně vystřídal hned několik panovnických rodů. Posledním z nich byli Habsburkové. I když se Marie Terezie nebo František Josef I. považovali, co se týče panování v Habsburské monarchii, za pouhé správce a přechodné držitele panovnické moci, vzpomínky na ně, stejně jako na ostatní vládce, se nesmazatelně vryly do paměti našeho národa.¹¹ Tajemstvím dějin opředený Pražský hrad byl, ať fakticky či jen formálně, jejich tisíciletým sídlem.¹² Zde nacházíme prvotní příčiny toho, proč je úřad prezidenta republiky obestřen určitým majestátem a téměř panovnickými atributy.¹³

⁷ Tamtéž, str. 267

⁸ Tento dynamický proces pokračoval dále; republiky se, co se týče postavení hlavy státu, přiblížily monarchiím, monarchie se však také přiblížily republikám. (Pavlíček, V.: *Prezident republiky*. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání*, Linde, Praha 2008, str. 480)

⁹ Důvodem zachování monarchie byly jak snahy o nepřerušování tradice, tak i to, že v případech kolize mezi exekutivou a legislativou by zde působila jakási čtvrtá moc, jež by svou autoritou napomáhala překonání rozporů. (Jirásková, V.: *Hlava státu*. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, I. díl, Obecná státověda*, Linde, Praha 1998, str. 267-268)

¹⁰ Kysela, J.: *Výkonná moc jako objekt změn Ústavy ČR*. In: Hloušek, V., Šimíček V. (eds.): *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2004, str. 51

¹¹ Hamanová, B.: *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Brána, Praha 2001, str. 133-137 a 307-310

¹² Císař, Č.: *Moji českoslovenští prezidenti*, Slávy dcera, Praha 2006, str. 121

¹³ Tamtéž, str. 5

V čele Československé republiky¹⁴ stanul prezident. Ústavní listina z roku 1920¹⁵ mu propůjčovala poměrně slabé pravomoci.¹⁶ Ty se projevovaly hlavně tím, že téměř všechny jeho úkony moci výkonné potřebovaly k účinnosti kontrasignaci příslušného člena vlády.¹⁷ Kapitola třetí Ústavy 9. května^{18 19}, co se týče postavení prezidenta, zachovala institut individuální hlavu státu²⁰ a v podstatě navazovala na svůj prvorepublikový vzor. Prezident republiky měl v Ústavě z roku 1960²¹ pouze reprezentativní funkce. Svého významu však nabýval tím, že byl v naprosté většině spojen s postem nejvyššího představitele Komunistické strany Československa.^{22 23} Rovněž ústavní zákon o československé federaci^{24 25} se příliš neodchýlil od tradičních ustanovení. Vyznačoval se snad jen svou značnou stručností.²⁶

¹⁴ I když Washingtonská deklarace z 16. října 1918 hovořila o tom, že Československý stát bude republikou, o formě státu 28. října rozhodnuto ještě nebylo. Státní formu mělo určit Národní shromáždění spolu s Československou národní radou. (Pavliček, V.: Počátek československé státnosti a ústavnosti. In: Pavliček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 24) Republikánská forma vyplývá až z nadpisu oddílu „O prezidentovi republiky“ listopadové Prozatímní ústavy. (Soukup, L.: Prozatímní ústava. In: Malý, K. a kolektiv: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Linde, Praha 2003, str. 332)

¹⁵ Zák. č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky

¹⁶ Co se týče postavení hlavy státu v republice, vycházela Ústava z roku 1920 z ústavy III. francouzské republiky. (Cabada, L.: Politický systém první Československé republiky. In: Vodička, K., Cabada, L.: *Politický systém České republiky. Historie a současnost*, Portál, Praha 2003, str. 34)

¹⁷ Peška, P.: Československá ústava z roku 1920. In: Pavliček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 62

¹⁸ Úst. zák. č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky

¹⁹ Ačkoliv byly v Ústavě 9. května ponechány určité formální demokratické prvky včetně dělby státní moci, fakticky tato ústava vycházela, na rozdíl od Ústavní listiny z roku 1920, z principu jednotné lidové moci, což bylo rovněž deklarováno v její důvodové zprávě. (Gronský, J.: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1945-1960 – II. díl*, Karolinum, Praha 2006, str. 329 a 372)

²⁰ Tento postup se lišil od praxe většiny komunistických zemí, kde byly ustaveny kolektivní hlavy státu. (Vodička, K.: Politický systém komunistického Československa. In: Vodička, K., Cabada, L.: *Politický systém České republiky. Historie a současnost*, Portál, Praha 2003, str. 90)

²¹ Úst. zák. č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

²² Vodička, K.: Politický systém komunistického Československa. In: Vodička, K., Cabada, L.: *Politický systém České republiky. Historie a současnost*, Portál, Praha 2003, str. 91

²³ Jak již z definice nedemokratického systému plyne, i zde stála stranická funkce před státní. Klement Gottwald a Antonín Novotný zastávali kromě funkce prezidenta Československé socialistické republiky rovněž pozici prvních tajemníků Ústředního výboru Komunistické strany Československa. (Balík, S., Hloušek, V., Holzer, J., Šedo, J.: *Politický systém českých zemí 1948-1989*, Masarykova univerzita, Brno 2003, str. 135-144)

²⁴ Úst. zák. č. 143/1968 Sb. o československé federaci

²⁵ Ústavní zákon o československé federaci, stejně jako Ústava z roku 1960, vycházel jak formálně, tak fakticky z principu jednoty státní moci. (Gronský, J.: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1960-1989 – III. díl*, Karolinum, Praha 2007, str. 20-23, 167-171)

²⁶ Gronský, J.: Československá federace. In: Pavliček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 232

1.3. Odkaz T. G. Masaryka

Prezidentskou tradici v našich zemích založil a utvářel T. G. Masaryk, který ji naplnil rysy své obdivuhodné, charismatické osobnosti.²⁷ V základech jeho přesvědčení stály ideje demokracie, humanismu, lásky k bližnímu, lidských práv a svobod. Díky své hluboké víře v člověka byl přesvědčeným zastáncem nepolitické politiky, jež pro něj spočívá v co nejhlubší občanské sebesprávě^{28 29} a v co nejširším pojetí politiky, do které zahrnuje i celou kulturu.³⁰ Stejně tak jeho pojetí nepolitické politiky se má uskutečňovat principy humanity, etiky a mravnosti.³¹

Jeho slavné heslo „Pravda vítězí“³² poukazuje na Masarykův smysl pro pravdivost a spravedlnost.³³ Důstojnost a nevšední morální autorita z něj činila harmonizující svorník celého národa.³⁴

T. G. Masaryk byl zásadně proti tomu, aby měla hlava státu pouze symbolickou, reprezentativní povahu³⁵. Zastával názor, že prezident by měl být silný, činorodý, tvrdě pracující, který vnímavě sleduje dění ve společnosti.³⁶ Díky respektu a úctě, které všeobecně požíval, dokázal značně překračovat ústavně vymezené hranice svého úřadu. Pro politické elity, ale i veřejnost, vytvořil prototyp aktivního prezidenta působícího jakožto morální a politický arbitr.³⁷

T. G. Masaryk se pokoušel identifikovat veškeré problémy v širších souvislostech. Na československý národ a jeho stát nazíral v kontextu evropském

²⁷ Císař, Č.: *Moji českoslovenští prezidenti*, Slávy dcera, Praha 2006, str. 5

²⁸ Havelka, M.: Demokracie-humanita-odpovědnost. In: *Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta. Úvahy. Souvislosti*, nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002, str. 16, 17

²⁹ Prečan, V.: Společnost občanů. In: *Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta. Úvahy. Souvislosti*, nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002, str. 174 a 180

³⁰ Palouš, R.: Nepolitická politika. In: Nytrová, O., Hlasivcová, M., Strachota, V. (eds.): *Nepolitická politika a jiná zamyšlení*. Sborník projevů pronesených na slavnostním setkání u příležitosti 157. výročí narození Tomáše Garrigue Masaryka v budově Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Církev československá husitská – Kulturní rada a LHODR, Praha 2007, str. 9

³¹ Havelka, M.: „Nepolitická politika“: kontexty a tradice. In: *Sociologický časopis*, roč. 34, č. 4/1998, str. 460

³² Císař, Č.: *Moji českoslovenští prezidenti*, Slávy dcera, Praha 2006, str. 12

³³ Hromádka, J. L.: *Masaryk*, L. Marek, Brno 2005, str. 18-19

³⁴ Opat, J.: *T. G. Masaryk - Evropan, Světobčan*, Ústav T. G. Masaryka, Praha 1999, str. 12-13

³⁵ Ještě před vznikem Československé republiky T. G. Masaryk předpokládal, že v nově vzniklém státu bude zavedena doba silného amerického či alespoň slabšího francouzského prezidentského systému. Prozatímní ústava (zák. č. 37/1918 Sb., o prozatímní ústavě) však nic takového neobsahovala. Až novela z května 1919 (úst. zák. č. 271/1919 Sb.) přinesla určité posílení pravomocí prezidenta republiky. (Klímek A.: *Boj o Hrad I. Hrad a pětka*, Panevropa, Praha 1996, str. 41-43)

³⁶ Kvaček, R.: V roli prezidenta. In: *Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta. Úvahy. Souvislosti*, Nakladatelství lidové noviny, Praha 2002, str. 78-80

³⁷ Hloušek, V.: Přímá volba prezidenta: český kontext. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 264

i světovém. Byl přesvědčeným zastáncem vzájemné spolupráce národů. Varoval před zhoubností českého provincialismu, nebál se přebírat svou část odpovědnosti za dění v celém světě.

Co se týče faktické realizace jeho úřadu, první československý prezident se svým konáním několikrát ocitnul na hraně ústavnosti. Poprvé se tak stalo v roce 1919, když ne zcela respektoval výsledek voleb a nejprve, namísto vůdci nejsilnější politické strany, nabídl post ministerského předsedy politikům, o kterých byl přesvědčen, že budou vhodnými kandidáty na danou funkci.³⁸ Podruhé tak učinil, když jmenovací dekrety ministrů opatroval charakteristikou agendy, v níž určoval primární úkoly jejich budoucí činnosti. Náplň práce jednotlivých resortů přitom spadala do pravomocí jejich správců a předsedy vlády.^{39 40}

³⁸ Když se po volbách v červenci 1919 měnila vláda, přál si Masaryk, který v táboru vítězné sociální demokracie neviděl dostatečně kompetentního kandidáta, aby se předsedou vlády stal buď Antonín Švehla ze strany agrární, nebo ministr zahraničních věcí Edvard Beneš. Oba jeho nabídku odmítli s tím, že by premiérem měl být sociální demokrat. Masaryk tedy nakonec vyhověl a jmenoval Vlastimila Tusara. (Kvaček, R.: V roli prezidenta. In: *Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta. Úvahy. Souvislosti*, Nakladatelství lidové noviny, Praha 2002, str. 78-80)

³⁹ Kvaček, R.: V roli prezidenta. In: *Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta. Úvahy. Souvislosti*, Nakladatelství lidové noviny, Praha 2002, str. 78-80

⁴⁰ Tuto praxi Masaryk opustil až v říjnu 1922, kdy se předsedou vlády stal Antonín Švehla. (Kvaček, R.: V roli prezidenta. In: *Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta. Úvahy. Souvislosti*, Nakladatelství lidové noviny, Praha 2002, str. 78-80)

2. Teoretická dimenze problematiky hlavy státu se zvláštním zřetelem k institutu prezidenta republiky

2.1. Pojem hlavy státu

„Hlava státu je jednou ze součástí mechanismu soudobé státní moci. Je to samostatný orgán, který zpravidla zaujímá formálně nejvyšší místo v hierarchii orgánů státu...“⁴¹

Pojem hlavy státu, který je širší než pojem prezidenta republiky, je odvozován od antropomorfního přístupu, kde představitel země byl považován za hlavu státního organismu⁴², vlastní stát potom za jeho tělo⁴³. Její označení potom závisí na konkrétních faktorech v jednotlivých zemích. V monarchiích to je král, kníže, vévoda, sultán či emír. Specifikum představuje kardinály volený papež nebo dva kapitáni regenti v San Marinu.⁴⁴ V republikách je v čele státu prezident nebo spolkový prezident.⁴⁵ To, že bývá prezident republiky označen za hlavu státu, neimplikuje skutečnost, že by byl či měl být nejvyšším státním orgánem nadřazeným orgánům ostatním. V republikánských státech, založených na moderním systému dělby moci, je hlava státu postavena v nejlepším případě naroveň ostatním ústavním orgánům v zemi.⁴⁶

2.2. Prezident republiky v parlamentním systému vlády

Postavení prezidenta republiky má v každém politickém systému své specifikum. Je určováno celou řadou podmínek, mezi něž patří existující forma vlády

⁴¹ Cit. Jirásková, V.: Hlava státu. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, I. díl, Obecná státověda*, Linde, Praha 1998, str. 265

⁴² Svatoň, J.: Hlava státu. In: Filip, J., Svatoň, J., Zimek, J.: *Základy státovědy*, Masarykova univerzita, Brno 1999, str. 213

⁴³ Vojáček, L.: Charakteristika středověkého a novověkého štátného zriadenia a prameňov práva. In: Vojáček, L. a kolektiv: *Dejiny verejného práva v Európe*, Bratislava 2004, str. 113-114

⁴⁴ Svatoň, J.: Hlava státu. In: Filip, J., Svatoň, J., Zimek, J.: *Základy státovědy*, Masarykova univerzita, Brno 1999, str. 214 a 217

⁴⁵ Blahož, J.: Nejvyšší státní orgány a jejich vzájemné vztahy v rozvinutých pluralitních demokraciích. In: Blahož, J., Balaš, V., Klíma, K.: *Srovnávací ústavní právo*, ASPI Publishing, Praha 2003, str. 124 a 130

⁴⁶ Vyhnánek, L. In: Bahýřová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnánek, L.: *Ústava České republiky*, Linde, Praha 2010, str. 659-660

a z ní pramenící způsob ústavně právního vymezení, poměr politických sil, tradice. V neposlední řadě je to též konkrétní kvalita každého jednotlivce.⁴⁷

Kromě typických pravomocí a působností, jako jsou zastupování státu navenek, pověřování diplomatických zástupců či udělování milosti, existují taková oprávnění, jež se váží pouze na určitou formu vládnutí.⁴⁸ V parlamentním systému vlády, který je pro naše téma relevantní, náleží mezi nejobvyklejší znaky, charakterizující pozici hlavy státu⁴⁹, prezidentovo právo rozpustit parlament, prezidentovo suspensivní veto vůči návrhům zákonů, požadavek spolupodpisu rozhodnutí prezidenta ze strany vlády nebo souhlas parlamentu s vládou jmenovanou prezidentem.⁵⁰

Pozice prezidenta republiky je následně dotvářena judikaturou ústavního soudnictví a ústavními zvyklostmi daného státu. Obojí jsou často více určující, než obecné definice, jež typizují určité formy vlády.⁵¹

Institut hlavy státu v republice podléhá v návaznosti na konkrétní společenské podmínky neustálé dynamice změn. V poslední době můžeme sledovat jak omezování pravomocí prezidenta ve prospěch exekutivy, tak i tendence k extenzi pravomocí nad rámec stanovený ústavou a dalšími právními předpisy.⁵²

⁴⁷ Jirásková, V.: Hlava státu. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, I. díl, Obecná státověda*, Linde, Praha 1998, str. 265

⁴⁸ Tamtéž, str. 277

⁴⁹ I v parlamentním systému vlády se totiž vyskytují ještě další jednotlivé modifikace. (Říchová, B.: *Úvod do současné politologie: srovnávací analýza demokratických politických systémů*, Portál, Praha 2002, str. 60-62)

⁵⁰ Svatoň, J.: Hlava státu. In: Filip, J., Svatoň, J., Zimek, J.: *Základy státovědy*, Masarykova univerzita, Brno 1999, str. 225

⁵¹ Vyhnánek, L. In: Bahýřová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnánek, L.: *Ústava České republiky*, Linde, Praha 2010, str. 659

⁵² Jirásková, V.: Hlava státu. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, I. díl, Obecná státověda*, Linde, Praha 1998, str. 280

3. Prezident České republiky v ústavní teorii

3.1. Postavení prezidenta České republiky

Ústava České republiky⁵³ sice respektuje klasickou dělbu moci, tradiční půdorys její tripartity však modifikuje specifickým vnitřním rozčleněním. S tím souvisí i koncepce prezidenta republiky jakožto součást moci výkonné⁵⁴, jež je upravena v čele hlavy třetí.⁵⁵ „*Tím se i strukturálně a obsahově naznačuje, že ekvilibrium pravomoci prezidenta republiky osciluje zcela zřetelně v oblasti exekutivy obecně (a ve spojení s vládou zvláště), byť prezidentské pravomoce jsou samozřejmě zcela specifické, které mnohdy ingerují i do moci legislativní a soudní.*“⁵⁶ Ústavodárce tedy nepokládal za nutné věnovat této instituci hlavu samostatnou⁵⁷ a za účelem zdůraznění jejich vzájemného ovlivňování ji začlenil k ustanovení o vládě. Jedná se tedy o orgány vedle sebe působící, kde ani jeden není nadřizený tomu druhému.⁵⁸ V mnohých ústavách zemí s parlamentní formou vlády je prezident vyčleněn jako samostatný ústavní orgán.⁵⁹

Postavení prezidenta republiky, upravené především v normách ústavního a mezinárodního práva, je determinováno skutečností, že český stát je republikánským zřízením s parlamentní formou vlády. V této souvislosti poskytuje Ústava prezidentovi poměrně exkluzivní postavení, které přesahuje obvyklé pravomoci hlavy státu v parlamentních republikách. Jeho neodpovědnost z výkonu funkce v případech, kdy za jeho rozhodnutí neodpovídá vláda ani jiný ústavní orgán, by činila jeho úřad netradičně silným dokonce i v republikách prezidentských.

⁵³ Úst. zák. č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění, dále jen Ústava

⁵⁴ Taková systematika zařazení navazuje na Československou Ústavu 1920, kde byla hlava státu rovněž součástí moci vládní a výkonné. (Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 206)

⁵⁵ Kysela, J.: Prezident republiky v ústavním systému ČR - perspektiva ústavněprávní. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 238-240

⁵⁶ Cit. Zoubek, V.: Moc výkonná. In: Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*, 4. vydání, Prospektum, Praha 2002, str. 191

⁵⁷ Ústavodárce se rozhodl nevyhradit prezidentu republiky zvláštní hlavu, byť by tím zdůraznil moderní pojetí hlavy státu jako tzv. „moci neutrální“. (Kysela, J.: Výkonná moc jako objekt změn Ústavy ČR. In: Hloušek, V., Šimíček V. (eds.): *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2004, str. 54)

⁵⁸ Kysela, J.: Prezident republiky v ústavním systému ČR - perspektiva ústavněprávní. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 237-238

⁵⁹ Klíma, K.: Prezident České republiky v komparativním pohledu (několik vybraných pohledů). In: Šimíček, V. (ed.): *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2008, str. 18

Jestliže čl. 1 Ústavy a čl. 2 Listiny základních práv a svobod⁶⁰ hovoří o České republice jakožto o svrchovaném, jednotném, demokratickém právním státu založeném na úctě k právům a svobodám člověka a občana, který se nesmí vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání⁶¹, musí prezident dbáti i těchto esenciálních ustanovení. Při plnění státních funkcí by tedy neměl protěžovat partiální zájmy jednotlivé politické strany nebo náboženské organizace.^{62 63}

V této souvislosti je rovněž velmi důležité ustanovení čl. 54 Ústavy, jež stanovuje prezidenta republiky hlavou státu. Tímto je vyjádřena jeho reprezentativní funkce vně i uvnitř státu. Prezident představuje celistvost i symbol státu. Přísluší mu vlastní sídlo⁶⁴, záležitosti spojené s výkonem jeho pravomocí obstarává prezidentská Kancelář, o jeho ochranu pečuje speciální ozbrojený útvar, Hradní stráž. Disponuje také svou vlajkou a státní pečeti.⁶⁵

⁶⁰ Listina základních práv a svobod, vyhlášena usnesením Předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. jako součásti ústavního pořádku České republiky, v platném znění, dále jen Listina

⁶¹ Aby T. G. Masaryk dal najevo jednoznačné distancování od doby rakousko-uherské monarchie, od koncepce „jednoty oltáře a trůnu“, nevstoupil po své inauguraci prezidentem poděkovat Bohu do chrámu sv. Víta. Obdobně učinil i Edvard Beneš. Určitý návrat ke „starým“ časům představoval slavnostní obřad „Te Deum“ po volbě Emila Háchy. I při volbě Klementa Gottwalda se postupovalo obdobně. Oba tyto akty měly čistě účelový, polický podtext. „Te Deum“ se konalo i po zvolení Václava Havla československých prezidentem. Nebylo však patrné, na jakou tradici se tímto aktem navazuje. (Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 484-485)

⁶² Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 479-484

⁶³ Požadavek nezávislého a nadstranického výkonu funkce prezidenta republiky potvrdil rovněž Ústavní soud, který řešil otázku nutnosti vládní kontrasignace při každém jmenování guvernéra a viceguvernéra ČNB prezidentem republiky. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 14/01 konstatoval, že: „... i v demokratickém právním státě a při parlamentní formě vlády může být opatřením těmito principům zcela vyhovujícím vyloučení vládní kontrasignace tam, kde zvláštní důvody opravňují ochranu instituce, jež má být dle Ústavy v hlavních směrech své činnosti nezávislá na vládě, neboť právo kontrasignace by umožňovalo vládě přinejmenším rozhodovat o personálním složení Bankovní rady. Za těchto okolností je jmenovací právo, prováděné nadstranickým prezidentem - sice po konzultacích - avšak bez přímé vazby na souhlas vlády, složené z představitelů jedné nebo více politických stran, součástí záruk nezávislosti ČNB.“ Určitou korekci stanoviska, že je prezident republiky jakousi „pouvoire neutre“, provedl Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 18/06, kde již hlava státu výslovně označuje za orgán moci výkonné.

⁶⁴ Definice sídla prezidenta republiky není v řádném právním předpisu stanovena, ze zákona o Kanceláři prezidenta republiky (zák. č. 114/1993 Sb. o Kanceláři prezidenta republiky, v platném znění) vyplývá, že do něj náleží Pražský hrad, symbol české státnosti, zámek Lány a ostatní nemovitosti. (Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 485 a 527)

⁶⁵ Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 206-208)

Jelikož, jak již bylo zmíněno výše, vychází pojetí hlavy státu z monarchistických tradic⁶⁶, přísluší prezidentu republiky nejrůznější čestná oprávnění, pocty a privilegia. Takovými jsou například fanfáry z Libuše, přehlídka čestných stráží či státní hymna.⁶⁷

Mezinárodní dimenze hlavy státu potom spočívá ve vystupování prezidenta republiky navenek. I s tou je spojeno množství ceremoniálních a protokolárních zvyklostí.⁶⁸ „*Prezident republiky figuruje jako primární subjekt mezinárodního práva veřejného...je nositelem nejen vnitřní, ale zejména vnější (mezinárodní) suverenity České republiky.*“⁶⁹

3.1.1. Pojetí odpovědnosti

Prezident republiky nemůže být postihován za jednání, jehož se dopustil v rámci výkonu své státnické funkce. Výkonem funkce jsou všechna rozhodnutí i další činnosti, kterými naplňuje Ústavou daná práva a povinnosti. Z výkonu svého úřadu není odpovědný ani politicky, ani právně (čl. 54 odst. 3 Ústavy). Výjimkou je pouze případ, kdy se dopustí velezrady.⁷⁰ Institut neodpovědnosti nabývá významu především v situacích politických změn a krizí, kdy zůstává hlava státu stabilním a stabilizujícím činitelem, jakousi konstantou politického systému, který může vznikajícím konfliktům předcházet, či již vzniklé řešit.⁷¹ Prezident tedy nemůže být sankcionován kupříkladu za projevy učiněné na půdě Parlamentu České republiky či za udělení milosti. Pokud hlava státu jedná mimo výkon prezidentské funkce, je její odpovědnost, kromě odpovědnosti trestní, stejná, jako u každého občana. Mohou se však objevit situace, například rozhovor poskytovaný sdělovacím prostředkům nebo diskuze na odborné konferenci, kdy je velmi obtížné určit, zda se jedná o projev související s výkonem úřadu, či nikoliv.⁷²

⁶⁶ Zoubek, V.: Moc výkonná. In: Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*, 4. vydání, Prospektum, Praha 2002, str. 194

⁶⁷ Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 208)

⁶⁸ Matula, M. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 317

⁶⁹ Cit. Zoubek, V.: Moc výkonná. In: Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*, 4. vydání, Prospektum, Praha 2002, str. 194

⁷⁰ Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 208-209

⁷¹ Zoubek, V.: Moc výkonná. In: Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*, 4. vydání, Prospektum, Praha 2002, str. 192-193

⁷² Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 208-209

3.1.2. Pojetí imunity

Po dobu výkonu funkce požívá prezident republiky imunity, jež zamezuje hlavu státu zadržet, trestně stíhat, stíhat pro přestupek či jiný správní delikt. Beztrestnost v těchto případech je úplná, absolutní. Stíhání pro trestné činy, kterých se prezident dopustil v průběhu úřadu, je vyloučeno navždy (čl. 65 odst. 1 a odst. 3 Ústavy).^{73 74}

3.1.3. Velezrada

Prezident republiky může být stíhán jen pro velezradu. Žalobu podává Senát Parlamentu České republiky⁷⁵ Ústavnímu soudu České republiky⁷⁶. Ten potom rozhoduje, zda prezident svým konáním směřoval proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i jejímu demokratickému řádu.⁷⁷ Pokud soud dojde k závěru, že ano, ztrácí souzený prezidentský úřad a spolu s tím i způsobilost možnost jej opětovně nabýt (čl. 65 odst. 2 Ústavy).⁷⁸

3.1.4. Zastupování hlavy státu

Ústava ve vztahu k prezidentu republiky nezná instituci jeho zástupce. Stejně jako se v ní neobjevuje pojem dovolené prezidenta. Hlava státu je tak povinna po celou dobu funkčního období zastávat svůj úřad.

Výjimku tvoří situace, kdy prezident není schopen vykonávat ze závažných důvodů svou funkci a na této skutečnosti se usnesou Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky⁷⁹ a Senát Parlamentu České republiky. Stejný je i případ, kdy se uprázdní post prezidenta republiky a prezident nový ještě zvolen nebyl, či se neujal svého úřadu.⁸⁰ Nastanou-li tyto podmínky a Ústavnímu soudu

⁷³ Vybíralová, Z. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 288-289

⁷⁴ Pokud by se prezident republiky dopustil trestného jednání před nástupem do úřadu, mohl by být trestně stíhán po uplynutí jeho funkčního období. (Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 242)

⁷⁵ Dále jen Senát či horní komora Parlamentu

⁷⁶ Dále jen Ústavní soud

⁷⁷ Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 301

⁷⁸ Vybíralová, Z. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 288

⁷⁹ Dále jen Poslanecká sněmovna či dolní komora Parlamentu

⁸⁰ Z těchto ustanovení tedy vyplývá, že bez usnesení obou komor Parlamentu k takové substituci nedojde, i kdyby byl prezident v dlouhodobém stavu bezvědomí. Rovněž jeho samotné uzdravení nepředstavuje automatický návrat do funkce, pakliže by platilo usnesení obou komor Parlamentu. Jak již bylo zmíněno, může se hlava státu v takové situaci bránit řízením před Ústavním soudem. (Kysela,

nebyl hlavou státu podán návrh na zrušení takového usnesení, případně výkon určitých pravomocí prezidenta ministerskému předsedovi, další pak předsedovi Poslanecké sněmovny. Dojde-li k rozpuštění dolní komory Parlamentu, přechází výkon funkcí na předsedu Senátu⁸¹. Těmito ústavními činiteli je hlava státu zastoupena do okamžiku, než se znovu ujme úřadu.⁸²

3.2. Vznik, trvání a zánik funkce prezidenta České republiky

3.2.1. Vznik funkce a prezidentský slib

Prezident republiky se ujímá svého úřadu teprve složením prezidentského slibu do rukou předsedy Poslanecké sněmovny na společné schůzi obou komor Parlamentu. Jestliže odmítne složit slib nebo jej složí s výhradou, nazírá se na něj, jako by zvolen nebyl (čl. 54 odst. 2, čl. 55, čl. 59 odst. 1 a čl. 60 Ústavy).

Náplň slibu prezidenta republiky jej zavazuje být věrný České republice, zachovávat Ústavu a zákony a dle jeho nejlepšího vědomí a svědomí vykonávat v zájmu všeho lidu svoji funkci (čl. 59 odst. 2 Ústavy). Pojem věrnosti České republice znamená povinnost dbát svrchovanosti a celistvosti státu a uchovávat jeho demokratické zřízení. Představuje to například zákaz protěžovat zájmy druhé země, mezinárodní organizace či obchodní společnosti před zájmy svého státu.⁸³ Zachovávat Ústavu a zákony (podzákoně předpisy nevyjímaje) se vztahuje k atributům republiky jakožto ústavního a právního státu. Prezident republiky je prezidentem všech lidí. V zájmu všech občanů by měl i vystupovat.⁸⁴ Jak tvrdí

J.: Prezident republiky v ústavním systému ČR - perspektiva ústavněprávní. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 243)

⁸¹ Ústava se po svém přijetí nevyhnula určité mezerovitosti, kdy sice umožňovala předsedovi Poslanecké sněmovny dolní komoru Parlamentu rozpustit, právem vyhlásit volby do obou komor Parlamentu však nikoho nenadála. Tento nedostatek byl překonán až ústavním zákonem č. 319/2009 Sb. (úst. zák. č. 319/2009 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění), podle kterého má ve výše zmíněných případech pravomoc vyhlášovat volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu předseda vlády.

⁸² Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 479-484

⁸³ Tamtéž, str. 500

⁸⁴ Vybíralová, Z. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 299

Václav Pavlíček: „Vyplyvá z toho i povinnost jednat se všemi politickými stranami, jimž lid dal důvěru, aby jej zastupovali v Parlamentě.“^{85 86}

3.2.2. Volba prezidenta republiky

Aby se prezident České republiky mohl ujmout úřadu, musí být řádně zvolen. Hlavu státu volí obě komory Parlamentu na společné schůzi⁸⁷ v rozmezí posledních 30 dní funkčního období úřadujícího prezidenta. Jestliže je post prezidenta uvolněn, probíhá volba do 30 dní od této události (čl. 56 Ústavy). Kandidátem na prezidentskou funkci, jehož navrhuje nejméně 10 poslanců či deset senátorů, může být pouze občan republiky, který dosáhl 40 let⁸⁸ a disponuje způsobilostí k právním úkonům. Nikoho nelze zvolit více jak dvakrát za sebou (čl. 57 a čl. 58 odst. 1 Ústavy).^{89 90}

Samotná volba probíhá nejvýše ve třech kolech. Nedojde-li v nich k ustavení hlavy státu, uskuteční se volby nové (čl. 58 odst. 8 Ústavy). Za účelem uchování principu bikamerality Parlamentu, konají se hlasování v prvních dvou kolech volby separátně. V prvním kole je zvolený kandidát, který získal hlasy nadpolovičního počtu všech poslanců a všech senátorů (čl. 58 odst. 2 Ústavy). Nestane-li se tak, do 14 dnů se uspořádá druhé kolo volby (čl. 58 odst. 3 Ústavy). Tam postupuje kandidát s nejvyšším počtem hlasů v Poslanecké sněmovně a nejúspěšnější kandidát v Senátu (čl. 58 odst. 4 Ústavy)⁹¹. Zde zvítězí kandidující, jemuž se podaří získat hlas většiny

⁸⁵ Cit. Pavlíček, V.: *Prezident republiky*. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státní věda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 501

⁸⁶ Jak však tvrdí Zdeněk Koudelka, Ústava výraz politicky neutrálního prezidenta neuvádí. Nic mu nezakazuje být také členem politické strany nebo hnutí. (Koudelka, Z.: *Prezident, vláda a mezinárodní smlouvy*. In: Hloušek, V., Šimíček V. (eds.): *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2004, str. 73)

⁸⁷ Volba prezidenta republiky může probíhat buď hlasováním tajným, či veřejným. Kromě volby poslední, která proběhla v roce 2008, se upřednostňovalo výhradně hlasování tajné. (Klíma, K.: *Ústavní právo*, Aleš Čeněk, Plzeň 2006, str. 484)

⁸⁸ Dle ústavodárce by měla tato věková hranice zaručovat dostatečnou životní, profesní i politickou vyzrálou. (Vybíralová, Z. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 294)

⁸⁹ Klíma, K.: *Ústavní právo*, Aleš Čeněk, Plzeň 2006, str. 484

⁹⁰ Limitací počtu možností znovuzvolení se zamezuje určité konzervaci mandátu. Cílem je dát občanům relativně častou příležitost k tomu, aby mohli posoudit kvalitu současného protagonisty s tím předešlým. (Vybíralová, Z. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 294)

⁹¹ Při rovnosti hlasů v komoře se postupuje tak, že se sečtou hlasy pro jednotlivé kandidáty v obou komorách parlamentu a postupuje ten, který získal vyšší počet odevzdaných hlasů. (Zoubek, V.: *Moc výkonná*. In: Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*, 4. vydání, Prospektum, Praha 2002, str. 207) Rovněž se může stát, že jedna osoba dostane nejvyšší počet hlasů v obou komorách parlamentu. Potom se v druhém kole hlasuje pouze o

přítomných poslanců a většiny přítomných senátorů (čl. 58 odst. 6 Ústavy)⁹². Není-li zvolen prezident ani poté, koná se do dvou týdnů kolo třetí, kde se hlasuje o kandidátech, kteří se účastnili druhého kola. V něm je zvolen kandidát, který získal nadpoloviční většinu hlasů přítomných poslanců a senátorů (čl. 58 odst. 7 Ústavy). Toto kolo se od předchozích liší tím, že dvoukomorovost je nahrazena principem individuálním, resp. stranickým.⁹³

3.2.3. Průběh a zánik funkce prezidenta republiky

Mandát prezidenta republiky je pětiletý a začíná dnem složení prezidentského slibu (čl. 55 Ústavy). Volební období je možno prodloužit jen za mimořádných okolností⁹⁴ nouzového stavu, stavu ohrožení státu a stavu válečného, když nastanou podmínky, které učiní volby neuskutečnitelnými.⁹⁵ Délka pěti let je stanovena z toho důvodu, aby byla hlava státu co nejméně závislá na Poslanecké sněmovně, která je volena na čtyřleté období.⁹⁶

Funkce prezidenta republiky je ukončena buď řádně, a to uplynutím funkčního období, nebo předčasně úmrtím prezidenta, ztrátou jeho volitelnosti, či rozhodnutím Ústavního soudu, že se hlava státu dopustila činu velezrady.⁹⁷

Mimořádným způsobem zániku funkce je rovněž abdikace prezidenta. Rozumí se jí právo vzdát se úřadu do rukou předsedy Poslanecké sněmovny (čl. 61

tomto kandidátovi. (Kysela, J.: Prezident republiky v ústavním systému ČR - perspektiva ústavněprávní. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 242)

⁹² Jak ale upozorňuje Jan Kysela, rozdíly se do jisté míry stírají a účast volitelů je v prvním i druhém kole velmi podobná. Důvodem jsou ustanovení volebního řádu Poslanecké sněmovny, praxe společné volební komise i prestiž a politická důležitost volby. (Kysela, J.: Prezident republiky v ústavním systému ČR - perspektiva ústavněprávní. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 242 a 259)

⁹³ Kysela, J.: Prezident republiky v ústavním systému ČR - perspektiva ústavněprávní. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 242-243

⁹⁴ Definici těchto mimořádných okolností stanovuje ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti republiky (úst. zák. č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti republiky, v platném znění)

⁹⁵ Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., 2.* podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 503

⁹⁶ Vybíralová, Z. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 290

⁹⁷ Kysela, J.: Prezident republiky v ústavním systému ČR - perspektiva ústavněprávní. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 243

Ústavy). Rezignace může být učiněna písemně i ústně, nemusí být ničím zdůvodněna a k její platnosti není zapotřebí kontrasignace jiného orgánu.⁹⁸

3.3. Pravomoci a působnost prezidenta České republiky

Jak uvádí Jan Kysela, je nezbytné nahlížet na pravomoci prezidenta České republiky v souvislostech celé Ústavy a v kontextu celého politického systému, který se proměňuje v závislosti na výsledcích voleb, aktuálním personálním složení ústavních orgánů či cílech jednotlivých politických stran. Hlava státu, jak již bylo zmíněno výše, je totiž také význačným politickým činitelem. Její monokratická povaha odstraňuje nutnost složitě nacházet kompromis. Volba jediné osoby tedy určí kompletní obsazení tohoto postu.⁹⁹

Řada obyčejů a tradic, jejichž podstata se promítla do některých soudobých pravomocí hlavy státu, má svůj původ v časech monarchie. Nezanedbatelný vliv mělo rovněž socialistické období v naší zemi.¹⁰⁰

Nejen formálně, ale i fakticky je prezident republiky, jenž k leckterým úkonům potřebuje podpis ministerského předsedy nebo jím pověřeného člena vlády, úzce provázán s vládou České republiky¹⁰¹. Ta, aby učinila mnohá rozhodnutí, se rovněž neobejde bez podpisu hlavy státu. Tak je zajištěna nepřetržitá, intenzivní kooperace a vzájemná koordinace těchto institucí, i kdyby k tomu chyběla vůle obou zmíněných orgánů.¹⁰² Určitý problém nastane, když začne být prezident záměrně nečinný a přestane kupříkladu dojednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy či vyhlašovat volby. V této situaci vládě nezbude nic jiného, než prezidenta urgovat a jeho činnost si tímto tlakem vynutit.¹⁰³

Čl. 62 Ústavy obsahuje soubor pravomocí, u nichž může prezident republiky postupovat autonomně bez ohledu na jakýkoliv jiný orgán exekutivy. Takovou

⁹⁸ Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání*, Linde, Praha 2008, str. 504

⁹⁹ Kysela, J.: Prezident republiky v ústavním systému ČR - perspektiva ústavněprávní. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 244-245

¹⁰⁰ Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání*, Linde, Praha 2008, str. 481

¹⁰¹ Dále jen vláda

¹⁰² Cit. Zoubek, V.: Moc výkonná. In: Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*, 4. vydání, Prospektum, Praha 2002, str. 193

¹⁰³ Kysela, J.: Výkonná moc jako objekt změn Ústavy ČR. In: Hloušek, V., Šimíček V. (eds.): *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2004, str. 56

kompetencí je kupříkladu jmenování vlády, soudců Ústavního soudu či členů Bankovní rady České národní banky. Za tyto akty je neodpovědný. Další skupinou jsou rozhodnutí, jež dle čl. 63 Ústavy může hlava státu vykonávat pouze v součinnosti s předsedou vlády či jím pověřeným členem vlády. Jmenování soudců, generálů či velvyslanců tak není bez patřičné kontrasignace, jejímž prostřednictvím vláda přebírá odpovědnost, platné. Výčet v tomto článku uvádí Ústava jen příkladně, demonstrativně.¹⁰⁴

K pojmu samotné kontrasignace je nutno ještě podotknout, že i když může vláda svým rozhodnutím pověřit určitého jejího člena k nějakému jednání, právo spolupodpisu náleží výlučně a individuálně premiérovi. Ten však prezidentovi nadřazen není, k žádnému činění jej totiž donutit nemůže. Institut kontrasignace tedy toliko činí rozhodnutí hlavy státu platným, nemá ambici prezidenta vládě podrobovat.¹⁰⁵

3.3.1. Prezident republiky v mezinárodních vztazích

Funkce hlavy státu v sobě implikuje i její mezinárodní roli. Tato úloha do značné míry ovlivňuje rovněž některé z prezidentských pravomocí. Rovnocenné postavení suverénních zemí se promítá do rovného postavení hlav států. Přitom nezáleží, zda to je republika či monarchie.¹⁰⁶

Prezident republiky má podle čl. 63 odst. 1 písm. a) Ústavy kompetenci zastupovat stát navenek. Tato tradiční výsada, jejíž kořeny sahají až do dob absolutismu¹⁰⁷, přiznává hlavě státu právo reprezentovat zemi v zahraničí, a tak z titulu svého úřadu¹⁰⁸ nevyžaduje speciálního zmocnění písemně či ústně jednat s orgány jiných států nebo mezinárodních organizací.¹⁰⁹ Bude-li mít konání povahu rozhodnutí, je nezbytné jej stvrdit podpisem ministerského předsedy či jím

¹⁰⁴ Vodička, K.: Antitotalitní podstata demokracie v České republice. In: Vodička, K., Cabada, L.: *Politický systém České republiky. Historie a současnost*, Portál, Praha 2003, str. 256-258

¹⁰⁵ Koudelka, Z.: Prezident, vláda a mezinárodní smlouvy. In: Hloušek, V., Šimíček V. (eds.): *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2004, str. 73

¹⁰⁶ Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 480-481

¹⁰⁷ Matula, M. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 317

¹⁰⁸ Uvnitř státu přiznává pravomoc sjednávat mezinárodní smlouvy, mít tedy způsobilost bez povinnosti předložení plné moci činit všechny potřebné úkony vedoucí k uzavření smlouvy, zpravidla Ústava. Na poli mezinárodním ji přiznává Vídeňská úmluva o smluvním právu z roku 1969. (Potočný, M., Ondřej, J.: *Mezinárodní právo veřejné - zvláštní část. 5.*, doplněné a rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck 2006, str. 217-218)

¹⁰⁹ Potočný, M., Ondřej, J.: *Mezinárodní právo veřejné - zvláštní část, 5.*, doplněné a rozšířené vydání, C. H. Beck, Praha 2006, str. 185

pověřeného člena vlády. Avšak v rámci mezinárodních setkání, konferencí nebo jiných diplomatických akcí může dojít k jednání, která povahu rozhodnutí nemají. V podobném případě prezident republiky, jehož vystupování představuje oficiální státní politiku, musí své projevy koordinovat s vládou, která odpovídá za její zahraniční rozměr.¹¹⁰ Podle § 6 tzv. kompetenčního zákona¹¹¹ totiž za výkon zahraniční politiky státu odpovídá ministerstvo zahraničních věcí. Presentovat se konzistentní, jednotnou politikou je totiž nutným atributem každé suverénní země.¹¹²

Výrazem nezávislosti státu je rovněž pravomoc prezidenta sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy.¹¹³ Ten je, v případě pochybností, dle § 71a odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu¹¹⁴ oprávněn podat Ústavnímu soudu návrh na posouzení souladu mezinárodní smlouvy, uvedené v čl. 10a a 49 Ústavy¹¹⁵, s ústavním pořádkem, a to od okamžiku, kdy mu byla předložena k ratifikaci.

Jejich sjednávání podle čl. 63 odst. 1 písm. b) Ústavy může delegovat na vládu nebo s jejím souhlasem na jednotlivé členy vlády. Prezident Václav Havel tak učinil svým rozhodnutím¹¹⁶ v dubnu 1993, kdy sjednávání smluv, které nevyžadují souhlas Parlamentu, přenesl na vládu a kdy sjednávání smluv, jejichž relevance nepřesahuje působnost ústředních orgánů státní správy, svěřil příslušnému ministrovi¹¹⁷. Toto rozhodnutí bude v platnosti do doby, než bude zrušeno či změněno.¹¹⁸

Prezident České republiky je dle čl. 63 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn přijímat vedoucí zastupitelských misí. Rovněž je podle čl. 63 odst. 1 písm. e) Ústavy

¹¹⁰ Matula, M. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 317-318

¹¹¹ Zák. č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, v platném znění

¹¹² Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 228

¹¹³ Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 490

¹¹⁴ Zák. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, v platném znění

¹¹⁵ Těmito mezinárodními smlouvami jsou dle čl. 10a Ústavy smlouvy, kterými se některé pravomoci orgánů České republiky přenášejí na mezinárodní organizaci nebo instituci, dle čl. 49 Ústavy potom smlouvy a) upravující práva a povinnosti osob b) spojenecké, mírové a jiné politické, z nichž vzniká členství České republiky v mezinárodní organizaci c) hospodářské, jež jsou všeobecné povahy d) o dalších věcech, jejichž úprava je vyhrazena zákonu.

¹¹⁶ Rozhodnutí prezidenta republiky č. 144/1993 Sb., o sjednávání mezinárodních smluv

¹¹⁷ Určitou ústavní zvyklostí se stalo, že smlouvy, které vyžadují souhlas Parlamentu, tzv. smlouvy prezidentské, připravuje ministerstvo zahraničních věcí. Disponuje totiž patřičným kvalifikovaným aparátem. (Koudelka, Z.: Prezident, vláda a mezinárodní smlouvy. In: Hloušek, V., Šimíček V. (eds.): *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2004, str. 70-71)

¹¹⁸ Koudelka, Z.: Prezident, vláda a mezinárodní smlouvy. In: Hloušek, V., Šimíček V. (eds.): *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2004, str. 69-71)

pověřuje a odvolává. Diplomatičtí zástupci se oficiálně ujímají svého úřadu tehdy, když na slavnostním setkání předá hlavě státu dokumenty s pověřovacími listinami¹¹⁹. Tyto listiny jsou potom předány ministru zahraničních věcí, který je celé akci přítomen. I když se v průběhu funkce prezident s vedoucím mise scházejí, samotný akt přijetí spočívá výhradně v odevzdání pověřovacích listin a jejich přijetí hlavou státu. Pověřit vedoucího zastupitelské mise znamená učinit všechny příslušné kroky k tomu, aby byla designovaná osoba přijata za diplomatického zástupce v cizím státě, mezinárodní organizaci nebo na mezinárodní konferenci. Aktu pověření předchází prezidentova žádost ústavnímu činiteli druhého státu o tzv. agrément, jež zaručí, že bude vedoucí diplomatické mise v hostitelské zemi akceptován. Odvolání vedoucího mise je vnitrostátním rozhodnutím, které má navenek formu odvolací listiny. Ta se odevzdává do rukou prezidentovi republiky příslušné země.¹²⁰

3.3.2. Vztah prezidenta republiky k Parlamentu

O tom, že je prezident republiky volen Parlamentem, kterému je neodpovědný, bylo pojednáváno výše.

Důležitou kompetencí je dle čl. 63 odst. 1 písm. f) Ústavy prezidentovo právo vyhlášovat volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu. Hlava státu při realizování této pravomoci aplikuje ustanovení zákona o volbách do Parlamentu České republiky¹²¹, kde není autoritativně stanoveno, kdy přesně mají být volby vyhlášeny. Dispoziční volnost však omezuje ustanovení čl. 17 Ústavy, které stanovuje dobu voleb ve lhůtě, jež počíná 30. dnem před uběhnutím volebního období a jež končí dnem jeho uplynutí.¹²²

Po volbách prezident republiky svolává zasedání dolní komory Parlamentu¹²³. Svolat ho může kdykoliv, nejpozději však 30. den po dni, kdy se konaly volby. Jakmile podle čl. 62 písm. b) Ústavy hlava státu zasedání svolá, může se svolat

¹¹⁹ Nunciové, diplomatičtí vyslanci z Vatikánu, jsou pověřováni papežskou bullou. (Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 232)

¹²⁰ Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 231-233

¹²¹ Zák. č. 427/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, v platném znění

¹²² Matula, M. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 323

¹²³ Na rozdíl od některých zemí je zasedání Poslanecké sněmovny v České republice permanentní, stálé a končí až uplynutím volebního období nebo jejím rozpuštěním. (Kysela, J. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 307)

ustavující schůze Poslanecké sněmovny. Když prezident zasedání nesvolá, poruší tím povinnost, jež mu ukládá Ústava a Poslanecká sněmovna se sejde sama (čl. 34 odst. 1 Ústavy).¹²⁴

Dalším rysem, jenž charakterizuje vztah prezidenta republiky k Parlamentu je pravomoc rozpustit Poslaneckou sněmovnu (čl. 62 písm. c) Ústavy). Hlava státu se k tomuto kroku uchýlit může, ale i nemusí, jeho právo je v tomto případě fakultativní. Vzniklou politickou krizi se může rozhodnout řešit jiným způsobem – jednáním s předsedou Poslanecké sněmovny, předsedy poslaneckých klubů či představiteli relevantních politických stran. Jeho ústavní i politická pozice je tedy v této záležitosti poměrně významná.

Omezena je však čl. 35 Ústavy, který stanovuje podmínky, kdy je a kdy není možno dolní komoru Parlamentu rozpustit. Prezidentovi je dovoleno rozpustit Poslaneckou sněmovnu ze čtyř důvodů. Prvním je ten, když Poslanecká sněmovna nevysloví důvěru nově jmenované vládě, jejíž předseda byl prezidentem jmenován na návrh předsedy dolní komory Parlamentu. Druhým důvodem je stav, kdy se Poslanecká sněmovna ani do tří měsíců neusnese o vládním návrhu zákona, s jehož projednáním vláda spojila otázku důvěry. Třetím důvodem je, když se přeruší zasedání Poslanecké sněmovny na dobu delší než 120 dní v roce. Posledním důvodem je situace, kdy není Poslanecká sněmovna způsobilá se usnášet po dobu delší než 3 měsíce, ačkoliv nebylo její zasedání přerušeno a ačkoliv byla v té době opakovaně svolávána ke schůzi. Novelizací tohoto článku byl vložen odst. 2, který stanovuje, že prezident republiky Poslaneckou sněmovnu rozpustí, navrhne-li mu to tato komora usnesením, s nímž vyslovila souhlas třípětinová většina všech poslanců¹²⁵. Z dikce tohoto odstavce plyne, že zde hlavě státu není dán prostor pro uvážení, zda má dolní komoru Parlamentu rozpustit, či ne. V souladu s čl. 17 odst. 2 Ústavy by tak měl prezident republiky Poslaneckou sněmovnu rozpustit bez zbytečného odkladu a v zákonných termínech do této komory vyhlásit volby.¹²⁶

¹²⁴ Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 505

¹²⁵ Novelizace byla provedena ústavním zákonem č. 319/2009 Sb., který nabyl účinnosti dnem 14. 9. 2009. Nová úprava mimo jiné reagovala na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/09, kterým byl na základě stížnosti poslance Miloše Melčáka zrušen ústavní zákon č. 195/2009 Sb. o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny. (Bahýřová, L. In: Bahýřová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnánek, L.: *Ústava České republiky*, Linde, Praha 2010, str. 449)

¹²⁶ Bahýřová, L. In: Bahýřová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnánek, L.: *Ústava České republiky*, Linde, Praha 2010, str. 443-450

Hlava státu musí mít rovněž na zřeteli, že Poslaneckou sněmovnu nemůže rozpustit ve lhůtě třech měsíců před uplynutím volebního období (čl. 35 odst. 2 Ústavy).¹²⁷

Důležité role v zákonodárném procesu se prezidentovi republiky dostává v čl. 62 odst. 1 písm. h). Podle něj má hlava státu právo Parlamentu vrátit jakýkoliv přijatý zákon kromě zákona ústavního. Jak poukazuje Aleš Gerloch, toto suspenzivní veto staví prezidenta do role ústavního garanta či regulátora legislativní tvorby, jež je podobná úloze Senátu a má za cíl určitou racionalizaci normotvorby.¹²⁸ Přijatý zákon může být vrácen do 15 dnů, kdy mu byl postoupen¹²⁹. Je nezbytné, aby takové rozhodnutí obsahovalo odůvodnění¹³⁰.

Vrácený zákon se opětovně projednává v Poslanecké sněmovně. Není dovoleno k němu přikládat pozměňovací návrhy. Je-li poté schválen nadpoloviční většinou všech poslanců, zákon se vyhlásí. V opačném případě platí, že zákon přijatý nebyl.¹³¹

Výsledek legislativního procesu se navenek vyjeví až podpisy kompetentních ústavních činitelů – předsedy Poslanecké sněmovny, prezidenta republiky a předsedy vlády. Prezident se na vzniku právní normy nepodílí, jeho podpis má povahu poněkud specifickou. Buď tím dává najevo, že se tam, kde má kompetenci, vzdává práva veta, nebo se jím verifikuje řádná promulgace zákona. Nakonec to může představovat určitý podnět k publikaci zákona.

¹²⁷ Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 221

¹²⁸ Zoubek, V.: Moc výkonná. In: Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*, 4. vydání, Prospektum, Praha 2002, str. 200

¹²⁹ K počítání lhůty pro výkon suspenzivního veta prezidenta republiky (jelikož Ústava neobsahuje speciální úpravu počítání času) se vyjádřil také Ústavní soud, který projednával otázku počátku běhu lhůty pro vrácení přijatého zákona Poslanecké sněmovně. V nálezů sp. zn. Pl. ÚS 33/97 uvedl, že: „*Moderní demokratická psaná ústava je společenskou smlouvou, kterou se lid, představující ústavodárnou moc (pouvoir constituant), ustavuje v jedno politické (státní) těleso...nemůže fungovat mimo minimálního hodnotového a institucionálního konsenzu. Pro oblast práva z toho plyne závěr, že pramenem práva obecně, jakož i pramenem práva ústavního, a to i v systému psaného práva, jsou rovněž základní právní principy a zvyklosti...Mezi tyto obecně uznávané právní principy bez jakékoli pochybnosti patří v oblasti práva ústavního pravidla počítání času, jak jsou v evropském právním myšlení srozumitelně a smysluplně vymezena od dob římských...v předmětné věci, jelikož konec lhůty připadl na den pracovního klidu (sobotu 28. června 1997), byl jejím posledním dnem nejbližší příští pracovní den (tj. pondělí 30. června 1997).*“

¹³⁰ Odůvodnění, proč se prezident republiky rozhodl určitý zákon vrátit, je dle čl. 50 odst. 1 Ústavy nezbytným prvkem. Mohou to být důvody právní, politické či jiné. (Pavlíček, V.: *Prezident republiky*. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část I.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 507)

¹³¹ Zoubek, V.: Moc výkonná. In: Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*, 4. vydání, Prospektum, Praha 2002, str. 200

Nevyžadují-li ustanovení jednacího řádu Poslanecké sněmovny¹³² k vyhlášení zákona podpisu hlavy státu, a jestliže zároveň čl. 52 Ústavy uvádí, že k platnosti zákona je zapotřebí jeho vyhlášení, nehledí se na případné odepření podpisu jako na jakési „absolutní“ veto prezidenta. Přiložení podpisu není považováno za nezbytné, jeho odepření se však kvalifikuje jakožto porušení ústavních povinností.¹³³

Hlava státu podepisuje zákonná opatření Senátu, v takovém případě však není nadána, na rozdíl od zákonů, právem suspenzivního veta (čl. 33 odst. 4 Ústavy). Toto ustanovení reflektuje rovněž § 126 jednacího řádu Senátu¹³⁴, který vylučuje možnost prezidenta republiky zákonná opatření Senátu nepodepsat.

Prezident republiky má dle čl. 64 Ústavy právo být účasten schůzí Poslanecké sněmovny i Senátu, jejich komisí i výborů. Jestliže se rozhodne vystoupit a vyjádřit se k určité politické záležitosti, není ve svém projevu nikterak omezen. Je mu uděleno slovo kdykoliv o to požádá a nepodléhá žádným pravidlům pořadí.¹³⁵

„Ke složení slibu musí být prezident republiky pozván. Kandidát na funkci prezidenta republiky nemá zvláštní právo účastnit se volby prezidenta republiky, aniž by byl na takovou schůzi pozván...Není ze své funkce jako hlava státu odpovědný...a nemůže být proto před Parlament, jeho komoru nebo některý jeho orgán z tohoto důvodu předvolán.“¹³⁶

3.3.3. Vztah prezidenta republiky k vládě jakož i k dalším orgánům moci výkonné

Co se týče vztahu hlavy státu k vládě, vrcholnému orgánu výkonné moci, jedním z nejdůležitějších znaků, který ho charakterizuje, je právo prezidenta jmenovat a odvolávat předsedu a na jeho návrh i další členy vlády a přijímat jejich demisi (čl. 62 písm. a) Ústavy).

Kromě situace, kdy musí prezident republiky jmenovat předsedu vlády na návrh předsedy Poslanecké sněmovny (čl. 68 odst. 4. Ústavy), je plně na uvážení hlavy státu, koho se do funkce premiéra rozhodne jmenovat. Obvykle jím bývá

¹³² Zák. č. 90/1995 Sb. o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, v platném znění

¹³³ Kysela, J. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 275-276

¹³⁴ Zák. č. 107/1999 Sb. o jednacím řádu Senátu, v platném znění

¹³⁵ Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání*, Linde, Praha 2008, str. 508

¹³⁶ Cit. tamtéž, str. 508

předseda nejsilnější politické strany. I když jej však nevybere, měl by zvolit takovou osobu, která bude reálně schopná sestavit fungující, stabilní vládu, jež získá důvěru Poslanecké sněmovny.

Prezident je tedy důležitým politickým aktérem v povolebním jednání¹³⁷ a nastalých vládních krizích.¹³⁸

Hlava státu rovněž jmenuje další členy vlády a pověřuje je řízením ministerstev či jiných ústředních orgánů. Měla by tak konat bez zbytečných odkladů a obstrukcí.¹³⁹ Jak poukazuje Miloš Brunclík, z kontextu Ústavy a logiky parlamentního systému vyplývá, že prezident musí respektovat návrh ministerského předsedy na jmenování jednotlivých ministrů (čl. 68 odst. 2 Ústavy).¹⁴⁰

Demise ministerského předsedy na rozdíl od jiného člena vlády automaticky představuje pád celé vlády. Předseda vlády podává rezignaci do rukou hlavy státu přímo, ostatní členové vlády prostřednictvím předsedy. Jestliže premiér projeví vůli svého ministra odvolat, prezident mu musí vyhovět.

Prezident republiky je povinen přijmout demisi vlády vždy, když jsou její příčiny obligatorní. Takovými jsou podmínky uvedené v čl. 73 odst. 2 Ústavy. Prezident demisi přijme, pokud Poslanecká sněmovna zamítne žádost vlády o vyslovení důvěry, když jí vysloví nedůvěru nebo po ustavující schůzi Poslanecké sněmovny. Jestliže by v těchto případech vláda demisi nepodala, ač je tak povinna, prezident ji odvolá.¹⁴¹

V průběhu jmenování předsedy a jednotlivých členů vlády skládají tito ústavní činitelé do rukou prezidenta republiky slib. S jeho složením nejsou spojovány žádné další konsekvence, ministr či premiér teoreticky slib složit nemusí. Je však

¹³⁷ V českém politickém systému se v souvislosti s ukončením voleb do Poslanecké sněmovny vytvořil ústavní obyčej, zvyklost, kdy hlava státu, dříve než jmenuje předsedu vlády, pověří určitou osobu, aby začala vyjednávat o variantách sestavení vlády. Teprve pak, když jsou zkonzultovány všechny možnosti, je jmenován předseda vlády, který určí její složení. (Brunclík, M.: Role prezidenta při vládních krizích v České republice. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 287-288)

¹³⁸ Brunclík, M.: Role prezidenta při vládních krizích v České republice. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 287

¹³⁹ Klíma, K. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 339

¹⁴⁰ Brunclík, M.: Role prezidenta při vládních krizích v České republice. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 287

¹⁴¹ Zoubek, V.: Moc výkonná. In: Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*, 4. vydání, Prospektum, Praha 2002, str. 196-197

nezbytný k tomu, aby se všichni členové vlády mohli skutečně ujmout svého úřadu.¹⁴²

Hlava státu podle čl. 62 písm. d) Ústavy pověřuje vládu, jejíž demisi přijala nebo kterou odvolala, vykonáváním jejích funkcí prozatímně až do jmenování vlády nové. Zabezpečuje tak nezbytnou kontinuitu výkonné moci. Prozatímní vykonávání funkce trvá do jmenování vlády nové.

Relativně úzké sepětí hlavy státu a vlády představuje kompetence prezidenta republiky účastnit se schůzí vlády, vyžadovat od ní a jejích členů zprávy a projednávat s vládou nebo jejími členy otázky, jež náležejí do jejich působnosti (čl. 64 odst. 2 Ústavy). Záleží na prezidentovi, zda mu budou požadované informace sděleny ústně na schůzi vlády, v jeho sídle či formou písemnou. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky¹⁴³ potom opravňuje hlavu státu účastnit se schůzí Bezpečnostní rady státu, požadovat od ní a jejích členů zprávy a projednávat otázky, které patří do jejich díky.¹⁴⁴

Prezident republiky je vrchním velitelem ozbrojených sil. Co jsou ozbrojené síly, kterým vydává hlava státu rozkazy, specifikují až zákony¹⁴⁵. Prezident může, nastanou-li zákonem předpokládané události, vyhlásit na území státu mimořádná opatření nebo mobilizaci.¹⁴⁶ Náčelníka Vojenské kanceláře prezidenta republiky, který zabezpečuje plnění úkolů souvisejících s pozicí vrchního velitele ozbrojených sil, jmenuje za spolupodpisu předsedy vlády či jím pověřeného člena vlády hlava státu. Na návrh vlády a po projednání příslušným výborem v Poslanecké sněmovně je obdobným způsobem jmenován i náčelník Generálního štábu Armády České republiky.¹⁴⁷ Přímou v Ústavě je potom zakotvena pravomoc prezidenta republiky jmenovat a povyšovat generály (čl. 63 odst. 1 písm. g) Ústavy).

Jmenovací kompetence má prezident republiky i co se týká dalších ústředních orgánů státní správy. Na návrh vlády jmenuje a odvolává předsedu Českého

¹⁴² Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 250-251

¹⁴³ Úst. zák. č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, v platném znění

¹⁴⁴ Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání*, Linde, Praha 2008, str. 510-512

¹⁴⁵ Zejména zák. č. 219/1999 Sb. o ozbrojených silách České republiky, v platném znění, zák. č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky, v platném znění

¹⁴⁶ Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 231

¹⁴⁷ Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání*, Linde, Praha 2008, str. 512-513

statistického úřadu a předsedu Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže. Na návrh Senátu potom jmenuje a také odvolává předsedu Úřadu pro ochranu osobních údajů. U všech těchto činitelů je k platnosti jejich ustavení zapotřebí kontrasignace.¹⁴⁸

3.3.4. Vztah prezidenta republiky k moci soudní

Ve vztahu k Ústavnímu soudu, speciální instituci ochraňující ústavnost, disponuje hlava státu dvěma významnými pravomocemi. Jmenuje všech 15 soudců tohoto orgánu (čl. 62 písm. e) Ústavy). Její rozhodnutí sice nepodléhá spolupodpisu, je však podmíněno souhlasem Senátu.¹⁴⁹ Ze souboru soudců Ústavního soudu prezident republiky vybírá jeho předsedu a 2 místopředsedy, jakožto vedoucí a řídicí představitele správy soudu.¹⁵⁰ Zde již je na volné úvaze, koho do těchto pozic jmenuje. Princip nezávislosti judikativy se projevuje skutečností, že prezident nemůže soudce Ústavního soudu ani jeho funkcionáře odvolat. Volení jsou na dobu deseti let.^{151 152}

Podle čl. 62 písm. f) Ústavy jmenuje prezident republiky ze soudců předsedu a místopředsedu Nejvyššího soudu. Jeho výběr není omezen pouze na soudce této instituce a nominace kandidátů nepodléhá žádnému návrhu. Soudci jsou jmenováni na dobu neomezenou.¹⁵³

Jmenovat soudce soudů obecných má v kompetenci rovněž hlava státu (čl. 63 odst. 1 písm. i) Ústavy). Musí při tom respektovat ustanovení zákona o soudech a soudcích¹⁵⁴. Prezident republiky tedy nemůže jmenovat někoho, kdo nesplňuje kritéria tohoto zákona. Své funkce se ujímají složením slibu (čl. 93 odst. 1 Ústavy). Nezávislost a nestrannost soudců má posílit fakt, že jsou ustavováni bez časového omezení.

Soudní řád správní prezidenta republiky zavazuje jmenovat a odvolávat předsedu a místopředsedu Nejvyššího správního soudu. Činí tak z řad soudců této

¹⁴⁸ Tamtéž, str. 513-514

¹⁴⁹ Matula, M. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 308 §2 a §3 zák. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, v platném znění

¹⁵¹ Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání*, Linde, Praha 2008, str. 515

¹⁵² Hřebejk, J.: Soudy a právo na soudní a jinou právní ochranu. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání*, Linde, Praha 2008, str. 616-629

¹⁵³ Zoubek, V.: Moc výkonná. In: Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*, 4. vydání, Prospektum, Praha 2002, str. 198

¹⁵⁴ Zák. č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, v platném znění

soudní instance. Je to rozhodnutí dle čl. 63 odst. 2 a odst. 3 Ústavy a podléhá tedy kontrasignaci předsedy vlády či jím pověřeného člena vlády.¹⁵⁵

Právem prezidenta odpouštět a zmírňovat tresty uložené soudem, nařizovat, aby se trestní řízení nezahajovalo a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo, a právem zahlazovat odsouzení se rozumí, ač tento výraz není v Ústavě explicitně uveden, individuální udělování milosti (čl. 62 odst. 1 písm. g))¹⁵⁶. Za tyto jednostranné ústavní akty hlava státu neodpovídá, jsou chápány jako její osobní právo.¹⁵⁷ „*Jejich účelem je odstranění následků, které stíhají fyzickou osobu podle ustanovení trestního práva.*“¹⁵⁸ Institut milosti bývá mnohými autory kritizován, že oslabuje principy právního státu. Prezident republiky se 1. února 1994 rozhodl¹⁵⁹ svěřit pravomoc v řízení o udělení milosti ministru spravedlnosti, na kterého přenesl především svá práva provádět řízení v těchto žádostech a zamítat žádosti bezdůvodně. Tuto delegaci, jež sama o sobě oporu v Ústavě nemá, učinil na základě ustanovení § 366 odst. 2 trestního řádu¹⁶⁰. Dne 4. srpna 2003 prezident přenesení zrušil^{161 162}.

Akt amnestie je naproti tomu namířen ke specificky nevymezenému počtu lidí, nelze jej zákonným procesem zrušit a neexistuje na něj právní nárok (čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy). Lze jím zmírňovat či odpouštět tresty, nařizovat, aby se trestní řízení nezahajovalo, a pokud bylo zahájeno, aby se v něm nepokračovalo a zahlazovat následky odsouzení. Vzhledem ke značnému rozsahu ingerence, především do orgánů moci soudní, je k udělení amnestie vyžadována kontrasignace, kterou na sebe vláda přebírá politickou zodpovědnost.¹⁶³

¹⁵⁵ Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 516

¹⁵⁶ Tato kompetence je určitým pozůstatkem ještě z dob monarchistických, kdy panovník disponoval i mocí soudní. (Zoubek, V.: *Moc výkonná*. In: Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*, 4. vydání, Prospektum, Praha 2002, str. 199)

¹⁵⁷ Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, I. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 223-224

¹⁵⁸ Cit. tamtéž, str. 224

¹⁵⁹ Rozhodnutí prezidenta republiky č. 33/1994 Sb. o přenesení pravomoci v řízení o udělení milosti

¹⁶⁰ Zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění

¹⁶¹ Rozhodnutí prezidenta republiky č. 254/2003 Sb. o zrušení přenesení pravomoci v řízení o udělení milosti

¹⁶² Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 519

¹⁶³ Kantoříková, J. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 324-325

Podle čl. 63 odst. 2 přísluší hlavě státu vykonávat také pravomoci, které nejsou explicitně v ústavním zákoně uvedeny, stanoví-li tak zákon. Rozhodnutí prezidenta republiky dle tohoto ustanovení rovněž vyžaduje ke své platnosti kontrasignaci předsedy vlády či jím pověřeného člena vlády.

3.3.5. Další pravomoci prezidenta republiky

Prezident republiky má důležité kompetence ke dvěma ústavním orgánům, které mají v Ústavě svébytné postavení. První institucí je Nejvyšší kontrolní úřad, jehož účelem je kontrolovat hospodaření se státním majetkem a plnění rozpočtu státu (čl. 97 Ústavy). Hlava státu na návrh Poslanecké sněmovny jmenuje prezidenta a viceprezidenta úřadu, ti skládají slib do jejích rukou. Spolupodpis předsedy či dalších členů vlády potřebný není. Právo prezidenta jmenované odvolat je zakotveno až v zákonu o Nejvyšším kontrolním úřadu¹⁶⁴, podléhá návrhu vlády a kontrasignaci.¹⁶⁵

Druhou institucí je Česká národní banka, ústřední banka ve státě, která pečuje o cenovou stabilitu. Prezident jmenuje samostatně, dle vlastního uvážení, Bankovní radu České národní banky (čl. 62 písm. k) Ústavy), jež se skládá z guvernéra, dvou viceguvernéřů a čtyř členů. Spolupodpisu jako v případě jmenování členů Nejvyššího kontrolního úřadu zapotřebí není. Zákon o České národní bance¹⁶⁶ řeší odvolání členů Bankovní rady. Tuto kompetenci má hlava státu. K platnosti je nezbytný spolupodpis předsedy nebo dalších členů vlády.¹⁶⁷

Dle čl. 62 písm. l) Ústavy hlava státu vyhlásila referendum o přistoupení České republiky k Evropské unii a jeho výsledek.

Na základě zákona o volbách do zastupitelstev v obcích¹⁶⁸, zákona o volbách do zastupitelstev krajů¹⁶⁹ a zákona o volbách do Evropského parlamentu¹⁷⁰ má prezident republiky pravomoc vyhlašovat volby do těchto zastupitelských sborů.

Hlava státu jmenuje profesory vysokých škol. Děje se tak na návrh vědecké rady vysoké školy, který je podáván prostřednictvím ministra školství, mládeže

¹⁶⁴ Zák. č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu, v platném znění

¹⁶⁵ Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998, str. 327-329

¹⁶⁶ Zák. č. 6/1993 Sb., o České národní bance, v platném znění

¹⁶⁷ Tomeš, M. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 503-505

¹⁶⁸ Zák. č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí, v platném znění

¹⁶⁹ Zák. č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů, v platném znění

¹⁷⁰ Zák. č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu, v platném znění

a tělovýchovy. Jmenování je doživotní, což má zaručovat svobodu vědecké práce. Prezident republiky má v rámci vysokého školství ještě kompetenci na návrh akademického senátu veřejné vysoké školy jmenovat a odvolávat rektory veřejných vysokých škol. Jak hovoří zákon o vysokých školách¹⁷¹, návrh je podáván rovněž prostřednictvím ministra.¹⁷²

Tradičním prerogativem prezidenta republiky je právo propůjčovat a udělovat státní vyznamenání (čl. 63 odst. 1 písm. h) Ústavy). Zákon o státních vyznamenáních¹⁷³ rozlišuje Medaili Za hrdinství, Medaili Za zásluhy, Řád Bílého lva a Řád Tomáše Garrigua Masaryka. Návrhy jednotlivých osob na vyznamenání předkládají Poslanecká sněmovna, Senát a vláda. K platnosti rozhodnutí je nutný spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády.¹⁷⁴

¹⁷¹ Zák. č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, v platném znění

¹⁷² Pavlíček, V.: Prezident republiky. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 522-523

¹⁷³ Zák. č. 157/1994 Sb., o státních vyznamenáních České republiky, v platném znění

¹⁷⁴ Matula, M. In: Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 323-324

4. Prezident České republiky v ústavní praxi

4.1. Případová studie č. 1: realizace úřadu prezidenta České republiky Václavem Havlem

4.1.1. Úloha prezidenta republiky dle Václava Havla

Svou představu, jakým způsobem by měl být vykonáván úřad prezidenta České republiky, představil Václav Havel v článku „Role českého prezidenta“. Upozorňuje na fakt, že se úloha hlavy státu bude značně odlišovat od její role za časů společné federace. Nastalo období stabilizující, upevňující se demokracie, kdy již není nutné, aby prezident vystupoval jakožto všetečný vůdce národa, jemuž je za téměř všechno dění v zemi kladena zodpovědnost. Rovněž na poli ústavního zakotvení hlavy státu došlo k poměrně významným modifikacím.

S vědomím těchto skutečností Václav Havel konstatuje, že by se tedy prezident republiky neměl prezentovat politickým programem, jak to činí politické strany či vláda. Neřídí exekutivu a je vládou či parlamentem neodvolatelný. Tato neodpovědnost mu bude umožňovat býti stabilním aktérem v měnícím se politickém prostředí. Jeho pravomoci jmenovat vládu a za určitých podmínek rozpouštět Poslaneckou sněmovnu ho zavazují k tomu, aby v okamžicích politických změn a krizí je napomáhal překonávat.¹⁷⁵ „...měl by být garantem či prostředníkem kontinuity státní moci, a tudíž i představitelem identity a integrity státu (zastupuje stát navenek!), tedy určitou konstantou ústavního a politického systému, jakýmsi jeho "pevným bodem", instancí "posledního odvolání“ či „posledního řešení“, trvalou jistotou uprostřed dynamiky demokratického vývoje.“¹⁷⁶

Dle Havla by se tedy měla hlava státu věnovat především otázkám klíčového a dlouhodobého významu, souvisejícími s elementárními principy státu, stabilitou politického systému a ústavním pořádkem země. Neměl by se účastnit žádné politické pře, jež vyvstane, neměl by se přespříliš identifikovat s některou z politických stran.¹⁷⁷ „Jeho kontakt s každodenní politikou by však měl mít opět poněkud specifickou povahu: měl by tu působit spíš jen jako nenápadný moderátor

¹⁷⁵ Havel, V.: Role českého prezidenta. In: *MF DNES*, 19. 1. 1993

¹⁷⁶ Cit. tamtéž

¹⁷⁷ Tamtéž

*politických jednání, příležitostný hledač konsensu, skrytý stimulátor, tvůrce prostoru dorozumění, určitý integrující činitel, cosi jako strážce politické kultury.*¹⁷⁸

Důležitým tématem pro Václava Havla je rovněž starost o politickou atmosféru v zemi. Má tím na mysli péči o klima ve veřejném životě. Prezident republiky dle něj musí apelovat na mravní dimenzi občanství, mravní rozměr politiky. Měl by se podílet na tom, aby lidé vnímali stát jako instituci pro ně ustavenou a jim sloužící.

Dalším neopominutelným úkolem pro hlavu státu by měl být zájem o dodržování a ochranu lidských práv.

Podle Havla je naprosto přirozené a normální, že bude prezident republiky vyjadřovat své názory na zahraniční či domácí politiku státu. V tomto činění však musí být opatrný a velmi dobře vážit, co, kdy a jak říci, aby nedocházelo k nežádoucím ingerencím do kompetencí ostatních ústavních orgánů.

Jestliže prezidentovo právo vracet parlamentu zákony ve svém důsledku posiluje vztah hlavy státu k legislativnímu procesu a k zákonodárnému sboru, může rovněž princip kontrasignace znamenat příležitost ke spolupráci prezidenta s vládou.

Václav Havel ve své stati také varuje před situací supremace politických stran, kdy si tato uskupení jakoby přivlastní stát a začnou omezovat rozmanitost občanské společnosti. Tímto Havel dozajista naráží na jeho myšlenku nepolitické politiky.¹⁷⁹

4.1.2. Havlova idea nepolitické politiky

S postavou Václava Havla je často spojován pojem tzv. nepolitické politiky. Ten se objevil, jak je zmíněno výše, již v pracích T. G. Masaryka. Novějšího významu však tento výraz nabývá až v kontextu intelektuálního disentu komunistických zemí, kde měla být mravností a pravdou prodechnutá nepolitická politika prostředkem k řešení krize, kterou vyvolal totalitní režim.¹⁸⁰

Václav Havel spatřuje jádro nepolitické politiky v takové politice, jež není pouhou technologií moci, jejímiž prostředky nejsou neprůhledné praktiky, intriky

¹⁷⁸ Cit. tamtéž

¹⁷⁹ Tamtéž

¹⁸⁰ Otáhal, M.: O nepolitické politice. In: *Sociologický časopis*, roč. 34, č. 4/1998, str. 460

a účelová jednání. Je to naopak politika, která umožní hledat v životě smysl a pravdu, která bude pramenit nikoliv z anonymního aparátu, ale z konkrétního člověka.¹⁸¹

Interpretace Havlovy nepolitické politiky je poměrně obtížná. Jednou ji můžeme vykládat jako silnou kritiku politického stranictví, jindy jako proud politiky alternativní a někdy jako pozici blížící se Masarykově nepolitické politice spočívající v politické výchově a specifickém typu socializace. I další výklady, související především s tzv. občanskou společností, vystihují jen jeden z mnoha aspektů této problematiky.¹⁸²

Havlovo pojetí nepolitické politiky si po roce 1990 našlo široké spektrum odpůrců. Například pro Emanuela Mandlera¹⁸³ či Bohumila Pečínku se ve svobodných poměrech změnila v bezobsažná moralizující gesta s tendencí k levicovému snobskému elitářství a kabinetnímu způsobu řešení politických problémů.¹⁸⁴

I když s jejich pozicí do značné míry nesouhlasím, domnívám se, že výše analyzované Havlovo přesvědčení mělo na jeho budoucí politické kroky značný vliv.

4.1.3. Havlův majestát

Již počátky prezidentství zahalil Václav Havel do hávu jakéhosi monarchistického majestátu. Aureolu kolem své osobnosti potom posiloval dalšími atributy. Hradní stráž vybavil novými barevnými uniformami, slavnostní ceremonie doplňoval historickými rekvizitami.¹⁸⁵ Důležitost těchto ceremonií Havel vysvětluje takto: „...můj přítel Petr Uhl, napsal něco v tom smyslu, že ceremoniály na Hradě jsou zbytečné obřady. Mám dojem, že můj přítel Uhl je vedle. Jako by chápal politiku jako strukturu ideologických principů a způsob jejich aplikace a vůbec neviděl tu znakovou, symbolickou, lidskou, mezilidskou dimenzi politiky. To, co je na ní možná

¹⁸¹ Tamtéž, str. 473

¹⁸² Havelka, M.: „Nepolitická politika“: kontexty a tradice. In: *Sociologický časopis*, roč. 34, č. 4/1998, str. 463

¹⁸³ Jako neprofesionální a amatérskou podrobuje E. Mandler kritice nepolitickou politiku v knize *Oba moji prezidenti*. (Mandler, E.: *Oba moji prezidenti*, Libri, Praha 2004, str. 90-92)

¹⁸⁴ Pečinka, B.: Neviditelná strana (opět) na scéně. In: *Revue Politika*, roč. 4, č. 4/2006

¹⁸⁵ Mandler, E.: *Oba moji prezidenti*, Libri, Praha 2004, str. 82-84

to nejdůležitější.“¹⁸⁶ Kořeny tohoto majestátu sahají až k prvnímu československému prezidentovi T. G. Masarykovi, který lidu do jisté míry nahrazoval panovníka.¹⁸⁷

Jakožto další prezident osvoboditel a architekt koncepce české státnosti chtěl Václav Havel získat image Masarykova nástupce. K tomu mu měla dopomoci i obnovená tradice Hradu, jakožto paralelního ohniska faktické politické moci. Svě prezidentství vystavěl na ideálech svobody, pravdy, šlechtnosti a altruismu.¹⁸⁸

Na prvního československého prezidenta však navazoval i v dalších tématech. Zaníceně podporoval vstup České republiky do evropských či světových integračních celků. V rozhovoru pro deník právo se nechal slyšet: „Nevím, do jaké míry je či má být Masaryk životním problémem každého myslícího Čecha. Zcela bezpečně ale Masaryka pocítuji jako živoucí téma současné české politiky nebo spíš jako výzvu, s níž by se měla vyrovnávat. Masarykův důraz na etický původ a rozměr politiky, na to, že "česká otázka je především otázkou lidskou", jeho důraz na nutnost přebírat vlastní díl odpovědnosti za svět a jeho boj proti českému provincialismu a šosáctví, jeho varování před přílišným "zestraničtěním" politiky, význam, který přikládal tomu, co bychom dnes nazvali občanskou společností - to všechno a četné další věci lze podle mne chápat jako velmi inspirativní...“¹⁸⁹

4.1.4. Prezident Havel v zahraniční politice státu

Na to, že může v rámci výkonu zahraniční politiky státu docházet k určitým kolizním situacím, bylo upozorněno již v kapitole o prezidentovi v zahraniční politice země. Václav Havel se v tomto smyslu ocitl hned několikrát ve sporu s vrcholnými představiteli vlády.

Když ve dnech 2. - 5. září 1993 navštívil na pozvání prezidenta Havla Českou republiku Salman Rushdie, Václav Klaus, toho času ministerský předseda, označil tuto záležitost za soukromou akci hlavy státu s tím, že o návštěvě nebyl zpraven. Mluvčí prezidenta republiky oponoval, že Ministerstvo zahraničních věcí bylo informováno den před příjezdem britského spisovatele. Předseda vlády však touto

¹⁸⁶ Cit. Götzová, J.: Rozhovor s prezidentem republiky Václavem Havlem, *Právo*, 12. 11. 1997. In: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=rozhovory&val=512_rozhovory.html&typ=HTML, ověřeno ke dni 6. 8. 2011

¹⁸⁷ Mandler, E.: *Oba moji prezidenti*, Libri, Praha 2004, str. 82-84

¹⁸⁸ Tamtéž, str. 89 a 136

¹⁸⁹ Cit. Dostál, P.: Rozhovor prezidenta republiky Václava Havla, *Právo*, 18. 11. 1995. In: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=rozhovory&val=735_rozhovory.html&typ=HTML, ověřeno ke dni 6. 8. 2011

dobou pobýval v Budapešti, takže se k němu tato zpráva nedostala. Že nebyl o návštěvě informován, potom označil za podivné. Jak se domnívá Miloš Brunclík, příčiny této roztržky lze vysledovat povícero v nedokonalé komunikaci a koordinaci.¹⁹⁰

Další konflikt se rozhořel v dubnu roku 1999, tentokrát s vládou Miloše Zemana. Když v březnu 1999 zasáhly jednotky Severoatlantické aliance v jugoslávském Kosovu, jednotliví ministři vlády nebyli schopni vyjádřit jednoznačný postoj k této intervenci. Jedni byli pro, druzí proti. Spolu s kritikou vlády Václav Havel útok podpořil. Až poté se názor vlády sjednotil. O měsíc později se ve Washingtonu konal summit NATO. Prezident zde za účasti ministra zahraničí a ministra obrany nabídl poskytnutí českých vojáků na vojenskou misi. Toto prohlášení se okamžitě setkalo s odmítavou reakcí vlády. Prezident republiky své vyjádření zmírnil a připustil pouze, že by se mohla Česká republika podílet na misi mírové, čímž se přiblížil postoji vlády.¹⁹¹ Přestože může být váhavost a nejednotné stanovisko vlády určitou polehčující okolností, jednal Václav Havel v celé záležitosti přespříliš iniciativně a s vládou nekoordinovaně. Slib účasti vojenských operací na summitu NATO byl potom krokem chybným a prezident Havel k němu neměl žádné kompetence.¹⁹²

Poslední ukázkou kontroverze představitelů moci exekutivní je spor prezidenta Havla s vládou vedenou Vladimírem Špidlou. V lednu roku 2003 Václav Havel podepsal spolu s několika dalšími evropskými státníky dopis, kde deklarovali podporu nátlaku Spojených států amerických na odzbrojení Iráku. Vláda okamžitě reagovala prohlášením, že se s tímto aktem neztotožňuje, že je to soukromou záležitostí hlavy státu. Předseda vlády dopis nepodepsal. Nutno podotknout, že podpis tohoto dopisu vzešel z iniciativy náměstka ministra zahraničí Alexandra Vondry. Problém nebyl v názoru na postup v Iráku, ale v míře razance tlaku na něj. Prezident Havel podporoval amerického prezidenta Bushe, vláda však obezřetně oscilovala mezi pozicí Spojených států a mírnějším postojem Spolkové republiky Německa s Francií. Jestliže je podpis prezidenta vnímán jakožto jeho osobní,

¹⁹⁰ Brunclík, M.: Spory o zahraniční politiku ČR: prezident vs. premiér. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 312

¹⁹¹ Tamtéž, str. 312-313

¹⁹² Tamtéž, str. 313

soukromá věc, k ničemu vážnému nedošlo. Pakliže by však podpisem prezident stát zastupoval, je nezbytné, aby s ním souhlasila vláda.¹⁹³

4.1.5. Prezident Havel a výkon práva milosti

Dne 1. února 1994 vydal prezident republiky Václav Havel rozhodnutí č. 33/1994 Sb. o přenesení pravomoci v řízení o udělení milosti. Takovému jednání Ústava přímou oporu neposkytuje, pojem milosti dokonce ani nezná. Prezident Havel tak učinil s výslovným odvoláním na více než čtyřicet let starý zákon o trestním řízení soudním¹⁹⁴, jež takovou delegaci na ministra spravedlnosti umožňuje.

Tento zákon v § 336 odst. 1 uvádí, že prezident republiky na základě práva daného mu Ústavou uděluje milost. Určitou interpretací je možno dovodit, že právo v čl. 62 odst. 1 písm. g) Ústavy odpouštět a zmírňovat tresty uložené soudem, zahlazovat odsouzení, nařizovat, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo, právě se zmíněnou pravomocí udílet milost koresponduje.

Dle čl. 63 odst. 2. Ústavy hlavě státu, stanoví-li tak zákon, přísluší vykonávat i kompetence, jež nejsou přímo v ústavním zákonu uvedené. Rozhodnutí prezidenta republiky o přenesení pravomoci v řízení o udělení milosti je takovým právem. K platnosti je ovšem nezbytný spolupodpis předsedy vlády či jím pověřeného člena vlády. Kontrasignace však provedena nebyla. I když se tedy podle tohoto rozhodnutí poté postupovalo, formálně platné nebylo. Nikdo tak neodpovídal za učiněná rozhodnutí, což odporuje principům demokratického státu.

Prezident Havel delegoval na ministra spravedlnosti svou kompetenci provádět řízení v žádostech o milost. Díky tomu měl ministr prezidentovi shromažďovat patřičné podklady k rozhodnutí. Zároveň s tím bylo přeneseno i oprávnění zamítat bezdůvodné žádosti, kromě případů zvlášť v rozhodnutí uvedených. Problematické však je, že žádná právní norma neuvádí, jaká rozhodnutí jsou bezdůvodná. *„Důvodnost či bezdůvodnost milosti, jejíž kritéria nejsou určena v zákoně, by mohl stanovit svým rozhodnutím i prezident republiky sám, nemůže je však stanovit ministr spravedlnosti, zejména chápe-li se milost jako osobní právo*

¹⁹³ Tamtéž, str. 313

¹⁹⁴ Zák. č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním, v platném znění

*prezidenta republiky. Taková kritéria však prezident republiky nestanovil.*¹⁹⁵ Václav Pavlíček k tomu ještě dodává, že má-li mít hlava státu právo delegovat jedno ze svých oprávnění na jiného ústavního činitele, měla by být explicitně k tomu zmocněna předpisem ústavní právní síly. Tato premisa dle jeho názoru vyplývá z kontextu Ústavy.¹⁹⁶

4.1.6. Prezident Havel a vládní krize v roce 1997

V roce 1997 vypukla jedna z nejhlubších a nejdelších politických vládních krizí v dějinách České republiky. Exekutivu tehdy řídila koalice tvořená Občanskou demokratickou stranou¹⁹⁷, Občanskou demokratickou aliancí¹⁹⁸ a Křesťanskou a demokratickou unií – Československou stranou lidovou¹⁹⁹. Vzájemné rozpory politických partnerů, kteří se v Poslanecké sněmovně opírali pouze o menšinu křesel, se naplno rozhořely poté, co se objevily spekulace ohledně nejasného způsobu financování ODS a o jejím údajném tajném kontu.

Napjatá situace uvnitř koalice eskalovala, když na konci listopadu podali ministři ODA a KDU-ČSL demisi. Své kroky zdůvodnili tím, že vláda vedená Václavem Klausem pozbyla jejich důvěry. Rovněž samotná ODS se zmítala v nesnázích. Jan Ruml a Ivan Pilip, oba ministři za tuto stranu, vyzvali předsedu vlády k odstoupení. Dne 30. listopadu tak učinil i Václav Havel. Premiér Klaus ještě týž den demisi podal. Prezident Havel ji za těchto okolností samozřejmě akceptoval. Zároveň pověřil vládu, ať prozatímně, než bude jmenována vláda nová, vykonává svoji funkci.

Nastalou situaci řešila hlava státu velmi aktivně. Nejprve předeslala, že se jmenováním nového premiéra spěchat nebude. Podotkla, že se však naskýtá možnost vybrat takovou osobu, která by vedla politické rozhovory o obsazení budoucí vlády. Dne 8. prosince pověřil Václav Havel Josefa Luxe, předsedu KDU-ČSL, aby v co nejkratší době projednal varianty nového složení vlády. Ten potom přišel s představou, že by vládu měl vést nestraník. Rovněž v ní vyloučil přítomnost Václava Klause. Prezident Havel názor Josefa Luxe podpořil. Rozhodl se jmenovat

¹⁹⁵ Cit. Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M. (eds.): Pocta Otovi Novotnému k 70. narozeninám, CODEX Bohemia, Praha 1998, str. 152

¹⁹⁶ Tamtéž, str. 152

¹⁹⁷ Dále jen ODS

¹⁹⁸ Dále jen ODA

¹⁹⁹ Dále jen KDU-ČSL

premiérem Josefa Tošovského, guvernéra České národní banky, s odvoláním na to, že z nastolených možností požívá největšího respektu a důvěry u všech tří koaličních stran.

Vzhledem k tomu, že vláda Václava Klause byla stále pověřena prozatímním výkonem svých funkcí, objevila se v České republice určitá dualita předsedů vlád. I když tato situace skrývala množství potencionálních obtíží, k žádnému střetu kompetencí nakonec nedošlo. Josef Tošovský sestavil úřednickou vládu, jež se opírala o podporu KDU-ČSL, ODA a nově vznikající Unii svobody²⁰⁰. Václav Havel ji 2. ledna 1998 jmenoval. Tím však politická krize v zemi neskončila.

Především poslanci ČSSD a ODS hlasitě vyjadřovali svůj nesouhlas a odpor se jmenováním takovéto vlády. ČSSD rezolutně nesouhlasila s pokračováním privatizace bankovního sektoru, významných strategických podniků a reformy zdravotnictví. Dle ODS vláda až nezdravě protěžuje zájmy KDU-ČSL, ODA a US. Představitelé této strany měli dále výhrady k nepolitickému způsobu sestavování vlády a k tomu, že jim nebylo umožněno na tomto procesu participovat. V tomto momentu prezident Havel využil veškerý vliv, který měl, a jednoznačně se za novou vládu postavil. Na setkání předních zástupců parlamentních stran dokonce pohrozil odkladem voleb. Upozornil, že nedůvěra v kabinet Josefa Tošovského by mohla představovat další týdny či měsíce sestavování vlády nové.

Václav Havel si byl totiž dobře vědom toho, že pro tyto strany, které prostřednictvím ústavního zákona o zkrácení volebního období plánovaly předčasné volby uskutečnit, by byl takový stav nepřijatelný. Na podporu Tošovského vlády vystoupil Václav Havel v Parlamentu České republiky. O dva dny později, 29. ledna, získal při hlasování Poslanecké sněmovny o důvěře vládě kabinet podporu 123 poslanců²⁰¹. Tím byla vládní krize ukončena.

Prezident Havel se v celém jejím průběhu choval velmi aktivně. Jeho konání bylo silně ovlivněno vírou v potřebu prosazení nepolitické politiky. Proto do funkce předsedy vlády jmenoval nestrannického Josefa Tošovského, proto tak vehementně podporoval jeho vládu složenou z odborníků. Jeho přáním byla vláda nepolitická s co

²⁰⁰ Dále jen US

²⁰¹ Pro důvěru vládě tehdy hlasovalo 18 poslanců KDU-ČSL, 11 poslanců ODA, 32 poslanců US, 2 poslanci ODS, 58 poslanců ČSSD a nezařazení poslanci Jozef Wagner a Marie Noveská. (Brunclík, M.: Role prezidenta při vládních krizích v České republice. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 306)

nejmenším vlivem politických stran.²⁰² Tento fakt kritizovali i představitelé ODS, nejsilnější politické strany, když se v této věci ohrazovali, že hlava státu nerespektuje výsledky voleb. Rovněž prezidentovi vytýkali, že tímto jednáním pošlapává parlamentní principy.²⁰³

4.1.7. Prezident Havel a výkon jeho jmenovacích kompetencí

Dne 25. dubna 2002 zvolila Poslanecká sněmovna svým usnesením Lubomíra Voleníka prezidentem Nejvyššího kontrolního úřadu. Spolu s ním se shodla i na obsazení druhé nejvyšší funkce této instituce. Za viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu byl vybrán František Brožík, tehdejší místopředseda dolní komory Parlamentu za Českou stranu sociálně demokratickou²⁰⁴. Média tuto volbu hodnotila jako jeden z dozvuků tzv. opoziční smlouvy.²⁰⁵

Dne 13. června zaslal prezident Havel dopis předsedovi Poslanecké sněmovny Václavu Klausovi, že tyto nominace považuje vzhledem k blížícím se volbám do dolní komory, které proběhnou 14. – 15. června, za předčasné. Dle Havla přísluší rozhodnout o personálním obsazení vedení Nejvyššího kontrolního úřadu až novému složení Poslanecké sněmovny. Václav Klaus prezidentovo stanovisko tlumočil poslancům. K tomu dodal, že rozhodnutí Poslanecké sněmovny bylo podle něj naprosto legitimní a respektovalo zákonem stanovenou dobu.

K nominaci Františka Brožíka se vyjádřila i ředitelka právního odboru Hradu Brigita Chrastilová. Uvedla, že jeho osoba je nedůvěryhodná mimo jiné proto, že jako poslanec nesplnil povinnost odevzdat majetkové přiznání. Brožík se hájil tím, že přiznání podal, ale že se ztratilo.²⁰⁶

Po měsících průtahů byl 17. října prezidentem NKÚ opětovně zvolen Lubomír Voleník. Kvůli vysloveným pochybnostem o morálním profilu kandidáta zůstala pozice viceprezidenta úřadu i nadále neobsazena. I přes hlasité výtky se s touto skutečností musela ČSSD smířit.²⁰⁷ Ze svých řad tedy vybrala bývalého poslance Dušana Těšnara, který byl následně hlavou státu do funkce jmenován²⁰⁸.

²⁰² Brunclík, M.: Role prezidenta při vládních krizích v České republice. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 289-291

²⁰³ Tamtéž, str. 290

²⁰⁴ Dále jen ČSSD

²⁰⁵ Šídlo, J., Dolanský, L.: Brožík dostal funkci v NKÚ. In: *MF DNES*, 26. 4. 2002, str. 2

²⁰⁶ (ČTK): Havel Brožíka nejmenuje, žádá návrh nové sněmovny. In: *MF DNES*, 14. 6. 2002, str. 4

²⁰⁷ Šídlo, J.: Havel pro průtahy jmenoval Voleníka do čela NKÚ. In: *MF DNES*, 18. 10. 2002, str. 3

²⁰⁸ (šlo, šťa): Na odchodu z politiky lze vydělat. In: *MF DNES*, 9. 9. 2003, str. 1

Dle interpretace Karla Klímy čl. 97 odst. 2) Ústavy, byla role prezidenta Havla v této kauze minimálně velmi sporná. Tvrdí totiž, že: „*Koncepce ustavování prezidenta, viceprezidenta a členů NKÚ je ústavně značně závislá na usnesení Poslanecké sněmovny, tudíž na většinovém rozhodnutí prostou většinou. Ústava výslovně ani koncepcí formy vlády nepředpokládá, že by prezident republiky měl možnost návrh sněmovny nerespektovat, pokud jsou dodrženy požadavky zákona na osobnost kandidátů.*“²⁰⁹

4.2. Případová studie č. 2: realizace úřadu prezidenta České republiky Václavem Klausem

4.2.1. Úloha prezidenta republiky dle Václava Klause

I Václav Klaus, jakožto druhý prezident České republiky, ve svých projevech spojených s volbou hlavy státu představil, jakým směrem by se realizace prezidentské funkce měla ubírat.

Co se týče postavení hlavy státu v ústavním systému, jednoznačně odmítá přijmout ideu jakéhosi nadstranického prezidenta. Tvrdí, že to není možné, že prezident republiky je vždy ovlivněn nějakým politickým zázemím. Když však bude tato politická orientace známa, veřejnost bude mnohem obezřetněji sledovat jeho jednotlivé počiny. Snadnější bude rovněž kontrola jeho přístupu k politickým silám v zemi. Prezident by také měl, jak deklaruje Ústava, vystupovat v zájmu všech občanů státu.²¹⁰

*„Těžiště prezidentské funkce nespočívá ve vnitropolitické oblasti a prezident nesmí vytvářet protiváhu výkonné či legislativní moci. Od toho je tu vláda a parlament, od toho jsou tu voliči... Jednání prezidenta musí být čínorodé a aktivní, nikoli však aktivistické. Prezident nesmí být hybatelem politické scény, ale nenápadnou autoritou schopnou nepřímo ovlivňovat politické procesy.“*²¹¹ Rovněž vytváření jakýchkoliv hradních mocenských center je nepřijatelné.²¹²

²⁰⁹ Klíma, K. In: Klíma, K. a kolektiv: Komentář k Ústavě a Listině, Aleš Čeněk, Plzeň 2005, str. 501

²¹⁰ Klaus, V.: Projev Václava Klause jako prezidentského kandidáta, Pražský hrad, 15. ledna 2003. In: <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=HtztMLmppQqr>, ověřeno ke dni 6. 8. 2011

²¹¹ Cit. Klaus, V.: Projev Václava Klause jako prezidentského kandidáta, Pražský hrad, 15. ledna 2003. In: <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=HtztMLmppQqr>, ověřeno ke dni 6. 8. 2011

²¹² Klaus, V.: Úvodní slovo Václava Klause pro diskusi na senátním klubu ČSSD dne 29. 1. 2008, Senát Parlamentu České republiky, 29. 1. 2008. In: <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=PWA0pdYDrzJ6>, ověřeno ke dni 6. 8. 2011

Prezident republiky musí být ve svých názorech konzistentní, neměl by podléhat momentálně populárním názorům. Co nejčastěji a s velkou pozorností by měl naslouchat nejrozličnějším problémům, jež občany trápí.²¹³

Opatrná by měla být hlava státu v rámci legislativního procesu i v záležitostech milostí a amnestií. Pravomoci v těchto věcech by měl využívat jen výjimečně a po důkladné rozvaze.

V zahraničí by měl být prezident, reprezentující zájmy republiky, respektovanou, známou osobností, jež bude pro své partnery hostem věrohodným a čitelným.²¹⁴

4.2.2. Klausova idea morálně tržní

Proti Havlově myšlence nepolitické politiky postavil Václav Klaus ideu morálně tržní. Klaus je přesvědčen, že téměř veškeré problémy vyřeší tržní mechanismy. Celý proces, kdy se zastaralé hospodářské a politické struktury transformovaly v nové, jež budou vyhovovat modernímu demokratickému státu, Klaus pojímal úzce politicky.²¹⁵ „V ní „pragmatismus“ a neviditelná ruka nahradily cílevědomé politické uvažování a jednání...“²¹⁶

Václav Klaus doplnil morálku trhu přesvědčením o nezastupitelnosti klasického politického stranictví. Založil tak konzervativně liberální Občanskou demokratickou stranu, aby stvrdil, že politika má být povícero politická.²¹⁷

Klaus se domnívá, že současná podoba Evropské unie brání přirozenému rozvoji volného trhu. Podle jeho názoru se evropské instituce svými byrokratickými intervencemi pokoušejí trh spíše regulovat.

4.2.3. Klausův majestát

I když se Václav Klaus pokoušel vytvořit dojem, že jeho pojetí prezidentského úřadu bude civilnější a profánnější, téměř všechny ceremonie zavedené Václavem Havlem ponechal. Den udílení státních vyznamenání, 28. říjen, sice učinil střídmejším, méně opentleným, prezidentský majestát však nechal projevit

²¹³ Klaus, V.: Kandidátský projev Václava Klause pro prezidentskou volbu, Pražský hrad, 8. února 2008. In: <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=EYYvYgvVvaRQ>, ověřeno ke dni 6. 8. 2011

²¹⁴ Klaus, V.: Projev Václava Klause jako prezidentského kandidáta, Pražský hrad, 15. ledna 2003. In: <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=HtztMLmppQqr>, ověřeno ke dni 6. 8. 2011

²¹⁵ Mandler, E.: *Oba moji prezidenti*, Libri, Praha 2004, str. 95 a 151

²¹⁶ Cit. tamtéž, str. 151

²¹⁷ Tamtéž, str. a 92

v jiných směrech. Pro vyznamenání si musel každý po vzoru britského dvora dojit k prezidentovi. Nehledě, že vyznamenaný je nemocný a nemohoucí.²¹⁸ „...*Václav Klaus chodí mezi lid, ukazuje se jako jeden z občanů tohoto státu, ale velmi „solistický“.* Vždy je patrné, že na nějakou dobu odložil svůj prezidentský majestát...*jakmile se navrátí, zase se majestátem obestře.*“²¹⁹

Analyzovat, do jaké míry ovlivňoval odkaz T. G. Masaryka Václava Klause, je poněkud rozporuplnější než v případě Václava Havla. Ve svých vyjádřeních Klaus totiž neopomíná zmínit i negativní aspekty jeho činnosti.

Bezesporu však lze u těchto osobností najít styčné body. Václav Klaus stejně jako T. G. Masaryk vybízí k životu aktivnímu, činorodému a samostatnému. Hlásí se k principům demokracie, humanismu a úcty k lidským právům.²²⁰ Stejně jako první československý prezident je přesvědčen, že by měla hlava státu být co nejbližší občanům, hájit jejich suverenitu, rozumět jim. Rovněž podporuje vlastenectví, ale jen takové, jež je postaveno na zdravých základech. Pozoruhodné paralely užívá Klaus v případě evropské integrace. Varuje před situací, jež nastala v habsburském soustátí, kde velmi neutěšený stav jednotlivých národů vyústil až v Masarykovu radikální politickou akci.²²¹

Že se Václav Klaus nerozpakuje použít i negativní kritiky vůči prvnímu československému prezidentovi, dobře ilustruje jeho vystoupení na konferenci konané na počest 150. výročí narození T. G. Masaryka. Zde v projevu „Masaryk a jeho obraz v dnešní české společnosti“ se nejprve snaží rozptýlit mýtus, že byl Masaryk ideově a stranicky neutrální. Tím, že byl socialistou, dle Klause podceňoval nebezpečí krajní levice a svou hradní politikou obcházel principy parlamentarismu. Rovněž prý nezvládl otázku národnostního soužití v nově vzniklém státě. Také kritika prezidenta v relevantních médiích byla údajně nepředstavitelná.²²²

²¹⁸ Mandler, E.: *Oba moji prezidenti*, Libri, Praha 2004, str. 82-83

²¹⁹ Cit. tamtéž, str. 84

²²⁰ Klaus, V.: Projev prezidenta republiky Václava Klause u příležitosti státního svátku 28. října 2005, Pražský hrad, 28. 10. 2005. In: <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=a3UbwZhSnViy>, ověřeno ke dni 8. 8. 2011

²²¹ Klaus, V.: Projev prezidenta republiky na slavnostním shromáždění k 70. výročí úmrtí prezidenta Masaryka, Pražský hrad, 13. 9. 2007. In: <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=87JzMX9QCEFO>, ověřeno ke dni 10. 8. 2011

²²² Klaus, V.: Masaryk a jeho obraz v dnešní společnosti, Pražský hrad, 2. 3. 2000. In: <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=KaV2kt955DwJ>, ověřeno ke dni 11. 8. 2011

4.2.4. Václav Klaus v zahraniční politice státu

Rovněž druhý český prezident měl s vládou v oblasti výkonu zahraniční politiky státu významné rozpory.

Ten první se projevil hned v dubnu roku 2003 při slavnostním podpisu přístupové smlouvy k Evropské unii v Aténách. Souvisí s dobře známým kritickým postojem Václava Klause k evropské integraci. Zatímco se vláda vedená Vladimírem Špidlou zasazovala o společnou zahraniční politiku Evropské unie či princip rotujícího předsednictví, prezident Klaus tyto postoje marginalizoval s tím, že zde musí jít o širší, globálnější pohled na budoucnost evropského sjednocování. Upozornil také, že vstupem do Evropské unie republika ztratila část své suverenity. Prezident Klaus oproti původním předpokladům do Atén přijel a smlouvu podepsal. Václav Klaus tak svým autonomním a na vládě nezávislým vystupováním vytvořil určitou praxi jakési dvoukolejné zahraniční politiky, jež pro důvěryhodnost země směrem k ostatním členským státům unie nebyla prospěšná.²²³

V červnu téhož roku se mělo konat referendum ke vstupu České republiky do Evropské unie. Nejvyšší ústavní činitelé státu v čele s prezidentem Klausem a předsedou vlády Špidlou se shodli, že v zájmu synchronizace pohledu na EU uskuteční na zámku v Lánech setkání. Nutno dodat, že Klaus vyzýval k takové debatě už dříve. Vláda oponovala tvrzením, že za zahraniční politiku odpovídá ona a že diskuse o evropské integraci již probíhají. Schůzka v Lánech však jen potvrdila přetrvávající rozdílnost ve stanoviscích na uspořádání EU. Vzhledem k tomu prezident navrhnul, aby vláda svůj postoj k EU neprezentovala jako pozici celé České republiky. To Špidla odmítl. I když bylo účelem této akce rozpory zahladit, došlo jen k jejich dalšímu prohloubení.²²⁴

Otázka týkající se podoby Evropské unie představovala jádro sporu mezi prezidentem Klausem a sociálnědemokratickými vládami i nadále. V dubnu roku 2005 premiér Stanislav Gross veřejně kritizoval hlavu státu za to, že veřejnosti předkládá tendenční informace ohledně evropské ústavní smlouvy.

O měsíc později nově jmenovaný předseda vlády Jiří Paroubek prezidentovi pohrozil, že pokud jeho výroky nebudou v souladu se zahraniční politikou státu, kterou určuje vláda, na některé zahraniční cesty nebude moci jezdit. Porušuje tím

²²³ Brunclík, M.: Spory o zahraniční politiku ČR: prezident vs. premiér. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 314-315

²²⁴ Tamtéž, str. 316

totiž své ústavní pravomoci. Na společném setkání obou protagonistů, které se poté konalo, oba vyjádřili přání, že chtějí napříště v zahraniční politice vystupovat jednotně a koordinovaně. Václav Klaus k tomu dodal, že vláda a ministerstvo zahraničních věcí jsou nezpochybnitelnými tvůrci zahraniční politiky. Podotkl však, že prezident republiky je v této oblasti neopominutelným prvkem.²²⁵

Když v srpnu roku 2005 vláda vedená Jiřím Paroubkem vydala deklaraci, v níž se omlouvá sudetským Němcům, kteří zůstali v době druhé světové války věrni Československu, prezident Klaus ji odsoudil s tím, že je jen nekonceptním, prázdným prohlášením, které nakonec může stát poškodit. Pozastavil se také nad tím, že na rozdíl od vlád Špidly a Grosse mu nebyla nabídnuta možnost otázku omluvy sudetským Němcům diskutovat. Předseda vlády Paroubek spor ukončil tím, že celá záležitost spadá do kompetence premiéra a vlády.²²⁶

Poslední příklad kolize mezi prezidentem republiky Václavem Klausem a premiérem Jiřím Paroubkem souvisí s návštěvou ruského prezidenta Vladimíra Putina. Ještě před tím, než Putin do Prahy přijel, předseda vlády prezidentovi vytkl, že mu nebyly poskytnuty podrobnosti ohledně programu návštěvy. Podivil se rovněž nad tím, že se budou česko-ruské smlouvy podepisovat místo Úřadu vlády na Pražském Hradě. Paroubek opět vyjádřil pochybnosti, že pro takové jednání nemá hlava státu zákonnou oporu. K tomu dodal, že nebude-li harmonogram návštěvy změněn, tak hrozí, že se příslušní ministři k podpisu smluv nedostaví. Prezident Klaus výroky premiéra odmítl s tím, že program návštěvy byl Kanceláří prezidenta republiky, ministerstvem zahraničí a ministerstvem obchodu a průmyslu koncipován s dostatečným předstihem a že česko-ruské smlouvy byly nadto sepsány ve vládních komisích.

V této aféře se opět projevil velmi zvláštní způsob komunikace mezi hlavou státu a předsedou vlády. Je nestandardní, aby byl premiér Paroubek o programu návštěvy zpraven pouhý den před příletem prezidenta Putina. I když je možno interpretovat jednání Václava Klause jako ústavně konformní, Bohumil Doležal zastává názor úplně opačný. Domnívá se, že prezident Klaus se často pokouší zcela

²²⁵ Tamtéž, str. 316-117

²²⁶ Tamtéž, str. 317-318

záměrně realizovat politiku k vládě alternativní. Podstatu mnoha těchto rozporů sleduje ve špatném ukotvení pozice hlavy státu v Ústavě.²²⁷

4.2.5. Prezident Klaus a nepodepsaný zákon

I přes veto Senátu schválila na počátku dubna roku 2004 Poslanecká sněmovna návrh zákona o zásluhách Edvarda Beneše²²⁸. Tento zákon deklaruje, že se Edvard Beneš zasloužil o stát a byl vnímán i jakožto určitý signál sudetským Němcům stvrzující nezpochybnitelnost poválečných prezidentských dekretů.²²⁹ Ačkoliv Václav Klaus nevyužil svého práva zákon vetovat a s odůvodněním ho tak vrátit Poslanecké sněmovně, prezident se rozhodnul tento zákon nepodepsat. Kancelář prezidenta republiky tento nestandardní krok zdůvodňovala tím, že se jedná o velmi neobvyklou a specifickou právní normu, jež se určitým způsobem staví k jisté dějinné skutečnosti. Tvorba názoru na určitou historickou událost by však měla být ponechána na každém jedinci samotném, aniž by bylo zapotřebí takové stanovisko stvrzovat zákonem.²³⁰

Nastíněný postup prezidenta se však začne jevit ústavně problematickým, konfrontujeme-li ho s ustanovením čl. 51 Ústavy. Dle něj přijaté zákony podepisuje předseda Poslanecké sněmovny, prezident republiky a předseda vlády. Jak potom tvrdí Jiří Jirásek: „Z použitého tvaru „podepisuje“ nelze vyvodit nic jiného, než že jde o ústavní povinnost uvedených ústavních činitelů...Praxi, že je takový zákon vyhlášen jen s podpisem předsedy Poslanecké sněmovny a předsedy vlády, Ústava České republiky neumožňuje a její článek 51 je v takovém případě třeba chápat za jednoznačně závaznou direktivu pro všechny v něm vyjmenované ústavní činitele.“²³¹

Správnost tohoto výkladu dokládá text prezidentova ústavního slibu, jakož i fakt, že by hlava státu měla ctít vůli Parlamentu, jehož posláním je realizovat suverenitu lidu.²³²

²²⁷ Brunclík, M.: Spory o zahraniční politiku ČR: prezident vs. premiér. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 318-320

²²⁸ Zák. č. 292/2004 Sb. o zásluhách Edvarda Beneše

²²⁹ Dolejší, V.: Poslanci oslavili Beneše zákonem. In: *MF DNES*, 25. 2. 2004, str. 2 a (ČTK): Klaus nechal projít zákon o Benešovi. In: *MF DNES*, 30. 4. 2004, str. 4

²³⁰ Jirásek, J.: Může nebo musí prezident schválený zákon podepsat? In: Hloušek, V., Šimíček V. (eds.): *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2004, str. 85

²³¹ Cit. tamtéž, str. 89-90

²³² Tamtéž, str. 90

4.2.6. Prezident Klaus a výkon jeho jmenovacích kompetencí

Jeden z nejznámějších a nejzávažnějších sporů prezidenta republiky Václava Klause s mocí soudní vypukl na jaře roku 2005. Tehdy hlava státu odmítla jmenovat 32 z navržených 55 justičních čekatelů do funkce soudců. Své rozhodnutí zdůvodňovala mimo jiné tím, že tito kandidáti v době jmenování nedosáhli zákonem stanoveného věku 30 let. Václav Klaus se odvolával na ustanovení zákona o soudech a soudcích²³³, jehož novela²³⁴, účinná od 1. července 2003, posunula věkovou hranici způsobilosti nabytí funkce soudce z 25 let o 5 roků výše. Účelem této změny bylo vytvoření většího prostoru pro nabytí životních i profesních zkušeností. Dle přechodných ustanovení se však tato novela nevztahovala na ty justiční čekatele, jejichž pracovní poměr v této pozici trval ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona.²³⁵ Hlubší příčiny prezidentova rozhodnutí vysvětloval mluvčí hlavy státu Petr Hájek. Podle něj má prezident republiky právo nejmenovat i čtyřicet soudců a tento krok nemusí ničím zdůvodňovat. Hlava státu již delší dobu vnímá debaty týkající se příliš nízko položené hranice věku pro jmenování nových soudců. Rovněž zaznamenala vůli zákonodárce tento stav modifikovat. Dle Hájka chce tedy prezident svým rozhodnutím určitým způsobem přibližovat tuto věkovou hranici stavu tak, jak jej nově nastavil zákonodárce.²³⁶

Na obranu justičních čekatelů vystoupila zanedlouho Soudcovská unie. Její prezident, Jaromír Jirsa, se vyjádřil v tom smyslu, že podle jeho názoru je postup hlavy státu protiústavní. Zaprvé porušuje princip rovnosti, kdy je jedna skupina diskriminována kvůli věku. Zadruhé z Ústavy neplyne, když jsou všechny zákonné náležitosti jmenování splněny, že by měl prezident republiky právo soudce nejmenovat. Rovněž zdůraznil, že zde není žádná souvislost mezi stářím soudce a kvalitou výkonu jeho funkce.²³⁷

V reakci na výroky Jaromíra Jirsy prezident Klaus uvedl, že mu Ústava neukládá povinnost jmenovat konkrétní osobu do konkrétní funkce. A jelikož se

²³³ Zák. č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, v platném znění

²³⁴ Tuto novelizaci obsahoval zák. č. 192/2003 Sb., změna zákona o soudech a soudcích

²³⁵ Sládeček, V.: Prezident republiky a soudní moc: ustavování soudců. In: Šimíček, V. (ed.): *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2008, str. 112

²³⁶ Moravec, V.: Rozhovor s prezidentem Soudcovské unie Jaromírem Jirsou, 15. 3. 2005. In: http://www.bbc.co.uk/czech/interview/story/2005/11/051130_jirsa.shtml, ověřeno ke dni 14. 8. 2011

²³⁷ Tamtéž

u soudců jedná o výkon státní moci a ne o nějakou profesi, nemůže se jednat o porušení zásady rovných šancí.²³⁸

Protichůdný názor vyjádřili i členové Katedry ústavního práva Václav Pavlíček a Jan Kudrna. Dle Václava Pavlíčka justičním čekatelům nevzniká právní nárok na jmenování soudci, protože to zákon neukládá. Prezident je nadto obecně oprávněn odmítnout vydat takový jmenovací akt, se kterým z určitých příčin nesouhlasí. Jan Kudrna naopak tvrdí, že hlava státu měla navržené kandidáty jmenovat. Jejím úkolem je totiž dohlížet na to, zda vláda dodržuje zákonem stanovený postup. Odmítnout jmenovat tedy může jen za předpokladu, když by uchazeč nesplňoval zákonem stanovené podmínky či by vyvstaly pochyby o splnění takových podmínek.²³⁹

Někteří z nejmenovaných kandidátů se rozhodli podat proti rozhodnutí prezidenta republiky správní či ústavní žalobu. Zatímco Ústavní soud pro nevyčerpání všech opravných prostředků stížnosti odmítl²⁴⁰, Městský soud v Praze se správními žalobami zabýval.

Nejznámější a nejdiskutovanější je bezesporu kauza justičního čekatele Petra Langera. V jeho věci se soud vyjádřil tak, že akt, jímž hlava státu soudce jmenuje, nemůže být považován za rozhodnutí o veřejném subjektivním právu kandidáta. Proto zde není dána ani kompetence k přezkoumání takového aktu a nejde tu ani o nezákonný zásah či nečinnost hlavy státu. Žalobu proti tak odmítl.²⁴¹ Na základě kasační stížnosti Petra Langera se věcí zabýval i Nejvyšší správní soud. Dle jeho názoru se v posuzované věci jedná o rozhodnutí prezidenta republiky jakožto „správního orgánu“ svého druhu, které má povahu i formu správních aktů²⁴². I když potom nevzniká na jmenování do funkce soudce právní nárok, je nezbytné, aby se věc, co se týče ústavou garantovaných subjektivních veřejných práv nebýt

²³⁸ (ČTK): Klaus odmítl názory soudců na jejich jmenování jako neobhajitelné, 16. 3. 2005. In: http://epravo.cz/v01/index.php3?s1=1&s2=X&s3=X&s4=X&s5=S&s6=1&m=1&recid_cl=31927&ty p=clanky, ověřeno ke dni 14. 8. 2011

²³⁹ Sládeček, V.: Prezident republiky a soudní moc: ustavování soudců. In: Šimíček, V. (ed.): *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2008, str. 112-113

²⁴⁰ Srov. usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 284/05

²⁴¹ Srov. usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. 5 Ca 148/2005-9

²⁴² Václav Pavlíček a Vladimír Sládeček se na druhou stranu domnívají, že pravomoc hlavy státu jmenovat soudce má charakter nikoliv správních aktů, nýbrž aktů ústavních. Ty přezkumu správního soudnictví nepodléhají. (srov. Pavlíček, V.: Prerogativy nebo správní akty prezidenta republiky? In: Šimíček, V. (ed.): *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*, Masarykova univerzita, Brno 2008, s. 144-145 a Sládeček, V.: Prezident republiky a soudní moc: Ustanovování soudců. In: Šimíček, V. (ed.): *Postavení prezidenta v ústavním systému ČR*, Masarykova univerzita, Brno 2008, s. 119)

diskriminován ve spojení s právem mít za rovných podmínek přístup k voleným a jiným veřejným funkcím (včetně principu legitimního očekávání), v rámci správního soudnictví řádně rozhodla. Nejvyšší správní soud tak rozhodnutí Městského soudu v Praze zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení.²⁴³ Patrně ovlivněn tímto názorem, vydal Městský soud v Praze nové rozhodnutí, v němž prezidentovi ukládá povinnost rozhodnout i za předpokladu, kdy kandidáta do funkce soudce jmenovat nehodlá. K tomu také pro hlavu státu stanovil povinnost ve lhůtě 6 měsíců vydat rozhodnutí o jmenování účastníka tohoto řízení Petra Langerera.²⁴⁴

Prezident republiky poté napadl toto rozhodnutí kasační stížností s odůvodněním, že zákon při posuzování a výběru kandidátů sice stanovuje požadavky na osobu soudce, neukládá však, že by konkrétní justiční čekatel měl právní nárok na jmenování do funkce soudce. Je tak výlučně na úvaze hlavy státu, koho a kdy z tohoto zúženého okruhu do funkce opravdu jmenuje. Dle jeho názoru jde přitom nikoli o akty správní, nýbrž o akty ústavní, které jsou ze soudního přezkumu vyloučeny. Takto koncipovaná pravomoc potom představuje jak důležitou pojistku vůči judikativě, tak je také významným projevem odpovědnosti exekutivy za personální složení moci soudní.²⁴⁵

Nejvyšší správní soud dne 21. května 2008 kasační stížnost zamítnul. Tím tak potvrdil dřívější rozhodnutí Městského soudu v Praze. V rozsudku konstatoval, že z požadavku zákonnosti jednání „orgánu moci výkonné“ sui generis plyne, že hlava státu není oprávněna rozšiřovat či zužovat ústavní a zákonný seznam podmínek pro jmenování do funkce soudce. Míra uvážení v rámci kontroly těchto podmínek spočívá v hodnocení charakteristik jednotlivých kandidátů, jako jsou jejich zkušenosti, morální vlastnosti či záruky řádného výkonu funkce. Takto učiněné rozhodnutí potom musí být v souladu s čl. 38 odst. 2 Listiny vydáno bez zbytečných průtahů a rovněž jasně a srozumitelně odůvodněno. Soud však zároveň potvrdil, že na jmenování soudcem není právní nárok a že vládou doporučený seznam kandidátů nepředstavuje pro hlavu státu povinnost jmenovat každou osobu z jeho výčtu.²⁴⁶

²⁴³ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 4 Aps 3/2005 – 35, č. 905/2006 Sb. NSS

²⁴⁴ Srov. rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 5 Ca 127/2006-122

²⁴⁵ Sládeček, V.: Prezident republiky a soudní moc: ustavování soudců. In: Šimíček, V. (ed.): *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2008, str. 113-116

²⁴⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 4 Ans 9/2007-197

Ačkoliv lhůta 6 měsíců na vydání rozhodnutí o jmenování uplynula²⁴⁷, prezident Klaus Petra Langeru, na rozdíl od jeho ostatních kolegů, dodnes do funkce nejmenoval. Tuto nečinnost zdůvodnil Petr Hájek tím, že: „*Výrok městského soudu mu (prezidentu republiky) neumožňuje rozhodnout se jinak, neboť by hrozilo nebezpečí, že poruší Ústavu a vytvoří precedens, který by měl zásadní ústavní důsledky pro všechna budoucí jmenování, která Ústava prezidentu republiky předepisuje. Rozhodnout jinak by znamenalo, že jmenování do ústavních funkcí lze na prezidentovi soudně vynutit a že jeho jmenovací pravomoci jsou přezkoumatelné ve správním řízení, což je v rozporu s tím, co deklaruje Ústava. Prezident je přesvědčen, že se tímto způsobem s rozsudkem Městského soudu v Praze vyrovnal.*“²⁴⁸ Tento postoj se u části odborné veřejnosti setkal s porozuměním.²⁴⁹

Jiní však s prezidentovou argumentací zásadně nesouhlasí. Naprosto opačný názor v této věci kupříkladu zastává Zdeněk Jankovský. Ten je přesvědčen, že: „*Zmíněný veřejnoprávní a kogentní předpis (čl. 63 odst. 1 písm. i) Ústavy) totiž o pravomocích hlavy státu ustanovuje pouze to, že prezident soudce jmenuje. Jelikož prezident je reprezentantem Ústavou a zákonem omezené státní moci a protože Ústava se o možnosti justičního čekatele odmítnout nezmiňuje, je vyloučeno, aby český prezident soudce do funkce neuvedl. V čl. 63 odst. 1 písm. i) neposkytuje Ústava hlavě státu ani právo na to, aby se o jmenování soudců rozhodovala. Podle Ústavy totiž platí, že kandidát soudcovské funkce není oprávněn domáhat se svým návrhem u prezidenta vlastního jmenování soudcem.*“²⁵⁰ Jestliže prezident republiky Ústavu nedodrží a soudce nejmenuje, zasahuje tímto rozhodnutím „správního úřadu“ sui generis do práv a povinností fyzických a právnických osob v oblasti veřejné správy. Odmítnutý justiční čekatel je v takovém případě oprávněn domoci se ochrany proti nečinnosti správního orgánu v rámci správního soudnictví. Rovněž je oprávněn, s odkazem na své právo na spravedlivý proces, se v řízení před Ústavním soudem bránit nečinnosti správního úřadu²⁵¹ tím, že bude posuzována veřejnoprávní

²⁴⁷ Dle potvrzeného rozhodnutí Městského soudu v Praze uplynula lhůta dne 17. ledna 2008

²⁴⁸ Cit. Hájek, P.: Oznámení tiskového mluvčího o rozhodnutí prezidenta republiky, Praha, 16. 1. 2008. In: <http://www.klaus.cz/clanky/269>, ověřeno ke dni 15. 8. 2011

²⁴⁹ Srov. Lisse, L.: K soudnímu přezkumu aktů prezidenta republiky, 29. 12. 2010. In: <http://www.elaw.cz/cs/ostatni/333-k-soudnimu-prezkumu-aktu-prezidenta-republiky.html>, ověřeno ke dni 5. 3. 2011

²⁵⁰ Cit. Jankovský, Z.: Ohlédnutí za soudními spory prezidenta České republiky s justičními čekateli. In: *Právní rozhledy*, roč. 16, 23/2008, str. 867

²⁵¹ Nečinnost správního úřadu je dle § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu subsumována pod tzv. „jiný zásah orgánu veřejné moci“.

odpovědnost hlavy státu za dodržení rozhodnutí vydaného ve správním soudnictví, domnívá se dále Jankovský.²⁵²

K tomuto případu nutno ještě dodat, že na základě žaloby byla právníku Langerovi přiznána náhrada nemajetkové újmy způsobená průtahy při jmenování. Jelikož se výše částky jevila Petru Langerovi nepřiměřeně nízká, podal stížnost k Ústavnímu soudu, který se bude případem teprve zabývat.²⁵³

Do další rozepry s mocí soudní se Václav Klaus dostal dne 2. února 2006, kdy na návrh tehdejšího ministra spravedlnosti Pavla Němce odvolal z funkce předsedkyni Nejvyššího soudu Ivu Brožovou. Ministr Němec svůj návrh na odvolání z funkce zdůvodňoval tím, že předsedkyně Nejvyššího soudu dostatečně nedbá sjednocování judikatury a že se za jejího působení zhoršilo vyřizování jednotlivých agend.²⁵⁴ Ve funkci ji měl vystřídat Jaroslav Bureš, jenž byl rozhodnutím ministra spravedlnosti ze dne 14. února 2006 přidělen k výkonu soudcovské funkce na Nejvyšším soudu.²⁵⁵

Předsedkyně Brožová podala proti rozhodnutí hlavy státu, kontraskriptovaného předsedou vlády, správní žalobu k Městskému soudu v Praze s tvrzením, že akt odvolání postrádá zákonem stanovené podmínky. Těmi měla na mysli především skutečnost, že jí prezident republiky nesdělil konkrétní a jasné důvody jejího odvolání. Soudkyně Brožová také namítala, že dle § 106 odst. 1 zákona o soudech a soudcích²⁵⁶ může být předseda soudu odvolán tím, kdo ho do funkce jmenoval, pouze v případě, že závažným či opakovaným způsobem porušuje zákonem dané povinnosti při výkonu státní správy soudů. K tomu však dle jejího názoru nedošlo.²⁵⁷

Předsedkyně Brožová se rozhodla bránit též u Ústavního soudu. Svou ústavní stížnost proti rozhodnutí o svém odvolání spojila s návrhem na zrušení § 106 odst. 1

²⁵² Jankovský, Z.: Ohlédnutí za soudními spory prezidenta České republiky s justičními čekateli. In: *Právní rozhledy*, roč. 16, 23/2008, str. 867-870

²⁵³ (ČT24): Ústavní soud prozkoumá kauzu právníka, kterého Klaus nejmenoval soudcem, 12. 5. 2010. In: <http://www.ct24.cz/domaci/89720-ustavni-soud-prozkouma-kauzu-pravnika-ktereho-klaus-nejmenoval-soudcem/>, ověřeno ke dni 15. 8. 2011

²⁵⁴ Blažek, V.: Klaus odvolal šéfkou Nejvyššího soudu. In: *Hospodářské noviny*, 3. 2. 2006, str. 3

²⁵⁵ Cihlářová I.: Bureš do Nejvyššího soudu. In: *Právo*, 7. 2. 2006, str. 1a 4

²⁵⁶ Tento napadený odstavec byl již jednou zrušen nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/02. Jeho nové znění bylo upraveno novelou zákona o soudech a soudcích (zák. č. 192/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb. o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, v platném znění).

²⁵⁷ Drchal, V.: Brožová: Klause zažalují. In: *Lidové noviny*, 6. 2. 2006, str. 4

zákona o soudech a soudcích a s návrhem na odklad vykonatelnosti prezidentova rozhodnutí.

Návrh opřela o odůvodnění, že byl porušen princip dělby moci ve státě a ohrožena nezávislost judikativy. Použitím napadeného ustanovení zákona potom mělo být stěžovatelce odepřeno právo na soudní ochranu a zasaženo tak do jejího ústavně zaručeného práva ve smyslu čl. 36 Listiny.

Prezident republiky, který byl v tomto řízení účastníkem, učinil k argumentům předsedkyně Brožové obsáhlé vyjádření. Dle jeho názoru musí být princip dělby chápán nikoliv jako absolutní nezávislost jednotlivých mocí, nýbrž jakožto stav, kdy jednotlivé moci jsou vzájemně vyrovnané a kdy jsou vzájemně závislé ve vyrovnané míře. Soustředění veškeré moci v jednom státním orgánu by potom bylo stejně chybné, jako úplná vzájemná nezávislost orgánů jednotlivých mocí. S odkazem na § 119 odst. 2 zákona o soudech a soudcích²⁵⁸ prezident Klaus poukázal na pozici předsedů soudů jako orgánů státní správy soudů, z níž vyplývá rozlišení mezi funkcí soudce a funkcí předsedy soudu. Vzhledem k tomu, že funkce předsedy soudu je funkcí správní, a tedy exekutivní, jeho odvolání nemůže být považováno za ingerenci do moci soudcovské nezávislosti. Hlava státu také uvedla, že výkon své pravomoci odvolat předsedkyni Nejvyššího soudu plně odpovídal znění čl. 63 odst. 2 Ústavy a § 106 odst. 1 zákona o soudech a soudcích, který pro odvolání předsedů soudů nestanovuje žádné kárné řízení.²⁵⁹

Poté, co Ústavní soud nejprve vyhověl návrhu na odklad vykonatelnosti rozhodnutí, nálezem²⁶⁰ napadenou část zákona o soudech a soudcích zrušil. Konstatoval, že pojetí, kdy orgán moci výkonné má pravomoc odvolat předsedu soudu, kterého do funkce jmenoval, zjevně nerespektuje ústavní zásady dělby moci a nezávislosti soudnictví. Zásada „kdo jmenuje, ten odvolává“ odpovídá systému státní správy, charakterizovaným hierarchickými vztahy nadřízenosti a podřízenosti. Správu soudů však dle Ústavního soudu za správu státní považovat nelze. Výše uvedený princip je v ní neakceptovatelný. Přestože je funkce předsedy soudu od funkce soudce neoddělitelná, je nezbytné vzít v úvahu skutečnost, že soudní funkcionář se jako soudce podílí na vlastní rozhodovací činnosti. Všechny úkony

²⁵⁸ § 119 odst. 2 zákona o soudech a soudcích zní: Orgány státní správy soudů jsou předseda a místopředsedové Nejvyššího soudu, předseda a místopředseda Nejvyššího správního soudu a předsedové a místopředsedové vrchních, krajských a okresních soudů.

²⁵⁹ Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 53/06

²⁶⁰ Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 18/06

vykonávané předsedou a místopředsedou soudu jsou tak zároveň činnostmi, které mohou, byť nepřímo, ovlivňovat výkon soudní moci, a mohou tak znamenat nežádoucí ingerence moci výkonné do judikativy. Právní úprava způsobu odvolávání předsedů a místopředsedů soudů, jak je zakotvena v § 106 odst. 1 zákona o soudech a soudcích, je tudíž protiústavní, poněvadž nerespektuje ústavní garance personální a institucionální nezávislosti justice²⁶¹. V souladu s principem dělby moci ve státě se má odvolávání předsedů a místopředsedů soudu dít výlučně v rámci moci soudní, ne jinak než pro zákonem předvídaný způsob a na základě rozhodnutí soudu. V rozhodnutí Ústavní soud neopomenul zdůraznit, že ústavní stížnost a návrh na zrušení ustanovení zákona jsou návrhy rozdílné, o nichž je rozhodováno samostatně. I když nelze pominout jejich určitou obsahovou propojenost, není možno z vyhovění návrhu na zrušení ustanovení právního předpisu automaticky presumovat rovněž vyhovění ústavní stížnosti.²⁶²

Odložení vykonatelnosti rozhodnutí o odvolání vyvolalo na Nejvyšším soudu značnou nejistotu, kdo vlastně tento soud vede. Jedna skupina soudců byla přesvědčena, že v čele zůstává Iva Brožová. Tuto pozici rovněž zastával Ústavní soud, který ústy svého mluvčího uvedl, že: „*Účinky aktu prezidenta republiky byly po dobu řízení před Ústavním soudem pozastaveny a v čele Nejvyššího soudu tak zůstává JUDr. Iva Brožová. Vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby, což přímo zakotvuje Ústava České republiky.*“²⁶³ Druhá část soudců považovala za vedoucího tehdejšího místopředsedu soudu Pavla Kučeru. Stejně stanovisko zastával prezident Klaus, který prohlásil, že funkci předsedy Nejvyššího soudu pokládá za neobsazenou. Pozastavení či zpětvzetí jeho rozhodnutí o odvolání tak, jak to učinil Ústavní soud, je dle něj nesmyslné a nemožné.²⁶⁴

O dva měsíce později zrušil Ústavní soud i samotné rozhodnutí prezidenta republiky, jimž byla odvolána předsedkyně Nejvyššího soudu. V rozhodnutí nejprve vysvětlil, proč i přes paralelní podání správní žaloby ústavní stížnost neodmítl. Vzhledem ke skutečnosti, že v okamžiku podání ústavní stížnosti nebyla vyřešena otázka pravomoci soudů ve správním soudnictví, týkající se možného přezkumu

²⁶¹ Ústavní soud v této souvislosti uvedl, že v procesu přijímání nového znění § 106 odst. 1 zákona o soudech a soudcích zákonodárce nerespektoval předchozí závěry vyjádřené v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/02. Ty již tehdy uváděly, jakým ústavně konformním způsobem má být upraven způsob odvolávání předsedů a místopředsedů soudů. (srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 18/06)

²⁶² Tamtéž

²⁶³ Cit. (ČTK): Panují neshody, kdo vede Nejvyšší soud. In: *Právo*, 18. 3. 2006

²⁶⁴ (ČTK): Nikdo neví, kdo vlastně vede Nejvyšší soud. In: *Lidové noviny*, 18. 3. 2006

rozhodnutí hlavy státu o odvolání předsedkyně Brožové, mohlo by odmítnutí pro nepřipustnost pro futuro znamenat znemožnění jakéhokoliv přezkumu napadeného rozhodnutí prezidenta republiky. Ve vztahu ke stěžovateli by tak mohlo dojít k odepření spravedlnosti a k porušení ústavně garantovaného práva na soudní ochranu dle čl. 36 Listiny²⁶⁵. V nálezu soud konstatoval, že právo na přístup k voleným a jiným veřejným funkcím dle čl. 21 odst. 4 Listiny je nutno interpretovat širěji i jako právo na ochranu před protiprávním zbavením této funkce. Poněvadž byla stěžovatelka z veřejné funkce odvolána na základě použití protiústavního ustanovení zákona, bylo zasaženo do jejího ústavně zaručeného práva na přístup k voleným a jiným veřejným funkcím ve smyslu čl. 21 odst. 4 Listiny. Na závěr Ústavní soud zdůraznil, že prezidentu republiky nelze vyčíst porušení ústavního pořádku či zákona tím, že na odvolání předsedkyně Nejvyššího soudu použil § 106 odst. 1 zákona o soudech a soudcích. Jeho rozhodnutí, učiněné v souladu s platnou právní úpravou, se dostalo do rozporu s ústavně zaručeným právem dle čl. 21 odst. 4 Listiny až poté, co bylo nálezem Ústavního soudu zrušeno.²⁶⁶

Rozhodnutí Ústavního soudu se u prezidenta republiky dočkalo jednoznačného odmítnutí. Václav Klaus soud nařknul ze snahy o získání politické moci. „*Vidím nebezpečný posun našich polistopadových poměrů od parlamentní demokracie k soudcovskému korporativismu a k dosažení ničím neomezené autonomie,*“²⁶⁷ komentovala nález Ústavního soudu hlava státu.

Poměrně kritický názor ohledně odvolání předsedkyně Brožové vyjádřil ještě před vydáním obou nálezů Ján Gronský. Dle jeho mínění § 106 odst. 1 zákona o soudech a soudcích sice ukládá, že předsedové a místopředsedové soudů mohou být odvoláni tím, kdo je jmenoval, otázkou však je, zda se toto ustanovení dotýká také Nejvyššího soudu. To je nejednoznačné. Hlava státu se tak svým rozhodnutím ocitla na „hranici ústavnosti“, domnívá se Gronský.²⁶⁸

²⁶⁵ Opačný názor zastává Vladimír Mikule, který se domnívá, že primární soudní ochranu proti rozhodnutí hlavy státu v této věci poskytuje soudnictví správní. Jelikož stěžovatelka nevyčerpala všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně jejího práva poskytuje, měl Ústavní soud její ústavní stížnost jakožto nepřipustnou odmítnout. (Mikule, V.: Soudní ochrana proti rozhodnutí, jímž byl předseda soudu odvolán z funkce – nová otázka. In: *Právní zpravodaj*, roč. 7, č. 3/2006, str. 14-16)

²⁶⁶ Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 53/06

²⁶⁷ Cit. Blažek, V.: Klaus prohrává s Brožovou. In: *Hospodářské noviny*, 13. 9. 2006

²⁶⁸ Blažek, V., Kedroň, R.: Bylo odvolání nezákonné? Názory se různí. In: *Hospodářské noviny*, 6. 2. 2006

Situace ve vedení Nejvyššího soudu v Brně zůstala i nadále napjatá. Dne 8. listopadu jmenoval prezident Klaus Jaroslava Bureše místopředsdou Nejvyššího soudu. Své rozhodnutí zdůvodnil prezident republiky tím, že je nadále neúnosné, aby při dlouhodobé pracovní neschopnosti předsedkyně Brožové vyřizoval veškeré úkoly vedení správy Nejvyššího soudu jen dosavadní místopředseda Pavel Kučera. Předsedkyně Nejvyššího soudu Iva Brožová tento akt označila za protiústavní a nezákonný a i tentokrát se rozhodla proti rozhodnutí prezidenta republiky bránit u Ústavního soudu.²⁶⁹

V žalobě dle čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy²⁷⁰, kterou se předsedkyně Nejvyššího soudu domáhala zrušení prezidentova rozhodnutí, Iva Brožová uvedla, že jmenováním Jaroslava Bureše dalším místopředsdou Nejvyššího soudu překročila hlava státu své kompetence. Zatímco čl. 62 písm. f) Ústavy ukládá, že prezident republiky jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu, § 15 zákona o soudech a soudcích hovořil²⁷¹ jen o místopředsedovi jednom. Zákon tak stanovoval proto, aby se co nejvíce minimalizovala možnost ovlivňování Nejvyššího soudu jmenováním vždy dalšího místopředsedy tím kterým prezidentem. Navrhovatelka ve svém odůvodnění rovněž upozornila na fakt, že od roku 1993 byl čl. 62 písm. f) Ústavy aplikován a interpretován v souladu s dikcí § 15 zákona o soudech a soudcích. Dle jejího mínění se tím vytvořila určitá ústavní zvyklost, která by měla být i nadále dodržována. Její nerespektování by umožnilo každé hlavě státu ustavit do funkce svého místopředsedu, a tak nepřípustně ingerovat do sféry moci soudní. Kromě překročení kompetence vyčítala předsedkyně Brožová prezidentu republiky ještě jedno pochybení. Prezident Klaus měl tímto postupem obejít potřebný souhlas předsedkyně Nejvyššího soudu s přidělením soudce Jaroslava Bureše k tomuto soudu. V této souvislosti poukazuje Brožová na nálezh Ústavního soudu ze dne 12. prosince 2006, v němž soud vyhověl jejímu návrhu na zrušení rozhodnutí ministra spravedlnosti o přidělení soudce Jaroslava Bureše k Nejvyššímu soudu. Ústavní soud v tomto kompetenčním sporu mezi ministrem spravedlnosti

²⁶⁹ Timoumiová, P.: Bureš jmenován místopředsdou Nejvyššího soudu. In: *Právo*, 9. 11. 2006, str. 3

²⁷⁰ Čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy zní: Ústavní soud rozhoduje spory o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy, nepřísluší-li podle zákona jinému orgánu.

²⁷¹ Novela zákona o soudech a soudcích (zák. č. 314/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb. o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, v platném znění), která nabyla účinnosti dne 1. října 2008, nahradila ve výčtu složení Nejvyššího soudu slovo „místopředseda“ plurálem „místopředsedové“. Primárním účelem této novelizace však bylo v souladu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 18/06 zavedení kárné odpovědnosti soudců a funkcionářů soudů.

a předsedkyní Nejvyššího soudu konstatoval, že místopředseda Nejvyššího soudu Pavel Kučera nebyl oprávněn předsedkyní Brožovou zastupovat a tudíž ani nedisponoval kompetencí udělit souhlas ministru spravedlnosti Němcovi s přidělením soudce Bureše k Nejvyššímu soudu. Ústavní soud tak dospěl k závěru, že absence souhlasu předsedkyně Nejvyššího soudu učinila ministrův akt neplatným a jeho rozhodnutí zrušil.²⁷²

Obsah svého podání zakončila Iva Brožová domněnkou, že rozhodnutí hlavy státu o odvolání předsedkyně Nejvyššího soudu, rozhodnutí ministra spravedlnosti o přidělení Jaroslava Bureše k Nejvyššímu soudu a jeho následné jmenování místopředsedou Nejvyššího soudu tvoří jeden celek, jehož cílem bylo porušení principu dělby moci a ohrožení soudcovské nezávislosti.²⁷³

K žalobě se vyjádřil též prezident republiky. Prezident Klaus uvedl, že mu Ústava poskytuje úplnou volnost úvahy v tom, koho do funkce předsedy a místopředsedů Nejvyššího soudu jmenuje. Není tedy vázán ani žádným návrhem kandidátů, ani návrhem či souhlasem předsedy Nejvyššího soudu. Výběr konkrétní osoby nemusí vycházet ze seznamu soudců působících u Nejvyššího soudu. Jediným omezením je, aby kandidát vycházel z řad již ustanovených soudců, u kterých lze předpokládat, že budou schopni tuto funkci řádně vykonávat. Co se týče otázky místopředsedů Nejvyššího soudu, Ústava jejich počet explicitně neurčuje. Dle názoru prezidenta republiky je nepřijatelné, aby byl čl. 62 písm. f) Ústavy reinterpretován způsobem, jak zmiňuje § 15 zákona o soudech a soudcích. Zákon má být vykládán prostřednictvím Ústavy, ne naopak. Jmenování Jaroslava Bureše místopředsedou Nejvyššího soudu bylo plně v kompetenci hlavy státu. Lichá je dle jeho názoru i argumentace ústavní zvyklostí. Nutnost jmenovat dalšího místopředsedu Nejvyššího soudu se objevila nově a poprvé bylo třeba, aby v souladu s příslušným ustanovením Ústavy byl do funkce ustaven místopředseda druhý. To, že s přidělením Jaroslava Bureše k Nejvyššímu soudu nevyslovila jeho předsedkyně souhlas, je dle mínění prezidenta Václava Klause nepodstatné, jelikož ke jmenování místopředsedy Nejvyššího soudu není takového souhlasu zapotřebí. „Funkcionářem“ Nejvyššího soudu se může stát soudce soudu jakéhokoliv. Na závěr vyjádřila hlava státu

²⁷² Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. 17/06

²⁷³ Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 87/06

přesvědčení, že by návrh předsedkyně Nejvyššího soudu měl být Ústavním soudem odmítnut.²⁷⁴

Aby mohl Ústavní soud určit, zda se vůbec jedná o návrh na zahájení řízení ve sporech o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy a zda mohla být dotčena kompetence navrhovatelky uplatněním kompetence hlavy státu, musel nejprve vyšetřit, k jaké množině osob se jmenovací pravomoc prezidenta republiky podle čl. 62 písm. f) Ústavy vztahuje.

Ústava vymezuje tento okruh osob tak, že hlava státu jmenuje předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu „ze soudců“, přičemž vlastní pojem „ze soudců“ již dále nekonkretizuje. Konkretizaci tohoto pojmu je nutno hledat v části zákona o soudech a soudcích, která upravuje ustanovování soudců a přisedících. Podle Ústavního soudu pojem „ustanovování soudce“ zahrnuje nejenom fázi jmenování soudce a složení slibu soudce, které jsou následně završeny ujmutím se funkce, ale rovněž fázi přidělení soudce k faktickému výkonu této funkce ke konkrétnímu soudu. Poslední stadium procesu ustanovování soudců je nezbytné z toho důvodu, aby mohl soudce realizovat ústavní poslání moci soudní, tedy zákonem stanoveným způsobem poskytovat ochranu právům v rámci soudní soustavy.²⁷⁵ V intencích těchto premis soud konstatoval, že: *“Smyslem čl. 62 písm. f) Ústavy je konstituování funkce předsedy a místopředsedy Nejvyššího soudu prezidentem republiky, tedy konstituování funkce, jejíž obsahová náplň, jak bylo již výše uvedeno, je rozhodovací činnost u Nejvyššího soudu a činnost související se správou Nejvyššího soudu. Rozhodovací činnost může vykonávat u konkrétního soudu pouze soudce, který k němu byl ministrem spravedlnosti platně přidělen, což platí pro celou soustavu obecných soudů, včetně Nejvyššího soudu. Z postavení předsedy a místopředsedy Nejvyššího soudu, jakož i z obsahové náplně jejich funkce tudíž jednoznačně vyplývá, že i „funkcionář“ Nejvyššího soudu musí být jeho soudcem, aby svoji funkci mohl vůbec vykonávat. Z daného ustanovení nelze dovodit, že by pravomoc prezidenta republiky jmenovat předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu v sobě zahrnovala, a tím v důsledku nahrazovala, kteroukoliv etapu procesu ustanovování soudce, tedy ani fázi přidělení soudce k Nejvyššímu soudu ministrem spravedlnosti, po*

²⁷⁴ Tamtéž

²⁷⁵ Tamtéž

předchozím souhlasu předsedy Nejvyššího soudu²⁷⁶, neboť se jedná o pravomoc ve vztahu k funkcionářům Nejvyššího soudu, avšak stran pravomoci prezidenta republiky ve vztahu k soudcům dané ustanovení nic neobsahuje...Důsledkem výkladu, jímž by nebylo vyžadováno jmenování předsedy a místopředsedy Nejvyššího soudu pouze z řad soudců tohoto soudu, by tedy byla absence zobrazení ústavního principu dělby moci ve jmenovací pravomoci prezidenta republiky dle čl. 62 písm. f) Ústavy.²⁷⁷ Tato argumentace rovněž konvenuje s několikrátě judikovaným stanoviskem Ústavního soudu, jež ve funkci předsedy a místopředsedy soudů spatřuje určitý kariérní, profesní postup soudce, spočívající především ve splnění stanovených odborných předpokladů a určité době soudcovské či právní praxe. Výklad, který by připouštěl možnost jmenovat funkcionáře Nejvyššího soudu ze skupiny soudců přidělených ke kterémukoliv soudu, by s tímto názorem zřejmě kolidoval. Se zvolenou interpretací koresponduje i dosavadní praxe jmenování předsedy a místopředsedy Nejvyššího soudu, zdůraznil v nálezu Ústavní soud.²⁷⁸

Pro posouzení otázky, zda se jedná o návrh na zahájení řízení ve sporech o rozsah kompetencí ve smyslu zmíněných ustanovení a zda mohla být dotčena kompetence navrhovatelky uplatněním kompetence hlavy státu, je dle mínění Ústavního soudu zásadní závěr učiněný v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/06, že rozhodnutí ministra spravedlnosti o přidělení soudce Jaroslava Bureše k Nejvyššímu soudu postrádalo platný souhlas předsedkyně Nejvyššího soudu s jeho přidělením. Důsledky této protizákonné absence předchozího souhlasu se podle názoru Ústavního soudu dotýkají jak uplatněné kompetence hlavy státu dle čl. 62 písm. f) Ústavy, tak kompetence předsedkyně Brožové tento předchozí souhlas udělit s tím, že se ve věci jedná o spor o rozsah kompetencí státních orgánů ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy.

S ohledem na výše uvedené skutečnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že okruh osob, z kterých je hlava státu oprávněna jmenovat místopředsedu Nejvyššího soudu, je omezen na soudce Nejvyššího soudu, kteří byli rozhodnutím ministra spravedlnosti, vydaným po předchozím souhlasu předsedy Nejvyššího soudu, k tomuto soudu platně přiděleni. Vzhledem k tomu, že prezident republiky místopředsedu Nejvyššího soudu ze soudců tohoto soudu nejmenoval, Ústavní soud

²⁷⁶ Dle § 70 zákona o soudech a soudcích platí, že k výkonu funkce k Nejvyššímu soudu může být soudce přidělen jen se souhlasem předsedy tohoto soudu.

²⁷⁷ Cit. nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 87/06

²⁷⁸ Tamtéž

rozhodnutí hlavy státu, kterým byl Jaroslav Bureš jmenován místopředsedou Nejvyššího soudu, pro rozpor s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny²⁷⁹ zrušil.²⁸⁰

Odlisný postoj k otázce, zda je prezident republiky při jmenování předsedy a místopředsedy Nejvyššího soudu omezen jen na soudce Nejvyššího soudu, zastává Radek Malenovský. Ten je přesvědčen, že žádná z výkladových metod neumožňuje čl. 62 písm. f) Ústavy, dle kterého prezident republiky jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedu Nejvyššího soudu, interpretovat tak, že by hlava státu byla v této jmenovací pravomoci omezena výlučně na soudce přidělené k Nejvyššímu soudu. Dle jeho názoru je úmysl ústavodárce v dikci citovaného ustanovení vyjádřen pregnančně.²⁸¹

4.2.7. Prezident Klaus a vládní krize v roce 2006 - 2007

Příčiny zatím nejdelší vládní krize sahají až k výsledkům červnových voleb roku 2006 do Poslanecké sněmovny. Ty skončily remízou, když ODS, KDU-ČSL a Strana zelených²⁸² obdržely dohromady stejný počet sto mandátů jako ČSSD s Komunistickou stranou Čech a Moravy.²⁸³ Dne 16. srpna jmenoval prezident Klaus Mirka Topolánka, předsedu vítězné politické strany, premiérem. Zároveň pověřil starou vládu vedenou Jiřím Paroubkem, aby dočasně vykonávala svou funkci. Opět tedy nastala situace dvou vládnoucích premiérů.²⁸⁴ Menšinová vláda ODS byla jmenována 3. září. Patový výsledek voleb se projevil 4. října, kdy při hlasování v Poslanecké sněmovně Topolánkova vláda důvěru nedostala. I když vláda nepodala více jak sedm dní po tomto hlasování demisi, prezident Klaus ji neodvolal. Demisi vlády přijal až 11. října.²⁸⁵

Václav Klaus se snažil velmi aktivně zapojovat do řešení nastalé krize. Několikrát inicioval setkání s předsedy všech politických stran zastoupených

²⁷⁹ Čl. 2 odst. 3 Ústavy zní: Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon. Čl. 2 odst. 2 Listiny zní: Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.

²⁸⁰ Srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 87/06

²⁸¹ Malenovský, R.: Je prezident republiky při jmenování předsedy a místopředsedy Nejvyššího soudu skutečně omezen výhradně na soudce Nejvyššího soudu? In: *Právní rozhledy*, roč. 6, č. 7/2008, str. 245-254

²⁸² Dále jen SZ

²⁸³ Brunclík, M.: Role prezidenta při vládních krizích v České republice. In: Novák, M., Brunclík, M.: *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 296

²⁸⁴ Dolejší, V.: Topolánek – sedmý premiér Česka. In: *MF DNES*, 17. 8. 2006, str. 1

²⁸⁵ Suchánek, R.: Vláda a jiné orgány výkonné moci. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část I.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 536

v Poslanecké sněmovně, kde tyto představitele nabádal k co nejrychlejšímu ukončení nežádoucí situace. Osobně potom zastával stanovisko, že budoucí řešení by se mělo opírat o dohodu dvou nejsilnějších politických stran, ODS a ČSSD, jež by zajistilo silnou vládu nestojící na podpoře několika tzv. přeběhlíků²⁸⁶. Nevyloučil ani variantu, že by mohl pověřit druhým pokusem o sestavení vlády někoho z představitelů ČSSD. V listopadu se začalo velmi vážně spekulovat o možnosti široké koalice tvořené ODS, ČSSD, KDU-ČSL a SZ. Prezident Klaus vyjádřil podporu i tomuto kompromisnímu řešení. ČSSD však tuto možnost záhy zavrhla.

Když pak ODS zvítězila v podzimních senátních volbách, prezident se 7. listopadu rozhodl jmenovat premiérem opět Mirka Topolánka. Ten však pro svou koalici ODS, KDU-ČSL a SZ neměl vyjednanou potřebnou většinu hlasů v Poslanecké sněmovně. Jelikož se mu i nadále nedařilo patřičnou podporu zajistit, odmítl Václav Klaus jmenovat vládu navrženou Mirkem Topolánkem. Toto rozhodnutí prezident odůvodňoval i tím, že se chtěl vyhnout třetímu jmenování předsedy vlády, který by mu byl dle čl. 68 odst. 4 Ústavy navržen předsedou Poslanecké sněmovny. Premiér však na svém návrhu vlády setrval. Prezident Klaus nakonec vládu jmenoval. 19. ledna díky dvěma poslancům ČSSD, Michalovi Pohankovi a Miloši Melčákovi, kteří se hlasování nezúčastnili, dosáhla Topolánkova vláda v Poslanecké sněmovně důvěry.²⁸⁷

Ústavně sporným je dle názoru Radovana Suchánka opětovné jmenování Mirka Topolánka premiérem. Domnívá se totiž, že: „*Jmenování téže osoby předsedou „druhé“ vlády Ústava výslovně nevylučuje a lze tedy zastávat názor, že ani ve „druhém kole“ prezident není právně vázán...Přesto by tak prezident činit neměl, neboť jde vlastně o nucení (oktrojování) vůle prezidenta přes již jednou projevený nesouhlas Poslanecké sněmovny.*“²⁸⁸ Miloš Brunclík vidí v jednání hlavy státu ještě jeden kontroverzní moment. A to tehdy, když 21. prosince odmítla jmenovat druhou vládu Mirka Topolánka. Podle něj sice Ústava explicitně

²⁸⁶ Za tzv. přeběhlíky se považují poslanci, kteří hlasují proti politické straně, za kterou získali mandát.

²⁸⁷ Brunclík, M.: Role prezidenta při vládních krizích v České republice. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 297-298

²⁸⁸ Cit. Suchánek, R.: Vláda a jiné orgány výkonné moci. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část I.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008, str. 536-537

nestanovuje dobu, dokdy má prezident vládu jmenovat, z její logiky však plyne, že tak má učinit co nejdříve.²⁸⁹

4.2.8. Prezident Klaus a ratifikace mezinárodních smluv

Téměř dva roky poté, co francouzští a nizozemští občané v referendu odmítli ratifikaci Smlouvy o Ústavě pro Evropu, se představitelé vlád členských států Evropské unie shodli na její kompromisní variantě, tzv. Lisabonské smlouvě²⁹⁰. Platnost této mezinárodní smlouvy byla podmíněna skutečností, že ji všech 27 členských zemí Unie v souladu s jejich ústavními zákony ratifikuje. Poněvadž je Lisabonská smlouva smlouvou podle čl. 10a Ústavy, tedy smlouvou, kterou se přenášejí některé pravomoci orgánů České republiky na mezinárodní organizaci nebo instituci, je k její ratifikaci zapotřebí, kromě podpisu prezidenta republiky opatřeného spolupodpisem předsedy vlády či jím pověřeného člena vlády, rovněž předchozí souhlas buď třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů, nebo nadpoloviční většiny občanů hlasujících v referendu. Vláda zvolila možnost první a Lisabonskou smlouvu předložila k souhlasu Parlamentu.²⁹¹

Dne 24. dubna 2008 podal Senát na základě § 71a odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu²⁹² návrh, aby Ústavní soud podle čl. 87 odst. 2 Ústavy²⁹³ rozhodl o souladu vybraných ustanovení Lisabonské smlouvy s ústavním pořádkem České republiky.

Prezident Václav Klaus Lisabonskou smlouvu od počátku tvrdě kritizoval. Dle jeho mínění by přijetí této smlouvy znamenalo výrazné omezení suverenity České republiky. Již před vydáním nálezu Ústavního soudu dal prezident republiky najevo, jakým způsobem se bude v rámci ratifikačního procesu chovat: „...*Tvářit se, že je nějaká povinnost bleskově ratifikovat Lisabonskou smlouvu, to je prostě lež a já*

²⁸⁹ Brunclík, M.: Role prezidenta při vládních krizích v České republice. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008, str. 297

²⁹⁰ Lisabonská smlouva pozměňující smlouvu o Evropské unii a smlouvu o založení Evropského společenství byla dohodnuta na Mezivládní konferenci dne 19. října 2007 a podepsána dne 13. prosince 2007 v Lisabonu.

²⁹¹ Wintr, J.: Úvahy nad Lisabonskou smlouvou a její ratifikací. In: *Všehrd*, 1/2008, str. 32-40

²⁹² § 71a odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu zní: Návrh na posouzení souladu mezinárodní smlouvy s ústavním zákonem podle čl. 87 odst. 2 Ústavy může podat komora Parlamentu od okamžiku, kdy jí byla mezinárodní smlouva předložena k vyslovení souhlasu k ratifikaci, do okamžiku, kdy se na vyslovení souhlasu usnesla.

²⁹³ Čl. 87 odst. 2 Ústavy zní: Ústavní soud dále rozhoduje o souladu mezinárodní smlouvy podle čl. 10a a čl. 49 s ústavním pořádkem, a to před její ratifikací. Do rozhodnutí Ústavního soudu nemůže být smlouva ratifikována.

*doufám, že žádný rozumný člověk tomu nemůže věřit.*²⁹⁴ O situaci, kdy by Ústavní soud rozhodl o slučitelnosti smlouvy s ústavním pořádkem České republiky a kdy by Parlament smlouvu schválil, potom uvedl, že by i tak smlouvu nepodepsal, dokud by nebyla ratifikována v Irsku, které ji v referendu již jednou odmítlo.²⁹⁵

Ústavní soud ve svém nálezu dospěl k závěru, že napadené části této smlouvy v rozporu s ústavním pořádkem nejsou, když konstatoval, že: *„...přenesení určitých kompetencí státu, které vyvěrá ze svobodné vůle suveréna a bude nadále vykonáváno za jeho účasti předem dohodnutým, kontrolovaným způsobem, není pojmovým oslabením svrchovanosti, ale může naopak ve svých důsledcích znamenat její posílení ve společném postupu integrovaného celku. Integrační proces EU se neděje radikálním způsobem, který by obecně znamenal „ztrátu“ národní suverenity, nýbrž jde o proces evoluční, a – kromě jiného – i o reakci na postupující globalizaci ve světě.*²⁹⁶

Prezident Klaus označil rozhodnutí Ústavního soudu za politické, ne právní. Dle jeho názoru se v něm naprosto laicky a koncepčně špatně vykládají pojmy státní suverenity, globalizace či evropské integrace. Rovněž vyjádřil přesvědčení, že rozhodnutí tohoto charakteru bylo pod tlakem proevropského konformního myšlení napsáno mnoho týdnů dopředu, aniž by reflektovalo argumenty, které byly uvedeny při samotném soudním jednání.²⁹⁷

Dne 6. května 2009 schválila Lisabonskou smlouvu také druhá, horní komora Parlamentu²⁹⁸. Chování senátorů, kteří s ratifikací této smlouvy vyjádřili souhlas, označil prezident Klaus za typickou ukázkou dalšího selhání politických elit v naší zemi, které nadřazují své partikulární zájmy dlouhodobým zájmům České republiky.²⁹⁹ V této souvislosti dal Klaus znovu najevo, že s případným podpisem smlouvy spěchat nebude: *„Nyní počkám, zda skupina senátorů, jak někteří z nich avizovali, požádá Ústavní soud o další posouzení Lisabonské smlouvy ve vztahu k naší ústavě. Pokud k tomu dojde, nebudu o svém rozhodnutí ratifikovat či neratifikovat Lisabonskou smlouvu uvažovat dříve, než Ústavní soud vydá svůj nálezh...Lisabonská smlouva je pro tuto chvíli mrtvá. Je mrtvá, protože byla v jednom*

²⁹⁴ Cit. (gö): Klaus se vysmál českému předsednictví EU. In: *Právo*, 22. 11. 2008, str. 5

²⁹⁵ (vdo, kk): Teď to nepodepíšu, říká Klaus o Lisabonské smlouvě. In: *MF DNES*, 25. 11. 2008, str. 1

²⁹⁶ Cit. nálezh Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/08

²⁹⁷ Kopecký, J.: „Soud udělal politický verdikt“. In: *MF DNES*, 27. 11. 2008, str. 2

²⁹⁸ Poslanecká sněmovna vyslovila souhlas s ratifikací Lisabonské smlouvy dne 18. února 2009

²⁹⁹ Klaus, V.: Vystoupení prezidenta republiky po senátním hlasování o Lisabonské smlouvě, Pražský hrad, 6. května 2009. In: <http://www.klaus.cz/clanky/720>, ověřeno ke dni 16. 8. 2011

*členském státě Evropské unie odmítnuta v referendu. Proto pro mne rozhodnutí o ratifikaci této smlouvy zatím není na pořadu dne.*³⁰⁰

Návrh na posouzení, zda je podle čl. 87 odst. 2 Ústavy Lisabonská smlouva v souladu s ústavním pořádkem, byl skupinou senátorů nakonec podán v září 2009. Oproti návrhu minulému byl tentokráte namířen nejen proti vybraným ustanovením smlouvy, ale také proti smlouvě jako celku. Ústavní soud však rozhodl obdobně, když konstatoval, že Lisabonská smlouva, její napadené ustanovení a její ratifikace není v rozporu s ústavním pořádkem České republiky. Odmítnutím některých bodů návrhu zároveň zdůraznil, že jednou přezkoumaná ustanovení smlouvy není možno znovu a znovu zpochybňovat dalšími návrhy v téže věci. Ústavní soud se v odůvodnění vyjádřil rovněž k roli hlavy státu v procesu ratifikace mezinárodní smlouvy dle čl. 10a Ústavy. Dle jeho názoru je povinností prezidenta republiky, jednajícího v režimu práva ústavního, ratifikovat řádně sjednanou mezinárodní smlouvu bez zbytečného odkladu. Toto stanovisko rovněž koresponduje se sjednáváním mezinárodních smluv v rovině mezinárodního práva, kde platí, že smluvní strany, v souladu s principem dobré víry, nebudou nepřiměřeně protahovat své konečné rozhodnutí o přijetí či nepřijetí smlouvy. S ohledem na takto vymezenou lhůtu je potom nepřijatelné, aby aktivně legitimovaní navrhovatelé své návrhy na zahájení řízení o souladu mezinárodní smlouvy libovolně odkládali.³⁰¹

Prezident Klaus se ostře vymezil i proti tomuto nálezu. V prohlášení uvedl, že takovéto rozhodnutí Ústavního soudu očekával, byť s ním zásadně nesouhlasí. Dle jeho mínění nálezu není neutrálním právním rozbohem, ale tendenční, zaujatou politickou obhajobou Lisabonské smlouvy ze strany jejích stoupenců. I přes tato kritická slova Václav Klaus na závěr svého vyjádření sdělil, že smlouvu podepsal.³⁰²

Protichůdné názory na otázku postavení hlavy státu v procesu ratifikace mezinárodních smluv se objevily i na stránkách odborné literatury. V souladu se stanoviskem Ústavního soudu se Jiří Malenovský domnívá, že: „...*pravomoc ratifikovat mezinárodní smlouvy nelze v kontextu Ústavy ČR chápat jako výsadu založenou na zásadně neomezené volnosti ratifikujícího. V demokratickém právním státě se od prezidenta republiky legitimně očekává, že bude ratifikovat mezinárodní*

³⁰⁰ Cit. Klaus, V.: Vystoupení prezidenta republiky po senátním hlasování o Lisabonské smlouvě, Pražský hrad, 6. května 2009. In: <http://www.klaus.cz/clanky/720>, ověřeno ke dni 16. 8. 2011

³⁰¹ Srov. nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 29/09

³⁰² Klaus, V.: Prohlášení k rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2009, Pražský hrad, 3. listopadu 2009. In: <http://www.klaus.cz/clanky/560>, ověřeno ke dni 16. 8. 2011

smlouvy vyjednané vládou a schválené Parlamentem, nikoli, že je ratifikovat nebude. Kdyby ústavodárce chtěl trvat na tom, že hlava státu disponuje prostým „právem“ ratifikovat, mohl to do Ústavy výslovně vepsat tak, jak to učinil např. v souvislosti s „právem vrátit přijatý zákon“: „...Z logiky a hodnot parlamentního řádu nelze obecně dovést existenci oprávnění prezidenta republiky, které by mu umožňovalo neutralizovat účinky rozhodnutí Parlamentu...hlava státu je v rámci svých „mezinárodních“ pravomocí ústavně povinna loajálně spolupracovat s vládou a musí se vystríhat jednání, jež by jednostranně a definitivně mařila realizaci vůle vlády. Hlava státu není při výkonu uvedených pravomocí oprávněna přezkoumávat a fakticky vetovat politické rozhodnutí vlády, jež v tomto ohledu podléhá kontrole ze strany zákonodárského sboru.“³⁰³ Opačný názor zastává Vojtěch Šimíček, který tvrdí, že i když Ústavní soud rozhodne, že zde rozpor s ústavním pořádkem není, neznamená to ještě, že by Ústava České republiky hlavě státu předepisovala, aby smlouvu podepsal. Prezident republiky při svém rozhodování totiž může vzít v potaz i jiné důvody než právní, pro něž nakonec usoudí, že smlouvu nepodepíše. Podle Šimíčka to však samo sebou neznamená, že by tak hlava státu měla konat. Proces schvalování mezinárodních smluv by totiž měl být prost jakýchkoliv disharmonií ve vztazích ústavních institucí, které ratifikaci zajišťují.³⁰⁴

³⁰³ Cit. Malenovský, J.: Kulečník namísto štafetového běhu v ratifikačních řízeních o integračních smlouvách v ČR. In: *Právní rozhledy*, roč. 17, 4/2009, str. 122-123

³⁰⁴ Šimíček, V.: Může prezident republiky odmítnout ratifikaci mezinárodní smlouvy? In: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/01/me-prezident-republiky-odmtnout.html>, ověřeno ke dni 16. 8. 2011

5. Prezident České republiky v ústavní teorii a praxi

Determinantou postavení prezidenta republiky v Ústavě je princip dělby moci a parlamentní forma vlády. Prezident republiky je spíše tzv. neutrální silou v rámci ústavního systému České republiky. Až nezvykle silnou ho však činí neodpovědnost z funkce v situacích, kdy za jeho rozhodnutí neodpovídá vláda ani jiný ústavní orgán.

Prezident republiky je hlavou státu. Z titulu tohoto vrcholného postu potom plynou další, naprosto exkluzivní, pravomoci a výsady. Specifický je rovněž způsob, jakým se prezident do úřadu ustavuje a jakým může funkci pozbýt.

Hlava státu je, co se týče pravomocí a působnosti, v poměrně úzkém sepětí s vládou. I když je seznam kompetencí nevyžadující spolupodpis předsedy vlády či jím pověřeného člena vlády relativně široký, čl. 63 Ústavy jmenuje celou řadu pravomocí, jež se bez kontrasignace neobejdou.

V záležitosti týkající se delegování pravomocí v řízení o udělení milosti si proto myslím, že měl prezident Havel zvážit skutečnost, zda by jeho rozhodnutí nemělo být patřičně spolupodepsáno předsedou či jím pověřeným členem vlády. Podle mého názoru měl Václav Havel rovněž brát zřetel na to, že takové oprávnění by mělo být dáno předpisem ústavní síly a že Ústava s touto variantou, na rozdíl od možnosti přenést sjednávání a ratifikaci mezinárodních smluv na vládu či její členy (čl. 63 odst. 1) písm. b)), zjevně nepočítá.

Ve sféře vnějších vztahů zastupuje prezident republiky stát navenek. Obezřetný musí být tehdy, když svým vystupováním prezentuje oficiální politiku země. Panuje shoda, že zahraniční politika státu by měla být vnitřně koherentní a konzistentní, ať je prezentována hlavou státu, nebo vládou, která za ni odpovídá.

Václav Havel, první prezident České republiky, měl v průběhu obou funkčních období poměrně výrazné rozpory s představiteli vlády ohledně výkonu zahraniční politiky státu.

Jak jsem zmínil, lze příčiny sporu během návštěvy Salmana Rushdieho spatřovat především v nedostatečné informovanosti mezi úřadem hlavy státu, aparátem předsedy vlády a ministerstvem zahraničních věcí. Domnívám se, že tyto nedostatky v komunikačních kanálech rovněž mohly být způsobeny ještě dostatečně neustálenou praxí výkonu zahraniční politiky mezi jejími protagonisty. Je zapotřebí si totiž uvědomit, že instituce samostatného státu vznikly pouhých 8 měsíců před tímto sporem a množství politických zvyklostí, jež doprovázejí teoretická ústavní

ustanovení, ještě utvořených nebylo. Zároveň však nelze přehlédnout značné zejména zahraničněpolitické ambice prezidenta Havla, který zvláště v oblasti lidských práv vyznával často nekonvenční a autonomní řešení.

Jestliže tato záležitost předně spočívala v nedokonalostech fungování informačních toků, konflikt hlavy státu s vládou Miloše Zemana byl mnohem závažnější. Zde prezident Havel svým poněkud iniciativním jednáním, kterým podpořil zásah jednotek Severoatlantické aliance v jugoslávském Kosovu, nebral na stanovisko vlády, byť rozpolcené, zřetel. Myslím si, že vytknout by mu bylo možno i to, že nečekal, až se názor vlády ujednotí. Jeho postoj by měl být s vládou koordinovaný, zvláště pak v natolik závažné a citlivé věci, jako je vyslání vojsk do zahraničí. Kompetenční zákon v § 6 totiž jasně stanovuje, že za výkon zahraniční politiky státu odpovídá vláda, konkrétně pak ministerstvo zahraničních věcí. Tím, že na summitu NATO přislíbil účast českých vojáků na vojenských operacích, jednoznačně překročil rozsah svých kompetencí. S vysláním ozbrojených sil České republiky mimo území státu, nejsou-li taková rozhodnutí vyhrazena vládě, vyslovuje dle čl. 43 Ústavy souhlas Parlament. Dle stejného článku vláda rozhoduje o vyslání ozbrojených sil mimo území státu nejdéle na 60 dnů, jde-li o plnění závazků z mezinárodních smluv o společné obraně proti napadení či jde-li o účast na mírových operacích dle rozhodnutí mezinárodní organizace, jíž je Česká republika členem, a to se souhlasem přijímajícího státu.

Rozporuplný je případ, kdy Václav Havel svým dopisem vyjádřil jednoznačnou podporu tomu, aby Spojené státy americké razantním způsobem nutily Irák k odzbrojení. Myslím si, že vzhledem k důležitosti úřadu, který zastává, musí velmi obezřetně rozmýšlet výroky jakéhokoliv druhu. Je nepochybné, že pokud by byl tomuto dopisu dán punc oficiality, bylo by nutné, aby byl jeho obsah v souladu s politikou vlády.

Prezident Václav Klaus měl s vládou v otázce zahraniční politiky země rovněž rozpory. Mnohé z nich pramenily z jeho rezervovaného postoje k současnému vývoji evropské integrace. Ať se jednalo o podpis přístupové smlouvy k Evropské unii či o spor s proevropskou Grossovou vládou ohledně evropské ústavní smlouvy, domnívám se, že jeho prohlášení zpochybňovala důvěryhodnost České republiky jakožto země, jež vyjádřila přání budovat myšlenku sjednocené Evropy. Prezident sice má pravomoc zastupovat stát navenek, jeho funkce je však reprezentativní. Zahraniční politika země musí být, v souladu se zmiňovanými ustanoveními § 6

kompetenčního zákona, tvořena vládou, jež svou důvěru a legitimitu opírá o Poslaneckou sněmovnu.

Velmi neprozíravé bylo i Klausovo odsouzení deklarace, týkající se omluvy sudetským Němcům. Domnívám se, že i když s jejím zněním prezident nesouhlasil, měl ho vzít na vědomí a vyjádřit se kupříkladu v tom smyslu, že by zvolil formulaci jinou. V každém případě bylo chybou, že se Václav Klaus od prohlášení vlády naprosto distancoval.

Nedostatečná spolupráce se projevila i v případě sporu mezi Václavem Klausem a Jiřím Paroubkem ohledně návštěvy ruského prezidenta. Dle mého názoru je však tato aféra spíše ukázkou kompetenční a také protokolární nevyjasněnosti.

Pro oba polistopadové české prezidenty je signifikantní, že každý z nich se svým způsobem pokoušel o své vlastní zahraničněpolitické akcenty, i když před tím deklarovali, že budou v otázce zahraniční politiky s vládou konformní. To se projevovalo zejména v oblastech, které jsou jim vlastní. Zatímco Václav Havel prosazoval otázku univerzality lidských práv a morální rozměr politiky, Václav Klaus nemohl zapřít své euroskeptické založení.

Značně kritický postoj k evropské integraci se u prezidenta Klause projevil též v procesu schvalování Lisabonské smlouvy. I poté, co s ratifikací této smlouvy vyslovily souhlas obě komory Parlamentu a kdy k jejímu schválení chyběl jen podpis hlavy státu, se Václav Klaus stavěl k otázce její ratifikace poněkud netečně. Svou liknavost ospravedlňoval tím, že podpis této smlouvy není na pořadu dne, že počká na výsledek hlasování v irském referendu a rovněž na další rozhodnutí Ústavního soudu o souladu Lisabonské smlouvy s ústavním pořádkem České republiky. V této věci souhlasím se stanoviskem Ústavního soudu a Jiřího Malenovského, kteří tvrdí, že hlava státu nemá právo jít proti rozhodnutí vlády a Parlamentu a mezinárodní smlouvu neratifikovat. V souladu s hodnotami demokratického právního státu a s principy mezinárodněprávního sjednávání smluv bylo povinností prezidenta Klause Lisabonskou smlouvu bez zbytečného odkladu ratifikovat. Domnívám se, že v této otázce se nejvíce projevil rozpor mezi světonázorovým zakotvením Václava Klause a jeho povinnostmi jako prezidenta republiky.

Ústava prezidenta vybavila několika důležitými kompetencemi ve vztahu k Parlamentu České republiky. Mezi ně náleží prezidentovo právo vyhlašovat volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu, pravomoc rozpustit Poslaneckou sněmovnu či oprávnění přijatý zákon vetovat.

V záležitosti prezidentem Klausem nepodepsaného zákona o zásluhách Edvarda Beneše se ztotožňují se stanoviskem, že je ústavní povinností hlavy státu, aby zákon, pokud jej nevetuje, podepsala. Sledují zde jakousi účelovost jednání. Kdyby prezident zákon vrátil, musel by ho opatřit zdůvodněním. Domnívám se, že chování Václava Klause kolidovala i se zněním ústavního slibu, kde se zavázal, že bude zachovávat Ústavu a zákony. I když s textem zákona nesouhlasil, svým podpisem měl stvrdit, že jej bere na vědomí, že jej bude respektovat a že jeho přijetí proběhlo v souladu s Ústavou.

Hlava státu má v oblasti exekutivy především oprávnění jmenovat a odvolávat předsedu a další členy vlády a přijímat jejich demisi, nebo odvolávat vládu a přijímat jejich demisi. Nezanedbatelné jsou rovněž jmenovací kompetence funkcionářů dalších ústředních orgánů státní správy.

Myslím si, že mnoho sporných momentů přinesl postup prezidenta Havla při řešení vládní krize na přelomu let 1997 a 1998. Domnívám se, že veřejnými proklamacemi sympatií k politickým stranám ochotným podporovat Tošovského vládu, jež se projeví i výběrem Josefa Luxe a určitou ignorací ODS během řešení krize, se Václav Havel razantně odklonil od svých prohlášení, kdy ubezpečoval, že bude hlavou státu neutrální a nadstranickou. Myslím si, že jeho politické preference se zde dostaly do konfliktu s prohlášením, že bude úřad zastávat v zájmu všeho lidu. S odstupem času je možno konstatovat, že ustavením Josefa Tošovského premiérem prolomil prezident Václav Havel také významnou ústavní zvyklost³⁰⁵, kterou sám pomáhal utvářet. Tento ústavní obyčej spočívá v praxi, že hlava státu, ač formálně nemusí, jmenuje premiérem předsedu politické strany s nejvíce mandáty v Poslanecké sněmovně³⁰⁶. Prezident Havel tak totiž učinil v roce 1996, 1998 i 2002³⁰⁷. Uspěchaným jmenováním Josefa Tošovského vytvořil prezident Havel jakési dvojvládní obou premiérů, což Ústava nepředpokládá a ani nijak neupravuje.

³⁰⁵ O významnosti a neopominutelnou ústavní zvyklosti se ve svém nálezu vyjádřil i Ústavní soud. Dle něj je tento dlouhodobý postup důležitým ústavním prvkem, který odkazuje na určitý hodnotový a institucionální konsens ústavních orgánů. Jeho funkcí je rovněž stvrzovat určitou interpretaci Ústavy. (srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/01)

³⁰⁶ Tato výjimka, kterou učinil prezident Václav Havel, vedla k návrhu na změnu Ústavy. Dle ní by mimo jiné měla hlava státu povinnost požádat představitele vítězné politické strany v Poslanecké sněmovně, aby předložil návrh na sestavení vlády. (Suchánek, R.: *Vláda a jiné orgány výkonné moci*. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání*, Linde, Praha 2008, str. 530)

³⁰⁷ Prezident Václav Klaus potom v této ústavní tradici pokračoval i v roce 2006. (Suchánek, R.: *Vláda a jiné orgány výkonné moci*. In: Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání*, Linde, Praha 2008, str. 530)

Ústava institut předsedy vlády, jenž je povolán k sestavování vlády, leč neřáduje, nezná. Nejvyšší zákon státu umožňuje toliko v daném čase existenci a úřadování jen jednoho premiéra.

Podle mého názoru se ani prezident Klaus nevyhnul kontroverzním situacím v rámci zatím nejdelší vládní krize. Jmenováním Mirka Topolánka předsedou vlády v době, kdy předseda ODS neměl ještě ucelenou představu o složení vlády, vytvořil na více než 14 dní nežádoucí stav dvou premiérů v úřadu. Dle kontextu Ústavy, která tuto situaci, jak již bylo uvedeno výše, neupravuje, by hlava státu měla naopak co nejvíc předcházet tomuto nežádoucímu stavu či jeho dobu alespoň co nejvíce umenšovat. Optimálním řešením by tedy bylo, kdyby hlava státu jmenovala předsedu vlády až v okamžiku, kdy má připravený seznam ministrů a zároveň v Poslanecké sněmovně sjednanou podporu pro svoji vládu. To umožní, aby bylo rozmezí mezi jmenováním premiéra a ostatních členů vlády co nejkratší. Domnívám se, že by nebylo správné a priori vykládat politiku Václava Klause prizmatem toho, že byl čestným předsedou ODS. Faktem ovšem je, že určitá ideová spřízněnost s touto stranou se může určitým způsobem projevat.

Z výše uvedeného je zřejmé, že i v této oblasti oba prezidenti protěžovali jim blízké politické subjekty. Neváhali tomu přizpůsobit a někdy i narušit obvyklé ústavní postupy.

Prezident republiky může významným způsobem ovlivňovat personální složení soudů. Mimo jiné totiž jmenuje soudce soudu Ústavního, předsedu a místopředsedu soudu Nejvyššího a soudce soudů obecných.

Pro Václava Klause je naprosto typické jeho jednání v oblasti výkonu jeho jmenovacích kompetencí. V záležitosti nejmenování justičních čekatelů do funkce soudce se ztotožňuji s názorem Nejvyššího správního soudu, že hlava státu je při jmenování soudců „orgánem moci výkonné“ sui generis, jehož akty podléhají přezkoumání ve správním soudnictví. Klausovou chybou v tomto případě bylo, že své rozhodnutí zpočátku zdůvodňoval tím, že kandidáti nedosáhli požadované věkové hranice. Přitom bylo jasné, že přechodná ustanovení zákona justiční čekatele tohoto požadavku zbavovala. Takové odůvodnění je v rozporu s ústavně garantovaným požadavkem zákonnosti jednání orgánu moci výkonné při uplatňování státní moci. Nesprávnost takového požadavku si zřejmě uvědomil i prezident Klaus, když již v únoru 2006 jmenoval do funkce sedm soudců, kteří věku 30 let

nedosáhli.³⁰⁸ Domnívám se, že dalšího pochybení se prezident republiky dopustil tím, že nerespektoval potvrzené pravomocné rozhodnutí Městského soudu v Praze a ve stanovené lhůtě nevydal rozhodnutí o jmenování do funkce soudců. I když na jmenování soudcem není právní nárok a vládou doporučený seznam kandidátů nepředstavuje pro hlavu státu povinnost jeho členy do funkce jmenovat, prezident republiky jakožto „správní úřad“ svého druhu má povinnost, pokud nesdělí žádné skutečnosti, které by rozhodnutí ve věci bránily, rozhodnutí, byť negativní vydat a řádně odůvodnit.

Odvoláním předsedkyně Nejvyššího soudu Ivy Brožové zasáhl Václav Klaus do nezávislosti soudní moci. Jak však ve svém nálezu zdůraznil i Ústavní soud, nelze v tomto případě prezidentu republiky vyčítat porušení ústavního pořádku, poněvadž při svém rozhodování postupoval v souladu s později zrušeným ustanovením zákona o soudech a soudcích. Dle mého názoru se však prezident Klaus v tomto sporu dopustil jiných pochybení. První z nich se týká situace po odložení vykonatelnosti rozhodnutí o odvolání předsedkyně Brožové, kdy Klaus prohlašoval, že funkci předsedy tohoto soudu pokládá za neobsazenou a pozastavení jeho rozhodnutí o odvolání za nemožné. Těmito výroky nejen dále prohluboval už tak napjatou situaci na Nejvyšším soudu, ale hlavně nepřípustně zpochybňoval, že účinky jeho aktu byly odložením vykonatelnosti pozastaveny. Druhé, snad ještě závažnější, souvisí s vyjádřením, kterým Václav Klaus komentoval rozhodnutí Ústavního soudu o zrušení odvolání předsedkyně Nejvyššího soudu. Slova o soudcovském korporativismu, ničím neomezené justici či dokonce tvrzení, že se Ústavní soud svým rozhodováním snaží získat politickou moc, považuji za naprosto nepatřičná. Do rozporu s ústavním pořádkem se prezident Klaus rovněž dostal, když jmenoval Jaroslava Bureše místopředsedou Nejvyššího soudu. Jeho rozhodnutí bylo vydáno v rozporu s ústavní premisou, že státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.

Konstatoval jsem, že konání prezidenta republiky je v tomto případě typické. Václav Klaus se poměrně často při svém jednání snaží využít určitých šedých zón v Ústavě. Přitom však postupuje velmi obezřetně a opatrně. Snaží se vyhýbat tomu, aby ústavní ustanovení porušil flagrantně. Pohybuje se tak na hraně ústavnosti, v rovině *praeter legem*. Jeho konání se tudíž mnohdy nedá kvalifikovat jako

³⁰⁸ (ČTK): Mezi 30 novými soudci bude i Bureš. In: *Lidové noviny*, 14. 2. 2006

protiústavní, mnohokrát je spíše mimoústavní. Příznačné je rovněž vystupování prezidenta Klause ve vztahu k Ústavnímu soudu. Ten se za doby jeho úřadu velmi často stává terčem tvrdé kritiky. Václav Klaus soudce tohoto soudu několikrát obvinil, že se pokoušejí uzurpovat politickou moc a nastolit tak jakousi soudcokracii. Mnohdy jejich rozhodnutí označuje za neodborné, politické, tendenční či dokonce mimoústavní. Ústavní soud je jedním ze základních pilířů demokratického právního státu. Jakékoliv invectivy, které zpochybňují jeho erudici či nestrannost, jsou ve společnosti, kde má vládnout právo, zcela nepřijatelné. Pro úřad prezidenta republiky, který je vázán slibem zachování Ústavy a zákonů a který v této zemi požívá takové vážnosti, by tento imperativ měl platit obzvláště.

Co se týče ostatních, v Ústavě upravených orgánů, hlava státu jmenuje členy Bankovní rady České národní banky a prezidenta s viceprezidentem Národního kontrolního úřadu.

Domnívám se, že do konfliktu s Ústavou se prezident Václav Havel dostal svým otálením se jmenováním prezidenta NKÚ. I když připustíme, že nejmenování Františka Brožíka bylo způsobeno zpochybněním jeho morálního kreditu, postup hlavy státu v případě obstrukcí s ustavením Lubomíra Voleníka prezidentem úřadu je neobhájitelný. Tím, že Voleníka nejmenoval ihned, ignoroval vůli Poslanecké sněmovny, jakožto nejvyššího zastupitelského orgánu v zemi. Odvoláním se na přesvědčení, že by měla nominace těchto funkcionářů provést až nově zvolená Poslanecká sněmovna, zpochybnil legitimitu té stávající. Je to stejný případ, jako by řekl, že zákon přijatý Poslaneckou sněmovnou v posledním týdnu funkčního období není legitimní.

Závěr

Prezident republiky je hlavou státu. Jeho postavení v Ústavě je určováno principem dělby moci a parlamentní formou vlády. Prezident republiky je spíše tzv. neutrální silou v rámci ústavního systému České republiky

Až nezvykle silnou ho však činí neodpovědnost z funkce v situacích, kdy za jeho rozhodnutí neodpovídá vláda ani jiný ústavní orgán.

Cílem mé práce bylo v první řadě zjistit, zda a v jaké míře se objevily určité diskrepance mezi naplňováním úřadu prezidenta České republiky de iure a de facto u obou polistopadových prezidentů republiky.

Pokusil jsem se analyzovat činnost prezidentů Václava Havla a Václava Klause při výkonu jejich vrcholné státní funkce.

Václav Havel ne vždy zcela přesně kopíroval zahraniční politiku tak, jak ji vytyčila a prosazovala vláda, která ji má v souladu s Ústavou ve své výlučné kompetenci. To se projevilo například při návštěvě Salmana Rushdieho. Jestliže se pozvání a návštěva anglického spisovatele dala poněkud kostrbatě vysvětlit informačními šumy, pak příslibení účasti jednotek české armády v kosovském konfliktu na straně USA bez předchozího projednání s vládou, bylo zjevně nad rámec jeho pravomocí. Nepostupoval tak opatrně, aby se nedostal do střetu s kompetencemi jiných ústavních orgánů, jak deklaroval.

Rovněž prezident Klaus se v oblasti výkonu zahraniční politiky ocitnul ve sporu s vládou. Svůj značně rezervovaný postoj k aktuální podobě evropské integrace a jejímu dalšímu směřování dával najevo při sjednávání české účasti na podpisu přístupové smlouvy k Evropské unii. Byl nad rámec svých kompetencí „více aktivistický, než aktivní“. Jeho odlišný postoj k celoevropské integraci, který byl v rozporu s politikou tehdejší sociálnědemokratické vlády, dokonce vedl k výhrůžkám omezení jeho zahraničních cest. Je zřejmé, že v tomto období hovořila Česká republika na mezinárodní scéně dvěma hlasy.

Domnívám se, že není překvapivé, že právě tyto dva protagonisté se odkláněli od oficiální vládní zahraničněpolitické linie. Jejich kroky vycházely z jejich celoživotních názorů a zkušeností.

Podobný postoj zastávali oba aktéři během řešení politických krizí. Nedokázali být ryze nadstranickými prezidenty a svými postoji a činy dávali najevo své osobní politické preference. Havel bez ohledu na nejsilnější parlamentní stranu –

ODS jmenoval v roce 1998 úřednickou vládu premiéra Tošovského, Klaus i druhý pokus o sestavení vlády věnoval Mirku Topolánkovi, předsedovi ODS, který napoprvé neuspěl. Oba tak zpochybnili svá předchozí prohlášení o své nadstranickosti.

Ve výkonu jejich jmenovacích kompetencí docházelo u obou prezidentů k jednání na hraně ústavnosti. Václav Havel nerespektoval vůli Poslanecké sněmovny a otálel se jmenováním prezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu. Václav Klaus zase svévolně nerespektoval ustanovení zákona a nejmenoval justiční čekatele soudci se zdůvodněním, že nedosáhli požadované věkové hranice, ačkoliv to přechodné ustanovení příslušné právní normy umožňovalo.

Václav Havel se dopustil sporného jednání, když na ministra spravedlnosti delegoval bez kontrasignace svou kompetenci provádět řízení v žádostech o milost. Nebylo tak formálně platné, i když se podle něj pak postupovalo.

Za ústavně nekonformní se dá považovat rovněž nepodepsání zákona o zásluhách Edvarda Beneše Václavem Klausem. Nerespektoval tím vůli Parlamentu. V případě, že s ním nesouhlasil, měl využít práva zákon vetovat.

Dále bylo mým cílem zjistit, která z těchto dvou hlav státu se chovala ústavně konformněji. Oba protagonisté se svým chováním několikrát ocitli na hraně ústavnosti. Jestliže lze soudit, že nejmenování prezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu je mnohem větším pochybením než nejmenování soudců, v ostatních případech, kupříkladu zda jmenování Tošovského úřednické vlády je větším prohřeškem než opětovné pověření Topolánka k sestavení vlády, je jen obtížně určitelné, jaké jednání je více nebo méně závažné. Mnohdy tak nelze jednoznačně tvrdit, že to, či ono jednání bylo flagrantnějším porušením Ústavy.

Posledním záměrem bylo zjistit, zdali a jakým způsobem ovlivnily dějiny tohoto institutu chování prezidenta dnešního. Je zřejmé, že oba tyto aktéři byli historií silně ovlivněni, oba se pokoušeli svůj téměř monarchistický majestát ještě posilovat. Václav Havel i Václav Klaus se do jisté míry snažili navazovat na odkaz T. G. Masaryka. Havel se inspiroval jeho ideály svobody, pravdy, šlechetnosti a altruismu. Klaus po vzoru Masaryka vyznává život aktivní, čínorodý a samostatný. Chce být co nejbliže občanům a hájit jejich suverenitu.

Použitá literatura

Základní literatura monografická neperiodická:

- Bahýřová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnaněk, L.: *Ústava České republiky*, Linde, Praha 2010
- Balík, S., Hloušek, V., Holzer, J., Šedo, J.: *Politický systém českých zemí 1948-1989*, Masarykova univerzita, Brno 2003
- Blahož, J., Balaš, V., Klíma, K.: *Srovnávací ústavní právo*, ASPI Publishing, Praha 2003
- Císař, Č.: *Moji českoslovenští prezidenti*, Slávy dcera, Praha 2006
- Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V.: *Ústavní systém České republiky. Základy českého ústavního práva*, 4. vydání, Prospektum, Praha 2002
- Gronský, J.: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1945-1960 – II. Díl*, Karolinum, Praha 2006
- Gronský, J.: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1960-1989 – III. díl*, Karolinum, Praha 2007
- Hamanová, B.: *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Brána, Praha 2001
- Hloušek, V., Šimíček V. (eds.): *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2004
- Hromádka, J. L.: *Masaryk, L. Marek*, Brno 2005
- Klimek A.: *Boj o Hrad I. Hrad a pětka*, Panevropa, Praha 1996
- Klíma, K.: *Ústavní právo*, Aleš Čeněk, Plzeň 2006
- Klíma, K. a kolektiv: *Komentář k Ústavě a Listině*, Aleš Čeněk, Plzeň 2005
- Kolektiv autorů: *Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta. Úvahy. Souvislosti*, nakladatelství Lidové noviny, Praha 2002
- Kolektiv autorů Právnické fakulty UK: *Dějiny evropského kontinentálního práva*, 2. doplněné vydání, Linde, Praha 2004
- Malý, K. a kolektiv: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. přepracované vydání, Linde, Praha 2004
- Mandler, E.: *Oba moji prezidenti*, Libri, Praha 2004
- Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*, Dokořán, Praha 2008

- Opat, J.: *T. G. Masaryk - Evropan, Světoobčan*, Ústav T. G. Masaryka, Praha 1999
- Palouš, R.: Nepolitická politika. In: Nytrová, O., Hlasivcová, M., Strachota, V. (eds.): *Nepolitická politika a jiná zamyšlení*. Sborník projevů pronesených na slavnostním setkání u příležitosti 157. výročí narození Tomáše Garrigue Masaryka v budově Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Církev československá husitská – Kulturní rada a LHODR, Praha 2007
- Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M. (eds.): *Pocta Otovi Novotnému k 70. narozeninám*, CODEX Bohemia, Praha 1998
- Pavlíček, V., Hřebejk, J.: *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář, 1. díl, Ústavní systém*, 2. vydání, Linde, Praha 1998
- Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, I. díl, Obecná státověda*, Linde, Praha 1998
- Pavlíček, V. a kolektiv: *Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1.*, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání, Linde, Praha 2008
- Potočný, M., Ondřej, J.: *Mezinárodní právo veřejné - zvláštní část. 5.*, doplněné a rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck 2006
- Říchová, B.: *Úvod do současné politologie: srovnávací analýza demokratických politických systémů*, Portál, Praha 2002
- Svatoň, J.: Hlava státu. In: Filip, J., Svatoň, J., Zimek, J.: *Základy státovědy*, Masarykova univerzita, Brno 1999
- Šimíček, V. (ed.): *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*, Masarykova univerzita, Brno 2008
- Vodička, K., Cabada, L.: *Politický systém České republiky. Historie a současnost*, Portál, Praha 2003
- Vojáček, L. a kolektiv: *Dejiny verejného práva v Európe*, Bratislava 2004

Základní literatura monografická periodická:

- Blažek, V., Kedroň, R.: Bylo odvolání nezákonné? Názory se různí. In: *Hospodářské noviny*, 6. 2. 2006

- Blažek, V.: Klaus odvolal šéfku Nejvyššího soudu. In: *Hospodářské noviny*, 3. 2. 2006
- Blažek, V.: Klaus prohrává s Brožovou. In: *Hospodářské noviny*, 13. 9. 2006
- Cihlářová I.: Bureš do Nejvyššího soudu. In: *Právo*, 7. 2. 2006
- Dolejší, V.: Topolánek – sedmý premiér Česka. In: *MF DNES*, 17. 8. 2006
- Dolejší, V.: Poslanci oslavili Beneše zákonem. In: *MF DNES*, 25. 2. 2004
- Drchal, V.: Brožová: Klause zažalují. In: *Lidové noviny*, 6. 2. 2006
- Havel, V.: Role českého prezidenta. In: *MF DNES*, 19. 1. 1993
- Havelka, M.: „Nepolitická politika“: kontexty a tradice. In: *Sociologický časopis*, roč. 34, č. 4/1998
- Kopecký, J.: „Soud udělal politický verdikt“. In: *MF DNES*, 27. 11. 2008
- Malenovský, J.: Kulečník namísto štafetového běhu v ratifikačních řízeních o integračních smlouvách v ČR. In: *Právní rozhledy*, roč. 17, 4/2009
- Malenovský, R.: Je prezident republiky při jmenování předsedy a místopředsedy Nejvyššího soudu skutečně omezen výhradně na soudce Nejvyššího soudu? In: *Právní rozhledy*, roč. 6, č. 7/2008
- Mikule, V.: Soudní ochrana proti rozhodnutí, jímž byl předseda soudu odvolán z funkce – nová otázka. In: *Právní zpravodaj*, roč. 7, č. 3/2006
- Otáhal, M.: O nepolitické politice. In: *Sociologický časopis*, roč. 34, č. 4/1998
- Pečinka, B.: Neviditelná strana (opět) na scéně. In: *Revue Politika*, roč. 4, č. 4/2006
- Šídlo, J.: Havel pro průtazích jmenoval Voleníka do čela NKÚ. In: *MF DNES*, 18. 10. 2002
- Šídlo, J., Dolanský, L.: Brožík dostal funkci v NKÚ. In: *MF DNES*, 26. 4. 2002
- Timoumiová, P.: Bureš jmenován místopředsedou Nejvyššího soudu. In: *Právo*, 9. 11. 2006
- Wintr, J.: Úvahy nad Lisabonskou smlouvou a její ratifikací. In: *Všehrd*, 1/2008
- (ČTK): Havel Brožíka nejmenuje, žádá návrh nové sněmovny. In: *MF DNES*, 14. 6. 2002
- (ČTK): Klaus nechal projít zákon o Benešovi. In: *MF DNES*, 30. 4. 2004
- (ČTK): Mezi 30 novými soudci bude i Bureš. In: *Lidové noviny*, 14. 2. 2006

- (ČTK): Nikdo neví, kdo vlastně vede Nejvyšší soud. In: *Lidové noviny*, 18. 3. 2006
- (ČTK): Panují neshody, kdo vede Nejvyšší soud. In: *Právo*, 18. 3. 2006
- (gö): Klaus se vysmál českému předsednictví EU. In: *Právo*, 22. 11. 2008
- (vdo, kk): Teď to nepodepíšu, říká Klaus o Lisabonské smlouvě. In: *MF DNES*
- (šlo, šťa): Na odchodu z politiky lze vydělat. In: *MF DNES*, 9. 9. 2003

Dokumenty:

- Listina základních práv a svobod, vyhlášena usnesením Předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., jako součásti ústavního pořádku České republiky, v platném znění
- Rozhodnutí prezidenta republiky č. 33/1994 Sb. o přenesení pravomoci v řízení o udělení milosti
- Rozhodnutí prezidenta republiky č. 144/1993 Sb., o sjednávání mezinárodních smluv
- Rozhodnutí prezidenta republiky č. 254/2003 Sb. o zrušení přenesení pravomoci v řízení o udělení milosti
- Úst. zák. č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění
- Úst. zák. č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky
- Úst. zák. č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, v platném znění
- Úst. zák. č. 143/1968 Sb. o československé federaci
- Úst. zák. č. 271/1919 Sb.
- Úst. zák. č. 319/2009 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění
- Zák. č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, v platném znění
- Zák. č. 6/1993 Sb., o České národní bance, v platném znění
- Zák. č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, v platném znění
- Zák. č. 37/1918 Sb., o prozatímní ústavě
- Zák. č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu, v platném znění
- Zák. č. 90/1995 Sb. o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, v platném znění

- Zák. č. 107/1999 Sb. o jednacím řádu Senátu, v platném znění
- Zák. č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, v platném znění
- Zák. č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky, v platném znění
- Zák. č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky
- Zák. č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů, v platném znění
- Zák. č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním, v platném znění
- Zák. č. 157/1994 Sb., o státních vyznamenáních České republiky, v platném znění
- Zák. č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu, v platném znění
- Zák. č. 182/1993 o Ústavním soudu, v platném znění
- Zák. č. 192/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb. o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, v platném znění
- Zák. č. 219/1999 Sb. o ozbrojených silách České republiky, v platném znění
- Zák. č. 292/2004 Sb., o zásluhách Edvarda Beneše
- Zák. č. 314/2008, kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, v platném znění
- Zák. č. 427/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, v platném znění
- Zák. č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí, v platném znění

Judikatura:

- Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/01
- Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 17/06
- Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 18/06
- Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/08
- Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 29/09
- Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97
- Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 53/06
- Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 87/06
- Rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 5 Ca 127/2006-122

- Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 4 Aps 3/2005 – 51
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 4 Ans 9/2007-197
- Usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. 5 Ca 148/2005-9
- Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 284/05

Internetové zdroje:

- Dostál, P.: Rozhovor prezidenta republiky Václava Havla, Právo, 18. 11. 1995. In:
http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=rozhovory&val=735_rozhovory.html&typ=HTML
- Götzová, J.: Rozhovor s prezidentem republiky Václavem Havlem, Právo, 12. 11. 1997. In:
http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=rozhovory&val=512_rozhovory.html&typ=HTML
- Hájek, P.: Oznámení tiskového mluvčího o rozhodnutí prezidenta republiky, Praha, 16. 1. 2008. In: <http://www.klaus.cz/clanky/269>
- Klaus, V.: Kandidátský projev Václava Klause pro prezidentskou volbu, Pražský hrad, 8. února 2008. In:
<http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=EYYvYgvVVaRQ>
- Klaus, V.: Masaryk a jeho obraz v dnešní společnosti, Pražský hrad, 2. 3. 2000. In: <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=KaV2kt955DwJ>
- Klaus, V.: Prohlášení k rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2009, Pražský hrad, 3. 11. 2009. In: <http://www.klaus.cz/clanky/560>
- Klaus, V.: Projev prezidenta republiky na slavnostním shromáždění k 70. výročí úmrtí prezidenta Masaryka, Pražský hrad, 13. 9. 2007. In:
<http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=87JzMX9QCEFO>
- Klaus, V.: Projev prezidenta republiky Václava Klause u příležitosti státního svátku 28. října 2005, Pražský hrad, 28. 10. 2005. In:
<http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=a3UbwZhSnViy>
- Klaus, V.: Projev Václava Klause jako prezidentského kandidáta, Pražský hrad, 15. ledna 2003. In:
<http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=HtztMLmppQqr>

- Klaus, V.: Úvodní slovo Václava Klause pro diskusi na senátním klubu ČSSD dne 29. 1. 2008, Senát Parlamentu České republiky, 29. 1. 2008. In: <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=PWA0pdYDrzJ6>
- Klaus, V.: Vystoupení prezidenta republiky po senátním hlasování o Lisabonské smlouvě, Pražský hrad, 6. května 2009. In: <http://www.klaus.cz/clanky/720>
- Lisse, L.: K soudnímu přezkumu aktů prezidenta republiky, 29. 12. 2010. In: <http://www.elaw.cz/cs/ostatni/333-k-soudnimu-prezkumu-aktu-prezidenta-republiky.html>
- Moravec, V.: Rozhovor s prezidentem Soudcovské unie Jaromírem Jirsou, 15. 3. 2005. In: http://www.bbc.co.uk/czech/interview/story/2005/11/051130_jirsa.shtml
- Šimíček, V.: Může prezident republiky odmítnout ratifikaci mezinárodní smlouvy? In: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/01/me-prezident-republiky-odmntnout.html>
- (ČTK): Klaus odmítl názory soudců na jejich jmenování jako neobhajitelné, 16. 3. 2005. In: http://epravo.cz/v01/index.php3?s1=1&s2=X&s3=X&s4=X&s5=S&s6=1&m=1&recid_cl=31927&typ=clanky
- (ČT24): Ústavní soud prozkoumá kauzu právníka, kterého Klaus nejmenoval soudcem, 12. 5. 2010. In: <http://www.ct24.cz/domaci/89720-ustavni-soud-prozkouma-kauzu-pravnika-ktereho-klaus-nejmenoval-soudcem/>

Resumé

Postavení prezidenta České republiky je určováno principem dělby moci a parlamentní formou vlády. Prezident republiky je spíše tzv. neutrální silou v rámci ústavního systému.

Václav Havel ne vždy zcela přesně kopíroval zahraniční politiku tak, jak ji vytyčila a prosazovala vláda, která ji má v souladu s Ústavou ve své výlučné kompetenci. Rovněž prezident Klaus se v oblasti výkonu zahraniční politiky ocitnul ve sporu s vládou. Domnívám se, že není překvapivé, že právě tyto dva protagonisté se odkláněli od oficiální vládní zahraničněpolitické linie. Jejich kroky vycházely z jejich celoživotních názorů a zkušeností.

Podobný postoj zastávali oba aktéři během řešení politických krizí. Nedokázali být ryze nadstranickými prezidenty a svými postoji a činy dávali najevo své osobní politické preference.

Oba protagonisté se svým chováním několikrát ocitli na hraně ústavnosti. Lze však jen obtížně kvantifikovat, jaké jednání je více nebo méně závažné. Václav Havel i Václav Klaus se do jisté míry snažili navazovat na odkaz T. G. Masaryka. Havel se inspiroval jeho ideály svobody, pravdy, šlechtnosti a altruismu. Klaus po vzoru Masaryka vyznává život aktivní, činorodý a samostatný. Chce být co nejbliže občanům a hájit jejich suverenitu.

Klíčová slova

Prezident České republiky, pravomoci, republika, prezident, hlava státu, Česká republika, ústava, ústavní právo, teorie, praxe, prezidenti, Havel, Václav, 1936-, Klaus, Václav, 1941-

The Head of State in the constitutional system of the Czech Republic: de iure and de facto

Summary

The position of the president of the Czech Republic is determined by the principle of separation of powers and parliamentary form of government. The president of the republic is more likely a neutral power within the constitutional system.

Not always would Václav Havel almost precisely copy the foreign policy as is had been set and asserted by the government, which holds it, in accordance with the constitution, in its exclusive competency. President Václav Klaus appeared in a disagreement with the government about the pursuance of the foreign policy as well.

I guess it is not surprising, that these very two protagonists diverted from the official foreign-political government line. Their moves resulted from their lifetime opinions and experience. Both figures retained the similar attitude when trying to resolve political crises. They could not have been pure non-party presidents and they would opine their political preferences by their moves.

During the execution of both presidents appointing competences there were disputes whether these acts were legal constitution wise.

Both protagonists happened to supervene in constitution sharpness on account of their doings. It is difficult to quantify, though, which doings are more or less compelling.

Václav Havel and Václav Klaus tried to take up the legacy of T. G. Masaryk to a certain extent. Havel was inspired with his ideal of freedom, truth, magnanimity and altruism. Klaus, after the fashion of Masaryk, professes a vigorous, strenuous and self-dependent life. He intends to be as close as possible to the people and protect their sovereignty.

Keywords

President of the Czech Republic, powers, republic, president, head of state, Czech Republic, constitution, constitutional law, theory, practice, presidents, Havel, Václav, 1936-, Klaus, Václav, 1941-